

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ОБДАРОВАНОЇ ДИТИНИ

Киричук В.О., Мельник М.Ю., Андросович К.А., Давидова М.О.

**ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО
ПРОЕКТУВАННЯ В СИСТЕМІ ВЗАЄМОДІЇ УЧАСНИКІВ
НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ**

Монографія

Київ – 2015

*Рекомендовано до друку вченою радою Інституту обдарованої дитини
НАПН України (протокол № 9 від 30.09.2015 р.)*

Рецензенти:

Бондарчук О.І., доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології управління ДВНЗ УМО НАПН України

Поліхун Н.І. кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувача відділом підтримки обдарованості та міжнародної співпраці ІОД НАПН України.

Колектив авторів:

Киричук В.О., канд. пед.наук., зав. відділу проектування розвитку обдарованості ІОД НАПН України (вступ, висновки, розділ 2 п.2.1, 2.2, 2.3, 2.4).

Андросович К.А., канд. психол. наук, науковий співробітник відділу проектування розвитку обдарованості ІОД НАПН України (розділ 1 п.1.1.).

Мельник М.Ю., науковий співробітник відділу проектування розвитку обдарованості ІОД НАПН України (розділ 2 п.2.2.1, 2.2.2, розділ 3).

Давидова М.О., мол. науковий співробітник відділу проектування розвитку обдарованості ІОД НАПН України (розділ 1 п.1.3, розділ 2 п. 2.4.2, розділ 3. п.3.1.2).

Киричук В.О., Мельник М.Ю., Андросович К.А., Давидова М.О. Технології соціально-педагогічного проектування в системі взаємодії учасників навчально-виховного процесу : монографія. – К. : Інститут обдарованої дитини, 2015. – 204 с.

У монографії розкриваються теоретичні основи особливостей соціально-педагогічного проектування, а також наведено практичні аспекти проектування педагогічної діяльності у навчально-виховному процесі роботи загальноосвітнього навчального закладу з метою особистісного розвитку учня.

Монографія орієнтована на науковців, управлінців, педагогів, психологів, загальноосвітніх навчальних закладів, студентів, а також усіх зацікавлених в упровадженні в практику навчального закладу засад проектної педагогіки.

ЗМІСТ

Вступ	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРИТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЕКТУВАННЯ ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ УЧНЯ.....	6
1.1. Педагогічне проектування у теорії та практиці навчально-виховного процесу загальноосвітнього навчального закладу	6
1.2. Розвиток обдарованості учнів у системі проектування НВП.....	20
1.3. Соціально-педагогічне проектування особистісного розвитку учня в контексті суб'єктно-суб'єктної парадигми системи освіти	39
РОЗДІЛ 2. СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНЕ ПРОЕКТУВАННЯ СОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ УЧНЯ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ	47
2.1. Технології соціально-педагогічного проектування особистісного розвитку учня як цілісна освітня система.....	47
2.2. Цілепокладаючий блок освітньої системи	53
2.2.1. Комплексна діагностика учасників навчально-виховного процесу ..	59
2.2.2. Аналіз та прогнозування особистісного розвитку учня.....	78
2.2.3. Конструювання завдань навчального закладу та задач особистісного розвитку учня.....	84
2.3. Проектувальний блок освітньої системи.....	94
2.3.1. Програмування навчально-виховного змісту.....	97
2.3.2. Моделювання змісту навчально-виховних проектів.....	99
2.3.3. Планування реалізації змісту проектів.....	101
2.4. Розвивальний блок освітньої системи	106
2.4.1. Технологія творення особистісно-розвивального змісту	108
2.4.2. Реалізація змісту та моніторинг ефективності і результативності навчально-виховного процесу	115
РОЗДІЛ 3. УПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЕКТУВАННЯ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС.....	117
3.1. Використання діагностично-проєктувального комплексу «Універсал» в системі проектування НВП.....	117
3.1.1. Специфіка роботи практичного психолога освітнього закладу в системі проектування.....	126
3.1.2. Ефективність роботи класного керівника в системі проектування	133
3.1.3. Можливості учителя-предметника в ДПК «Універсал 4 online»	139
3.2. Результати впровадження системи проектування навчально-виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах	145
Висновки	157
Список використаних джерел.....	160
Додатки.....	168

ВСТУП

Актуальність створення школи майбутнього, яка б плекала творчу особистість, забезпечувала б умови для повноцінного фізичного, психічного, соціального й духовного розвитку вихованців, формувала б людину, яка здатна будувати демократичну державу. Це вимагає пошуку нової парадигми виховання, нової логіки, інноваційних технологій організації навчання й виховання для створення школи XXI століття – школи самореалізації особистості, школи полі культурного виховання, в якій дійсно утверджувалась би особистісно-розвивальна педагогіка. Вихід який? Необхідні технології проектування особистісно-орієнтованого, а ще краще – особистісно-розвивального змісту навчально-виховного процесу, що докорінно змінять систему освіти і зможуть забезпечити реалізацію поставленої загальної мети: розвиток людини як особистості, як найвищої цінності суспільства.

Адже, особистісний розвиток учня є основним критерієм діяльності педагогів загальноосвітніх навчальних закладів.

До основних напрямків особистісного розвитку, за європейською класифікацією відносяться наступні сфери: фізична, психічна, соціальна, духовна.

У зв'язку з цим, індикатором ефективності роботи загальноосвітніх навчальних закладів системи освіти, та конкретного педагога повинен бути особистісний розвиток вихованця, а не кількість переможців предметних олімпіад, відмінників, медалістів, учнів, що поступили у вищі навчальні заклади, успішність дітей за результатами ЗНО, участь в Малій академії наук тощо, що на сьогодні є основним критерієм діяльності у більшості загальноосвітніх навчальних закладів України.

Саме з метою всебічного особистісного розвитку вихованців загальноосвітніх навчальних закладів і створено технології соціально-педагогічного проектування навчально-виховного процесу, що об'єднані в цілісну освітню систему.

Дані технології створювались автором протягом останніх тридцяти шисти років науково-практичної та експериментальної діяльності працюючи в різних сферах системи освіти.

Останній час, створювалась вони за активною участю наукових співробітників відділу проектування розвитку обдарованості Інституту обдарованої дитини НАПН України, викладачів кафедри психології управління Університету менеджменту освіти, наукових співробітниками відділу проблем організації охорони здоров'я матерів і дітей Інституту педіатрії, акушерства та гінекології НАМН України та спільно з педагогічними колективами експериментальних навчальних закладів з двадцяти регіонів України.

Результатом науково-дослідної роботи є нова освітня система, та її інформаційне забезпечення, яким є діагностично-проектувальний комплекс «Універсал 4online» що не має аналогів, як в нашій країні, так і в світовій практиці.

Впровадження нової освітньої систему та комп'ютерного комплексу дозволяє учасникам навчально-виховного процесу загальноосвітніх навчальних закладів докорінно змінити підходи до особистісного розвитку учнів, у тому числі обдарованих.

При умові більш широкого впровадження в практику діяльності педагогів ЗНЗ перед освітянами даних закладів відкриваються нові широкі можливості для організації та проведення системного цілеспрямованого навчально-виховного процесу.

Це дасть можливість педагогічним колективам ЗНЗ разом з батьками учнів, медичними працівниками та представниками місцевих громад здійснювати спільний позитивний вплив на особистісний розвиток вихованців.

Управлінські та методичні служби системи освіти України отримують можливість ефективного управління навчально-виховним процесом в online режимі.

Валерій Киричук

РОЗДІЛ 1. ТЕОРИТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЕКТУВАННЯ ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ УЧНЯ

1.1. Педагогічне проектування у теорії та практиці навчально-виховного процесу загальноосвітнього навчального закладу

В сучасних умовах безперервної соціальної перебудови значно зростає роль суб'єктивного фактору, вплив цілеспрямованої діяльності людини на громадське життя. Тому розвиток суспільства значною мірою залежить від людей у сфері освіти. У свою чергу, суспільство висуває перед сучасною школою завдання сформувати всебічно розвинену особистість, яка повинна задовольнити потреби суспільства. У законі України «Про Освіту», метою освіти виступає «всебічний розвиток особистості як цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями» [24]. На наш погляд, досягнення цієї мети можливе лише за умов (широкого застосування у навчально-виховному процесі) оптимального вибору методів навчання.

Останнім часом зростає популярність методу проектів у різних країнах Європи. Від чого примножується кількість підходів до тлумачення його сутності. Саме тому, крім застарілих визначень сутності проектної технології й було запропоновано обов'язкові критеріальні вимоги до її сучасного тлумачення такі як: наявність освітньої проблеми, її актуальність щодо навчальних запитів та життєвих потреб учнів; дослідницький характер пошуку різних шляхів вирішення проблеми; структурування діяльності відповідно до класичних етапів проектування; моделювання умов для виявлення учнями навчальних проблем; постановка проблеми дослідження; пошук шляхів розв'язання, експертиза та апробація версій, конструювання кінцевого проекту, його захист, корекція та впровадження; творча активність

учнів; практичне або теоретичне значення результату діяльності (Проект) і готовність до застосування (впровадження); педагогічна цінність діяльності (учні здобувають знання, розвивають особистісні якості, опановують необхідні способи мислення і дії).

Сучасність вимагає від вчителя не тільки добре знати свій предмет, а й бути компетентним в інших галузях науки, бачити точки їх дотику. Педагог повинен знати своїх учнів, їхні можливості, інтереси, бажання, він має бути комунікабельним, толерантним і, найголовніше – творчим [57].

Запровадження компетентнісного підходу в діяльність навчального закладу передбачає організацію навчально-виховного процесу, який передбачає формування життєво компетентної особистості, готової і здатної до активної та успішної життєдіяльності в суспільстві. Це багато в чому залежить від педагогічних технологій, які використовуються педагогами для формування і розвитку особистості учня.

Український дослідник освітніх технологій як педагогічного явища О. Пехота вважає, що навчально-виховний процес повинен виконувати не менш як дві функції: функцію підготовки учня до самостійного оволодіння знаннями, інформацією (навчити вчитися) і функцію формування вміння трансформувати набуті знання у важливу життєву компетентність [16; 52].

У всьому світі проектна діяльність вважається однією з найбільш продуктивних педагогічних технологій, що суттєво збагачує навчально-виховний процес і змінює традиційний підхід до навчання та виховання учнів. В основі такої технології лежить інтеграція і безпосереднє застосування отриманих знань учнів в ході практичної діяльності.

В історичному аспекті виявлено, що проекти почали активно впроваджуватися в практику навчання учнів ще на початку XX століття. Про це свідчить діяльність Дж. Дьюї, який зробив значний внесок у педагогічну теорію і практику цього періоду. Дослідник пропонував будувати навчання на активній основі, через практичну діяльність учня, що відповідає його особистій зацікавленості в певному ділянці знань. У відповідності з цим, весь навчально-

виховний процес організовується на основі самостійного вирішення учнем завдань, які виникають в його практиці [26; 80].

Привертють увагу вченого педагогічні ідеї, що покладено в основу технології проектів, а саме те, що здібності дитини, закладені природою, а навчальний заклад повинен створити умови для їх розкриття; знання повинні допомагати пристосувуватися учням до навколишнього життя і спрямовуватися на практику; залучення школярів до соціальних відносин є одночасно і засобом, і результатом виховання; рефлексивне мислення як модель інтелектуального розвитку – корисний засіб освіти для демократії.

Деякі з цих ідей знайшли своє відображення в працях американських педагогів В. Килпатрика та Ф. Паркера. Вчені організували активну пізнавальну діяльність учнів на основі їх спільної активної пошукової діяльності в процесі роботи над проектом, який спрямований на вирішення конкретної практичної проблеми (соціальної, побутової, виробничої). Головний мотив такої діяльності для учнів – не стільки сам процес пізнання, скільки спроба вирішити конкретну проблему, запропонувати необхідні рекомендації для практичного використання. В такому випадку цінність проекту визначається його освітнім, розвивальним і виховним потенціалом, тобто можливістю залучити учнів до найрізноманітніших видів діяльності. Це забезпечує не тільки розширення світогляду, життєвого досвіду, але й оволодіння різними способами творчої, дослідницької діяльності учнів [17; 33].

Технологія проектування активно впроваджувалась в зарубіжних країнах (США, Великобританія, Бельгія, Фінляндія, Німеччина, Італія). Але і радянські педагоги (С. Шацький, В. Шульгін, М. Крупенин) привернули свою увагу до даної технології, що забезпечує розвиток ініціативи та творчої діяльності учнів і, таким чином, сприяє безпосередньому зв'язку між отриманням знань і навичок та їх застосуванням при вирішенні практичних завдань. Вони проголосили проектну технологію єдиним засобом перетворення «школи навчання» на «школу життя», де отримані знання будуть реалізовуватися в ході практичної діяльності учнів [26].

У 1920-х роках минулого століття проектна технологія стає однією з найбільш популярних у вітчизняній освіті, однак закладені в ній педагогічні завдання часто перекручувалися. Особливо яскраво всі достоїнства та недоліки застосування проектів знайшли своє відображення в ідеях і досвіді В. Шульгіна. Зміст освіти визначався не стільки програмою, інтересами учнів, скільки потребами навколишнього життя. В. Шульгін зазначав, що результати роботи за методом проектів повинні вимірюватися не тільки освітньо-виховним ефектом, але і ступенем вирішення тієї господарської, політичної, культурно-просвітницької роботи, яку як виконання промфінплану культурна установа взяла на себе [5; 79].

Використання проектів поступово змінювало форми навчальної діяльності, переводило їх з класно-урочної на лабораторну і бригадну. Проекти були груповими, бригадними, загальнодошкільними і навіть міжшкільними. Педагог у даній технології виступав насамперед як організатор середовища і умов, необхідних для розгортання педагогічного процесу, і активна роль належала учням. Для вирішення потреб учнів щодо дефіциту знань створювалися спеціальні підручники, пристосовані до роботи за технологією проектів (підручник-газета, підручник-журнал), в яких містилася оперативна інформація.

З часом, метод проектів поступово інтегрувався до структури освітніх методів. Але його сутність залишається незмінною – стимулювання інтересу до знань і навчання практичного застосування цих знань для вирішення конкретних проблем поза межами навчального закладу. Сучасній людині ставлять багато вимог для досягнення успіху: вміти працювати в команді; самостійність; вміти здобувати, аналізувати та обробляти необхідну інформацію, виконувати дослідницьку роботу, мати гарні комунікаційні навички. Тому в сучасній педагогіці все частіше приділяється увага діяльнісному підходу до вивчення предметів шкільного курсу. Метод проектів здатний вирішити всі ці завдання.

Нові умови навчальної, культурної, соціальної ситуації, вимагають ґрунтовного вивчення методу проектів як педагогічної технології. Психолого-педагогічні дослідження в області проектування освітнього процесу ведуться багатьма вченими (Т. Белжвцева, М. Бухаркіна, Г. Ващенко, Є. Заір-Бек, Є. Казакова, В. Киричук, В. Монахов, Є. Полат, Н. Раховських, Є. Сундукова, І. Чечель та ін.) [43; 56; 58; 61].

Метод навчальних проектів у наш час переживає своє «друге народження», адже він не тільки відповідає сучасним підходам до модернізації освіти в цілому і компетентнісному підходу зокрема, – завдання методу співпадають із вимогами особистісно орієнтованого та розвивального навчання – педагогічних технологій, які набули поширення в останні роки.

Слід зазначити, що поняття «проект», вперше з'явилося в XVII-XVIII століттях і слугувало синонімом слів «експеримент» в природничих науках і «розгляд справ» у юриспруденції. Пізніше, в XIX столітті були визначені ще дві моделі проектів, які використовуються і сьогодні. Перша, більш давня, модель Вудворта передбачає, що учні спочатку вивчають матеріал, набувають знання та навички, які в подальшому знадобляться для конструювання проектів. Друга, більш сучасна модель Річардса передбачає «занурення» в проблему, її фундаментальне дослідження [18; 45].

Досліджуючи метод проектів А. Пометун вважає його системою навчання, за якою учні набувають знань, умінь і навичок у процесі планування й виконання практичних завдань, які постійно ускладнюються. Під час проектувальної діяльності, на її думку, головне місце займає самодіяльність учнів та їх активна життєва позиція.

О. Пехота вважає, що проект – практика особистісно-орієнтованого навчання в процесі конкретної праці учня, на основі його вільного вибору, з урахуванням його інтересів. Автор зазначає, що у свідомості учня це має такий вигляд: «Все, що я пізнаю, я знаю, для чого це мені треба і де я можу ці знання застосувати». Для педагога – це прагнення знайти розумний баланс між академічними знаннями, вміннями і навичками [21; 52].

Вчений В. Симоненко під навчальним творчим проектом розуміє самостійно розроблені і виготовлені товари (послуги) від ідеї до її втілення, що суб'єктної або об'єктної новизну і виконується під контролем і консультуванням учителя.

У свою чергу, такий вчений як Є. Полат характеризує проекти як сукупність навчально-пізнавальних прийомів, за допомогою яких учні здобувають знання і навички у процесі планування та самостійного виконання певних практичних завдань з обов'язким представленням його результатів [58].

За визначенням А. Лебєдєва, проект – це сукупність певних дій, документів, попередніх текстів, задум для створення реального об'єкта, предмета, створення різного роду теоретичного продукту. Це завжди творча діяльність [46].

Під навчальним проектом Є. Полат розуміє об'єднану навчально-пізнавальну творчу діяльність учнів-партнерів, організовану на основі комп'ютерних телекомунікацій, які мають спільну проблему, мету, узгоджені методи, способи діяльності, спрямовані на досягнення загального результату спільної діяльності [5; 58]. Він наводить наступну типологію проектних робіт з домінуючим видом діяльності: дослідження, творчі, ролево-ігрові, інформаційні, практико-орієнтовані проекти; за предметно-змістовою галуззю: монопроекти та міжпредметні проекти; за характером координації проекту: з відкритою, явною, прихованою координацією; за характером контактів: внутрішні, регіональні, міжнародні; за кількістю учасників проекту: особистісні, парні, групові; за тривалістю: короткострокові та довгострокові [10; 58].

Виходячи з вищевикладеного, слід зазначити, що для сучасної школи проектувальна діяльність є способом досягнення дидактичної мети через детальну розробку проблеми (технологію), яка повинна завершитися цілком реальним, практичним результатом, оформленим певним чином.

Особливістю проектувальної технології є діяльнісний підхід до освітньо-виховного процесу, що привернуло увагу вітчизняної методичної школи.

Проектні технології ґрунтуються на позиціях прогресивної педагогіки, що передбачає погляд на виховання як на постійну реконструкцію особистого досвіду учнів, а також відповідність змісту виховання інтересам і потребам учнів. Прихильники проектувальної педагогічної діяльності відстоюють принцип «навчання за допомогою діяльності, розглядаючи при цьому діяльність як різновид творчої роботи, де учень виступає її активним учасником. Тому в основі цього методу лежить не інформаційний підхід, зорієнтований на розвиток пам'яті учнів, а діяльнісний, спрямований на формування комплексу різноманітних умінь і навичок, необхідних насамперед для дослідницької діяльності.

Сьогодні технологія проекту стала предметом дослідження багатьох вчених, педагогів, психологів [26; 51; 62; 64–67; 70; 75; 76; 79–82]. Дані наукові дослідження присвячені теоретичним аспектам застосування проектів в сучасних умовах, її педагогічним функціям, психологічних аспектів проектної діяльності та обґрунтування умов їх реалізації та розробці методичних рекомендацій для їх впровадження.

Як показує практика, найсучаснішим дослідником та розробником проектувальних технологій в Україні та їх впровадження у навчально-виховний процес загальноосвітні навчальні заклади країни вважається В. О. Киричук. Він створив комп'ютеризовану систему проектування навчально-виховного процесу на всіх його етапах: початковому, основному, завершальному, яка враховує вимоги сучасності та має доступ в мережі «Універсал 4 online» (<http://universal.iod.gov.ua/>; <http://engineering.iod.gov.ua/>) [69; 74].

Проведений аналіз діяльності педагогів показав, що проекти застосовуються в навчально-виховному процесі при вивченні будь-якого предмета, курсу.

Розвиваючий ефект проектної технології проявляється в активній допитливості, пізнавальному інтересі учнів, оволодінням певним набором дослідницьких методів, мисленням; формуванні свідомого і творчого вибору оптимальних засобів перетворювальної діяльності; вмінням мислити системно і

комплексно, самостійно виявляти потреби в інформаційному забезпеченні діяльності, безперервно засвоювати нові знання й застосовувати їх як засіб перетворювальної діяльності.

Про популярність методу проектів у практиці роботи ЗНЗ свідчать багато публікацій, наприклад щодо застосування навчальних проектів з географії [25], іноземної мови [4; 11], трудового навчання [39; 40], а також публікації науковців та фахівців різного спрямування [1; 2; 12; 13; 19; 28–32; 62] та ін. Цією технологією користуються в організації контролю та оцінювання досягнень як альтернативній формі. Автори відзначають, що використання технології проектів дозволяє реалізувати діяльнісний підхід у навчанні, застосовувати знання та вміння, набуті при вивченні дисциплін на різних етапах навчання, інтегрувати їх у процесі роботи над проектом.

Таким чином, проектна діяльність забезпечує пріоритет надпредметних соціально значущих знань і вмінь, який найбільше відповідає парадигмі особистісно-орієнтованої освіти, тому що саме ці знання і вміння дозволяють молоді упродовж життя успішно реалізуватися у професійній діяльності.

Отже, аналіз педагогічної літератури з цього питання дає можливість з'ясувати, що технологія проектів на сьогодні – одна з найбільш розповсюджених видів дослідницької роботи учнів. Вона розглядається як альтернатива класно-урочної системи у навчальних закладах, але вона повністю не витісняє її, не стає панацеєю. Проектну технологію рекомендуємо використовувати як доповнення до інших видів прямого чи непрямого навчання, що є засобом прискореного зростання як в особистому так і в академічному планах.

Вивчаючи проблему педагогічної діяльності Н. Кузьміна виділила і описала психологічну структуру діяльності вчителя. На початковому етапі нею було виділено чотири функціональних компоненти: гностичний, конструктивний, організаторський і комунікативний. В подальшому до них додано проектувальний і особливо конструктивний компоненти [44].

Таким чином, в основу опису педагогічної діяльності, за Н. Кузьміною покладена п'яти компонентна структура. Розглянемо докладно ці компоненти.

Гностичний компонент пов'язаний із сферою знань педагога, при цьому мова йде не тільки про знання свого предмета, але й про знання засобів педагогічної комунікації, про знання психологічних особливостей особистості учнів, а також про особливості своєї особистості та діяльності.

Проективний компонент включає у себе далекі перспективні цілі навчання і виховання, а також стратегії і способи їх досягнення.

Конструктивний компонент відбиває особливості конструювання педагогом власної діяльності і діяльності учнів з врахуванням найближчих (урок, заняття, цикл занять) цілей навчання і виховання. Комунікативний компонент характеризує специфіку взаємодії педагога з учнями: при цьому акцент робиться на зв'язку комунікації з ефективністю педагогічної діяльності, з досягненням дидактичних цілей.

Організаторський компонент пов'язаний з умінням педагога організовувати як діяльність учнів, так і свою власну. В цілому необхідно підкреслити, що не тільки організаторський, але й всі інші компоненти в цій моделі часто описуються через систему відповідних умінь вчителя.

За вищезазначеним видно, що подані компоненти не тільки взаємопов'язані, але інколи достатньо сильно пересікаються. Очевидно, наприклад, що реалізація організаторського компонента в діяльності педагога значною мірою неможлива без його комунікативної активності.

До проблеми педагогічної взаємодії безпосереднє відношення мають комунікативна, організаторська і конструктивна діяльність. Проектувальний компонент, без сумніву, пов'язаний з методами виховання і навчання, але не так прямо, як конструктивний.

Загально прийнято, що педагогічна діяльність за своєю суттю є діяльність творча. Об'єктивному критерію педагогічної творчості відповідає не тільки те, хто створює нові методи і підходи. Існує два результати педагогічної діяльності. Один з них – це функціональні продукти діяльності (урок, заняття,

метод, методика і т.д.). Другий (і головний) – це психологічні продукти діяльності (психологічні новоутворення в особистості учнів). По-іншому, головним, кінцевим результатом педагогічної діяльності є сам учень (вихованець), розвиток його особистості – фізичний, психічний, соціальний і духовний. Оскільки кожний вихованець об'єктивно неповторний як особистість, результативна педагогічна діяльність є більшою чи меншою мірою творчою уже по самому строгому критерію.

Підсумовуючи сказане вище, можна виділити основні завдання, що складають процес успішної психолого- педагогічної діяльності. Серед них:

а) організація енерго-, психо-, інформаційного середовища життєдіяльності вихованця, складниками якого виступає сім'я, шкільний клас як колектив, референтна група як в класі, так і поза школою, газети, радіо, телебачення, інтернет;

б) включення вихованця в систему різноманітних видів діяльності, зокрема – у фізично-оздоровчу, художньо-ігрову, предметно-перетворювальну, навчально-пізнавальну, соціально-комунікативну, громадсько-корисну, національно-громадянську, духовно-катарсичну.

Необхідно навчити не лише діяти, але й ставити перед собою мету, самостійно визначати засоби її досягнення, вміти контролювати і оцінювати не лише свої, але й чужі дії, визначати мотиви цих дій. Важливо вчити переходу від навчально-пізнавальної діяльності в навчальній ситуації класу до практичної діяльності в реальній життєвій ситуації; переходу від сумісної діяльності до колективно розподільної (В. В. Рубцов) [63]; вчити творчості, а не тільки техніці розв'язання тих чи інших задач. Тільки та людина може повноцінно діяти в світі, яка постійно змінюється, яка може змінювати цей світ, внести в нього щось нове, яка здатна самостійно вийти за межі стандартного набору знань, навичок і вмінь, самостійно зробити вибір, прийняти самостійно рішення;

в) забезпечення психологічного комфорту кожному учневі, передусім, в малій соціальній групі (класному колективі), зняття стресоутворюючих

чинників навчального процесу. Такий психологічний комфорт поряд з іншим може забезпечити позитивний офіційний і неофіційний статус вихованця в системі міжособистісних стосунків з ровесниками, бо в протилежному випадку створюються умови для породження так званих «школогенних» неврозів, що руйнують психічне здоров'я 20% (за даними С. М. Ямбурга) сьогоденних школярів. На жаль, більшість вчителів працюють на розв'язанням завдань лише підсистеми «навчання-учіння», вбачають основним завданням освітнього закладу у нагромадженні інформації: звідси – високі навантаження і низька мотивація учіння;

г) максимум оцінних суджень – мінімум бальних оцінок. Проблема педагогічного оцінювання, як відомо, хвилювала майже усіх передових педагогів від К. Ушинського до В. Сухомлинського [71]. Більшість з них вважала поточне оцінювання непотрібним, а підсумкове (наприклад, за чверть), пропонували проводити, виставляючи кожному учню оцінку за участю класу. Тільки за такої умови можна позбутися стресових реакцій учнів при поточному контролі;

д) широке використання в оцінних судженнях показників активності вихованця в тому чи іншому виді діяльності, оскільки, наприклад, навчально-пізнавальна чи фізично-оздоровча активність є не лише результатом виховних зусиль, а й необхідною передумовою подальшого конструктивного саморозвитку особистості.

Як показує практика, сучасному вчителю необхідно володіти різними методами роботи, знаннями щодо різних типів проектів. На основі теоретичного аналізу та практичного досвіду вітчизняної та зарубіжної педагогіки було виявлено різні класифікації типів проектів.

Значний внесок у розвиток теорії проектування зробив Є. Полат. Дослідник класифікує проекти на основі предметно-змістовної спрямованості. Автор виділяє *монопроекти*, які виконуються на уроках одного предмету, хоча і передбачаються під час виконання використання знань з інших дисциплін та *міжпредметні проекти* – виконуються зазвичай у позаурочний час,

передбачають інтеграцію знань з декількох предметів та потребують кваліфікованої допомоги вчителів-предметників.

Також цікавою є класифікація проектів, яку пропонують дослідники А. Клименко та О. Подколзіна [38]. Відповідно до домінуючого методу чи діяльності автори класифікують проекти на:

- прикладні проекти, що відрізняються чітко визначеним результатом діяльності його учасників (наприклад, проект закону, довідкові матеріали, словник, аргументоване пояснення якогось явища). Такі проекти, які передбачають глибоке осмислення структури, розподіл функцій між учасниками, оформлення результатів діяльності, їх подальшу презентацію та зовнішнє рецензування;

- дослідницькі проекти, що мають на меті організацію діяльності учнів, спрямовану на вирішення творчих завдань із заздалегідь невідомим результатом і припускають наявність певних етапів роботи (обґрунтування актуальності теми дослідження, предмета і об'єкта, визначення цілей і завдань, виявлення методів пошуку та джерел інформації, висунення гіпотези, визначення шляхів вирішення проблеми, збір даних, їх аналіз і синтез, обговорення та оформлення отриманих результатів, виступ з повідомленням або доповіддю, визначення нових проблем для подальшого аналізу);

- інформаційні проекти, які спрямовані на вивчення характеристик будь-яких процесів, явищ, об'єктів і припускають їх аналіз та узагальнення виявлених фактів; структура такого проекту схожа на структуру дослідницького, що часто є основою для їх поєднання;

- рольові проекти, в яких учасники виконують певні ролі (літературних персонажів або вигаданих героїв), обумовлені характером і змістом проекту, імітують соціальні чи ділові відносини, ускладнені гіпотетичними ігровими ситуаціями; структура таких проектів тільки намічається і залишається відкритою до завершення роботи. Такі проекти дозволяють не тільки отримати нові знання, а й сприяють придбання певного соціального досвіду.

Український дослідник О. Пехота розробив класифікацію проектів за певними критеріями (див. табл.1.1) [52; 21].

Таблиця 1.1

Класифікація проектів (за О. Пехотою)

За домінантною в проекті	За предметно-змістовим напрямком	За кількістю учасників	За географією проекту	За терміном виконання
Дослідницькі	Моно проекти	Індивідуальні	Локальні (шкільні)	Коротко-термінові
Інформаційні	Міжпредметні	Групові	Регіональні	Середньо-термінові
Ігрові	Міжпредметні	Колективні	Національні	Довготермінові
Ознайомчо-орієнтовані		Колективні Групові	Міжнародні	Коротко-термінові Довготермінові
Практичні		Групові		
Творчі		Групові		

Дослідницькі проекти повинні бути добре обдумані, структуровані, мати визначену мету, актуальність предмета дослідження для всіх учасників, соціальну значущість, використання методик та методів експериментальної перевірки результатів, а також методів математично-статистичної обробки даних, їх аналізу та інтерпретації. Такі проекти повністю підпорядковані логіці дослідження та мають відповідну структуру: вибір теми дослідження, визначається актуальність, предмет та об'єкт дослідження, завдання і методи, визначається методологія дослідження, висувуються гіпотези (припущення) розв'язання проблеми, намічаються шляхи її вирішення та перспективи подальших досліджень.

Творчі проекти відрізняються від попередніх тим, що від них не вимагається детальної структури та спільної діяльності учасників. Вони діють окремо, спрямовуючись на загальний кінцевий результат, керуючись логікою

спільної діяльності, що прийнята групою на початку проекту та відповідає інтересам учасників проекту.

Також дослідник описує детально ігрові проекти, інформаційні проекти, практико-орієнтовані та ін..

Змістовний аспект проекту визначає тематичну спрямованість проектів. Залежно від ситуації відбір тематики проектів може бути різним. Наприклад, тематика може формулюватися вченими, які працюють в галузі освіти, в рамках затверджених навчальних програм; ініціативно висуватися викладачами з урахуванням навчальної ситуації та стану викладання предмету, природних професійних інтересів, нахилів та здібностей учнів; тематика проектів може пропонуватися і учнями, які природно орієнтуються на власні інтереси, не тільки пізнавальні, а й творчі, прикладні.

Ряд дослідників (пропонують класифікувати проекти за певним рівнем, наприклад: державні, обласні, районні. Також пропонуються проекти:

- позашкільних закладів освіти (еколого-натуралістичних центрів, туристично-краєзнавчих центрів, центрів дитячої технічної творчості та ін..);
- професійно-технічних навчальних закладів (цільові, тематичні, інтегровані, комплексні);
- проекти конкретних ЗОШ, ліцеїв, гімназій, коледжів;
- проекти класних керівників, вихователів (профілактично-розвивальні, корекційно-розвивальні, життєтворення особистості, соціально-комунікативні);
- проекти практичних психологів (корекційно-розвивальні, навчальні програми для педагогічного колективу, комплексні програми, співпраця з батьками і т.п.);
- проекти особистісного розвитку учнів, що реалізуються через бесіди, консультації т т.п.

Отже, можна зробити висновок, що метод навчальних проектів у наш час переживає своє «друге народження», адже він не тільки відповідає сучасним підходам до модернізації освіти в цілому і компетентнісному орієнтованого та розвивального навчання – педагогічних технологій, які набули поширення в останні роки. Особистісний розвиток школярів ефективніше здійснювати засобами соціально-педагогічне проектування

1.2. Розвиток обдарованості учнів у системі проектування навчально-виховного процесу

Політичні та соціально-економічні умови в країні викликають необхідність підвищити увагу до соціального розвитку учнів в загальноосвітніх установах, тому що на сьогоднішній час переваги має особистість здатна успішно самотверджуватися в житті, приймати обґрунтовані рішення, самоорганізовуватись в сучасних умовах.

Соціально-розвинена особистість забезпечує свою самоцінність, адаптивність, мобільність; сприяє зняттю стресів, агресії, залежності від шкідливих звичок; попереджає безпритульність, бездоглядність, правопорушення; відновлює здоров'я-духовне, фізичне, моральне, соціальне; формує готовність до життя (потреба, здатність, рішучість).

В даний час загальноосвітня школа недостатньо формує в учнів готовність до самостійного вирішення життєвих завдань. Практика показує, що школяреві необхідний такий комплекс знань і умінь, який стане інструментом конструювання способів вирішення власних життєвих завдань і сформує позитивне мислення, вміння самовизначитись у швидко мінливому світі, забезпечить його соціальний розвиток [15].

Сьогодні в українській школі все активніше використовується проектна технологія як одна з інноваційних технологій навчально-виховного процесу, сутність якої полягає у стимулюванні інтересу учнів до певних проблем, володінні певною сумою знань, умінь, навичок при її вирішенні та формуванні життєвих навичок особистості школяра. Головним елементом проектної технології є процес проектування учнівського пошуку – від моделювання тренувальних умінь до постановки навчальної проблеми та її дослідження, конструювання та визначення оптимальних шляхів її вирішення у вигляді проекту. Результатом впровадження проектної технології в навчальний заклад є інноваційно-розвиваюче середовище, яке передбачає:

- мотивацію навчальної діяльності учнів;

- проблемно-креативну спрямованість;
- інтерактивну організацію освітньої діяльності колективу закладу;
- набуття учнями знань, умінь і навичок як самостійного, так і колективного пошуку, постійну актуалізацію їх застосування;
- формування нового досвіду і розвиток необхідних психологічних якостей;
- орієнтацію на особистісний і колективний успіх [20].

Проблемі педагогічного проектування присвячені праці О.Авер'янова, В.Беспалько, Б. Гершунської, Ю. Громико, В. Давидова, Е. Заїр-Бека, Г. Щедровицького. Широку популярність здобули роботи педагогів-новаторів І. Волкова і В. Шаталова. Методи та умови проектування, конструювання та реалізації особистісно-орієнтованих технологій проектої освіти розглянуті в працях В. Волкової, В. Краєвського, Г. Лаврентьєва, С. Лісовець, В. Лукова, О. Попової [23].

Метод проектів, як зазначає Н. Крупська, має великий вплив на особистісний розвиток школярів, зокрема: розвиває ініціативу учнів; привчає до планової роботи; дає вміння зважувати всі обставини, враховуючи труднощі; вчить спостерігати, перевіряти себе у роботі; вчить правильної звітності; розвиває енергію, наполегливість у досягненні мети; привчає до самостійності; розширює сферу інтересів, горизонти пізнання світу, реального і спілкування думками.

Аналіз педагогічної практики свідчить, що одним з найбільш ефективних способів організації соціального розвитку учнів виступає проектування. Таким чином, ефективному вирішенню проблем духовного, морального, фізичного, соціального, психологічного здоров'я людини сприяє підхід, в якому реалізується проектування і забезпечується цілеспрямований педагогічний вплив на процес соціального розвитку учнів у системі освітньої діяльності.

Незважаючи на наявні дослідження, проблема соціального розвитку учнів не втрачає своєї значущості, оскільки використовувані в шкільній практиці педагогічні заходи не дають достатньо ефективних результатів. Таким чином,

актуальність дослідження проблеми проектування соціального розвитку учнів визначається необхідністю розробки дієвих механізмів соціального розвитку у процесі освітньої діяльності та дозволу низки суперечностей між:

- потребою суспільства в самостійній, мобільній, творчій, соціально успішній особистості і недостатньою підготовленістю учнів до формування цих якостей;

- необхідністю школи забезпечувати соціальний розвиток учнів у процесі освітньої діяльності та її низькою готовністю до даного процесу;

- пасивною позицією підлітків у соціальному розвитку та новою парадигмою освіти, націленою на розвиток індивідуальності учнів, що формує здатність перетворення свого «Я» і навколишньої дійсності;

- потребою освітньої практики у науково-методичному забезпеченні процесу соціального розвитку учнів в освітній діяльності і недостатньою розробленістю теоретичних основ цього процесу.

Аналіз різних підходів до трактування поняття проектування на теоретико-методологічному рівні дає можливість стверджувати, що для педагогічної науки інтерес становить соціологічне та психологічне уявлення про феномен проектування. Психолого-педагогічне проектування як інтегрований феномен окрім психологічних і педагогічних знань містить і соціологічні знання, оскільки є частковим елементом соціального проектування.

Основний сенс застосування соціально-педагогічних технологій у системі освіти – це внесення соціальних змін у зміст і напрями розвитку особистості, реформування індивідуальності кожного учня.

Процес проектування соціального розвитку учнів розглядається як система, що забезпечує досягнення результату розвитку образу «я», як індивіда, особистості, громадянина, суб'єкта діяльності, як єдність знань, відносин і дій засобами педагогічного проектування. Утворенню належить провідна роль у формуванні здорової, радісної, соціально успішної особистості учня. Простір освіти є місцем задоволення і розвитку базових людських потреб. У цьому

просторі одним з головних факторів у роботі виділено відносинам: «людина - людина» і «люди - життєві завдання», єдність цих відносин визначається як кооперація соціальної взаємодії, що має важливе значення в процесі соціалізації.

У науково-практичному розумінні ця цілісна система спрямована на створення детального нормативного уявлення про реальний навчально-виховний освітній процес. У межах даної проблеми система соціально-педагогічного проектування особистісного розвитку учня у навчально-виховному процесі утворює три умовні частини:

- соціальну, що відповідає сучасним умовам виховання та вимогам суспільства;
- психолого-педагогічну, що розробляється для конкретного навчального закладу на рівні класних колективів і відображає основні напрями діяльності педагога і групи вихованців у їхній взаємодії;
- особистісну, що є власне процесом розробки проекту розвитку конкретної особистості в межах малої соціальної групи й характеризує уявлення педагога та самого учня про його близьке і віддалене майбутнє.

Сутність соціально-педагогічного проектування полягає в конструюванні бажаних станів майбутнього. Проектувальник вибудовує моделі відповідно до концептуального розуміння конструювання об'єкта та бачення наукових, перетворювальних і практичних проблем діяльності.

Сучасні умови призводять до необхідності впровадження соціально-педагогічного проектування у систему освіти України. Із кожним роком ця необхідність зростає, і кожна школа, ВНЗ та інші навчальні заклади повинні застосовувати і впроваджувати у практиці методи та технології проектування.

Технологія проектів передбачає постановку певної проблеми і наступне її розкриття, рішення, з обов'язковою наявністю ідеї та гіпотези вирішення проблеми, чітким плануванням дій, розподілом (якщо розглядається групова робота) ролей, тобто наявністю завдань для кожного учасника за умови тісної

взаємодії, відповідальність учасників проекту за свою частину роботи, регулярне обговорення проміжних кроків та результатів.

Найбільш узагальненою метою процесу соціально-педагогічного проектування є створення обґрунтованої системи параметрів стану об'єкта управління та забезпечення прогнозування, і розв'язання конкретних актуальних проблем розвитку особистості в умовах освітнього закладу.

Рішення певної навчальної або виховної проблеми в ході проектної діяльності передбачає, з одного боку, використання різноманітних методів, засобів навчання, а з іншого інтегрування знань, умінь з різних галузей науки, техніки, творчості [21; 52].

Сучасний проект учня – це дидактичний засіб активізації пізнавальної діяльності, розвитку креативності та одночасно формування певних особистісних якостей [18; 80]. Він орієнтований не на інтеграцію фактичних знань, а на їх застосування до придбання нових (іноді і шляхом самоосвіти). Активне залучення школяра до створення тих чи інших проектів дає йому можливість оволодівати новими засобами людської діяльності в соціокультурному середовищі, дозволяє формувати деякі особистісні якості, які розвиваються лише в діяльності і не можуть бути засвоєні вербально.

Як зазначає О. Пехота, «результати виконання проектів повинні бути відчутні: якщо це теоретична проблема, то конкретне її рішення, якщо практична – конкретний результат, готовий до впровадження».

За допомогою впровадження проектної технології у навчально-виховний процес можна **навчити учнів:**

- виявляти і визначати проблеми;
- проводити їх аналіз;
- знаходити шляхи їх вирішення;
- розвивати вміння працювати з інформацією;
- знаходити необхідне джерело, наприклад, дані в довідковій літературі або в засобах масової інформації;

- застосовувати отриману інформацію з метою вирішення поставлених завдань.

Технологія проектів є ефективною в тому випадку, коли в навчальному процесі поставлено певне дослідницьке, творче завдання, для вирішення якої потрібні інтегровані знання з різних галузей, а також застосування дослідницьких методик (наприклад, дослідження демографічних чи економічних проблем у різних регіонах світу, створення серії репортажів з різних регіонів за однією з проблем, які б розкривали певну тему тощо).

Переваги використання соціально-педагогічного проектування у діяльності навчального закладу вбачаємо у значному підвищенні рівня життєвої активності учнів, спираючись на основні принципи проектного навчання (далі ПН) (див. табл.1.2).

Таблиця 1.2

Переваги соціально-педагогічного проектування у НВП

проекти забезпечують	характеристики ПН	основні принципи ПН
підвищення активності пасивних та мовчазних учнів	особистісно-орієнтоване	добровільність вибору виду діяльності кожним школярем
розкриття учнями своїх здібностей, формує у них впевненість у собі	активізує безліч дидактичних підходів (навчання в процесі діяльності, спільне навчання, мозковий штурм, рольові ігри, евристичне і проблемне навчання, дискусія, командне навчання)	врахування інтересів та психологічних особливостей певної вікової групи учнів
комфортність навчання, оскільки учні перестають боятися негативної оцінки	самотивуюче, що означає зростання інтересу й включення в роботу в міру її виконання	посильність роботи, доведення її до логічного кінця
вдосконалення комунікативних навичок учнів	дозволяє вчитися на власному досвіді і досвіді інших безпосередньо в конкретній справі	формування основ культури праці, якісне виготовлення та естетичне оформлення об'єктів

розвиток в учнів ряду здібностей (спільного прийняття рішень, творчого мислення тощо)	приносить задоволення учням, які бачать продукт своєї власної праці	корисна значимість виконаних проектів
підсилення позитивної мотивації до навчання, з урахуванням власних інтересів, потреб і можливостей		
формування творчого системного мислення		
формування культури ділового спілкування, вміння аргументовано захищати свої позиції		
розвиток уяви як основи інноваційного мислення		
формування внутрішнього плану дій і реалізації його на практиці		

Відмінність проектної діяльності учнів від навчально-дослідницької полягає в тому, що: по-перше, на відміну від останньої, проектна технологія має на меті всебічне тематичне дослідження проблеми і розробку конкретного кінцевого результату; по-друге, головним результатом навчально-дослідної роботи є дослідження істини, тоді як робота над проектом передбачає насамперед отримання практичного результату; по-третє, проект є результатом, насамперед, колективних зусиль виконавців, тому що на завершальному етапі діяльності передбачає рефлексію спільної роботи, аналіз її повноти, глибини, інформаційного забезпечення, творчого внеску кожного учасника.

Таким чином, якщо навчально-дослідна діяльність індивідуальна за своєю суттю і спрямована на отримання нових знань, то метою проектування є вихід за рамки окремого дослідження, розвиток почуття відповідальності, самодисципліни, здібностей до активної громадської участі та самоорганізації, вміння планувати свою роботу і час, бажання робити свою справу якісно, і вміння представити результати своєї роботи. Такий процес здійснюється як у процесі навчання, так і в ході спеціально організованої позакласної та позашкільної діяльності школярів.

Очевидно, при організації проектної діяльності важливим є створення мотиваційної ситуації і підтримки її в процесі роботи. Згідно «теорії життєвого

досвіду» Дж. Д'юї, дія, яка виходить з власної ініціативи, приносить більше задоволення і значно підвищує ймовірність її повторення, а ніж дія, яка виконується примусово. Таким чином, мотивація школяра є дуже важливою рисою проектної технології.

Формуючи мотивацію досягнення успіху в процесі проектувальної діяльності як основу для створення позитивної атмосфери, педагог може використовувати різні варіанти мотивації учнів для роботи над проектом, а саме: можливість отримати цікаву інформацію і самостійно виконати завдання; отримати повагу однолітків; покращити свій соціальний статус у групі; бути кращим; усвідомити корисність власної діяльності для інших людей; знайомство з новими цікавими людьми.

Аналіз організації проектувальної діяльності з молоддю дозволяє виділити основні **етапи проектної технології**: початковий, основний, завершальний.

На початковому, а іноді його називають пошуковому і аналітичному етапі важливо виробити в учнів мотивацію до дослідницької роботи, оскільки особистий інтерес учнів сприяє усвідомленому підходу до виконання проекту в цілому.

Етап підготовки до роботи над проектом передбачає:

- Створення ініціативної групи школярів, пошук або вибір проблеми, ряд питань, які потребують вирішення;
- Визначення теми на предмет її необхідності, реальності здійснення, актуальності, суспільного значення; формулювання цілей і встановлення конкретних завдань;
- Обговорення методів і засобів реалізації;
- Збір необхідної вихідної інформації;
- Моделювання кінцевого результату; планування майбутньої діяльності;
- Нормування робочих груп та визначення завдання для кожного;
- Розробку критеріїв оцінювання проекту.

Принциповим є колективне обговорення учнями всіх рішень, прийнятих на основі узгодження їх інтересів, використовуючи різні методи групової роботи (мозковий штурм, загальне коло, виявлення альтернатив, вибір оптимального варіанту тощо).

Основний етап або практичний передбачає:

- Збір та аналіз інформації, отриманої на основі спостережень, особистого досвіду;
- Пошук оптимального способу досягнення мети проекту, побудова алгоритму діяльності, планування роботи;
- Взаємодії з компетентними фахівцями, пошук свідчень, що містяться в друкованих виданнях, архівах, Інтернеті тощо;
- Виконання запланованих кроків: спостереження, робота з літературою, анкетування експеримент тощо.

Результати обговорюються школярами в групах, після чого виробляються ідеї, версії, варіанти вирішення проблеми. Висунуті гіпотези перевіряються, зібрані матеріали готуються до захисту. Успіх проекту в значній мірі залежить від оформлення його результатів.

Заключний етап або контрольний передбачає:

- Аналіз результатів, формулювання висновків, їх коригування;
- Оцінка якості проекту: групове обговорення, "мозкова атака", "круглий стіл";
- Консультації з експертами, самостійна робота учнів, консультації з керівником проекту;
- Узагальнення і класифікація зібраних матеріалів;
- Представлення результатів (лабораторна робота, творчий звіт, виготовлення ілюстративного матеріалу: схеми, альбому, сценарію, альманаху, газети, відеорепортажу, створення сайту);
- Презентація, захист проекту.

Під час усного захисту, за формою нагадує процедуру обговорення наукової роботи, автори представляють, обґрунтовують актуальність, значення,

новизну і логіку свого проекту, відповідають на запитання слухачів та зауваження опонентів.

Однак роботу над проектом не можна вважати завершеною без аналізу учнями ходу і результатів своєї діяльності, тобто проведення рефлексії. Основні етапи організації проектувальної діяльності школярів подано у таблиці 1.3.

Таблиця 1.3

Основні етапи організації проектувальної діяльності школярів

Етапи	Діяльність учнів	Діяльність вчителя
Початковий	Визначення теми проекту, цілей та завдань, пошук необхідної інформації, розроблення плану реалізації. Формування мікрогруп	Формування мотивації учасників, створення ініціативної групи учнів, консультація відносно вибору тематики та жанру проекту, допомога в підбиранні необхідних матеріалів, визначення лише загального напрямку і головних орієнтирів пошуку та критеріїв оцінки діяльності учнів на всіх етапах.
Основний	Збір, аналіз та систематизація інформації з проблеми, обговорення її в групах, висунення і перевірка гіпотези, оформлення макету чи моделі	Регулярна консультація відносно змісту проекту, допомога в систематизації та узагальненні матеріалів, індивідуальні та групові консультації, стимулювання розумової діяльності кожного учасника, оцінка проміжних результатів, нагляд за спільною діяльністю
Завершальний	Оформлення пакету документів з проекту та інформаційних стендів, схем, діаграм, підготовка усної презентації, захист проекту, рефлексія	Допомога у підготовці звіту про роботу. Підготовка доповідей до усного захисту, відпрацювання вміння відповідати на запитання опонентів та слухачів, виступ у ролі експерта на захисті, участь в аналізі зробленої роботи, оцінка внеску кожного з учасників проекту

Деякі навчальні проекти можуть мати більше етапів, що визначається в кожному конкретному випадку (див. табл. 1.4.).

Таблиця 1.4

Послідовність виконання проекту

Етапи роботи	Зміст діяльності учнів	Функції вчителя
Підготовка до проектування. Визначення теми, мети і завдань проекту	Обговорення предмета з учителем, пошук необхідної додаткової інформації, визначення мети і завдань	1. Заява задуму. 2. Характеристика методу проектів. 3. Ознайомлення зі змістом проекту. 4. Мотивація пошуку. 5. Допомога в постановці завдань
Планування	1. Вироблення плану дій: - визначення джерел інформації; - вибір способів збирання інформації; - вибір методів аналізу інформації; - вибір засобів презентації результатів; - формування уявлень про бажані результати (форма звіту); - встановлення критеріїв оцінки результату і процесу; - планування процедур; - розподіл завдань між членами проекту. 2. Планування завдань	1. Висловлення припущень. 3. Висунення пропозицій, ідей. 5. Корекція плану та завдань
Дослідження	1. Збирання інформації. 2. Вирішення проміжних завдань. 3. Спостереження за об'єктами. 4. Проведення експериментів. 5. Анкетування. 6. Робота з літературою	1. Спостереження за роботою. 2. Непряме керування діяльністю (поради, консультації тощо)

Результати	1. Аналіз інформації 2. Формулювання висновків	1. Корекція підсумкових матеріалів. 2. Спостереження за ходом обробки результатів та аналізу інформації
Оформлення звіту. Підготовка до презентації	1. Узагальнення та класифікація зібраних матеріалів. 2. Виготовлення ілюстративного матеріалу (фотографії, графіки, малюнки, схеми тощо). 3. Підготовка презентаційних інформативних матеріалів. 4. Складання сценарію презентації	1. Консультування. 2. Корекція
Презентація	Показ результатів у формі усного звіту, звіту з демонстрацією матеріалів, письмового звіту тощо	1. Сприйняття звіту. 2. Постановка доцільні; запитань
Оцінка проектної діяльності та її результатів	1. Колективне обговорення. 2. Самооцінка результатів і процесу дослідження за встановленими критеріями	Оцінка зусиль учнів, їхньої креативності, якості використання джерел, невикористаних можливостей, творчого потенціалу звіту
Після проектні дії	1. Корекція. 2. Використання проектних результатів	Корекція навчальної та позанавчальної діяльності

Виділяють основні етапи оформлення проекту (за О. Піхотою)

I етап

Вибір напрямку і формування назви проекту: включає узагальнену назву проблеми, коло питань; визначення (виділення) загального напрямку або пріоритетних (окремих) напрямів, оформлених у підпроекти.

Визначають напрям і формують назву проекту всі члени колективу спільно, включаючи педагогів та учнів. Наприклад: назва спільного проекту «Формування громадянина демократичного суспільства, який знає свої права, вміє ними користуватися, поважає права інших людей».

Підпроекти (окремі напрями):

виховання в дусі миру;

права людини і права дитини;

мирне вирішення конфліктів;

виховання в дусі толерантності;

вміння цивілізованого вести диспути, бесіди, суперечки.

II етап

Написання проекту. Розділи проекту:

1. Актуальність, необхідність, значимість обраного напрямку (чому саме цей).

2. Мета і завдання проекту:

- довготривалі:

- Створення чогось нового (за структурою, підходами, концепцією навчально-виховного процесу);

- Нові технології, методики;

- Можлива розробка дослідження за проектом;

- Визначення очікуваних результатів;

- Планування "продукту" в результаті виконання програми (допомоги, сценарію, технології, плану, нової програми);

- короткодіюча мета, задачі-- визначення конкретної мети, завдань на певний період.

3. Визначення етапів реалізації проекту:

- Вказуються терміни початку і закінчення проекту;

- Закінчення проекту визначається етапністю реалізації проекту;

- Вказуються тимчасові інтервали кожного етапу: запису проекту I етапу,

II етапу ін.

Механізм реалізації проекту. Пояснення - Як? Яким чином? За допомогою яких засобів буде реалізовувано проект? Плани апробації конкретних справ, акцій, заходів згідно з визначеними етапами.

Обов'язки та відповідальність учасників реалізації проекту:

- Хто відповідає за проект?
- Хто і за що відповідає всередині проекту?
- Хто допомагає в реалізації проекту?

6. Очікувані результати:

- Які конкретні результати ви очікуєте отримати на кожному етапі і після завершення проекту?

7. Оцінка і самооцінка проекту:

- Коли і з якою періодичністю будуть оцінювати виконання проекту (один, два, три, чотири рази на рік). Хто візьме участь в оцінюванні: самі учасники, експерти, управлінські структури. Форми контролю (самоконтролю) та оцінки (самооцінки). В якій формі буде представлена інформація про хід проекту (звіт, конкретні матеріали, сценарії, розробки, нові проекти і т. Д)?

8. Бюджет, ресурсне забезпечення (приблизний бюджет, враховуючи всі види витрат, необхідних для успішної реалізації проекту).

Обов'язковим елементом проектної діяльності є оцінювання учнівського проекту, його результативності. Результативність проекту полягає у співвідношенні запланованих очікуваннями з кінцевими результатами роботи. І як результат, оцінка проекту повинна бути інтегрованою. Вона складається з оцінок етапів виконання проекту (від формулювання проблеми до отриманого результату), результатів контрольного тестування та результатів захисту проекту.

Показники і критерії за якими буде проводитися оцінювання повинні бути простими і зрозумілими. Серед орієнтовних показників за якими відбувається оцінювання результативності проекту можуть бути:

- значимість і актуальність проблеми проекту;
- доцільність методів дослідження та обробки даних;

- активність кожного учасника;
- колективний характер рішень;
- характер спілкування, взаємодопомоги;
- залучення знань з інших предметів;
- вміння аргументувати свої висновки;
- естетика оформлення презентаційних результатів;
- вміння відповідати на питання опонентів;
- презентація проекту;
- використання проектних результатів [53, 76].

Презентація матеріалів дослідження перед широкою аудиторією є неодмінною компонентом проектної діяльності. Її можна провести перед учнівським колективом, громадськістю. Успішна презентація результатів дослідження може підштовхнути до подальшого вирішення проблеми.

Оцінка проекту може проводитися адміністрацією школи, учителем-консультантом, учнями, представниками батьківської громадськості.

Процес організації проектувальної діяльності учнів повинен відповідати наступним критеріям:

- Орієнтація на інтереси вихованців, а також на актуальні проблеми;
- Проведення самостійного дослідження, а не відтворення готової інформації з обраної теми;
- Інтегративність (інтеграція знань з різних шкільних предметів);
- Орієнтація на «кінцевий продукт» (матеріальний носій або інший вид представлення результатів діяльності);
- Вдосконалення соціально-комунікативних навичок;
- Партнерська роль педагога (учитель виступає в ролі помічника, радника, допомагає учням у пошуку різноманітних джерел інформації, вироблення оптимальних рішень з певної проблеми).

Слід зауважити, що в процесі роботи над проектом важливим є створення атмосфери позитивної взаємозалежності в колективі. Позитивна взаємозалежність пов'язує учнів один з одним, оскільки жоден з них не може

самостійно, без допомоги інших членів групи успішно виконати завдання. Коли учні чітко усвідомлюють свою позитивну залежність один від одного, то переконуються, що внесок і зусилля кожного з них необхідні для успіху спільної справи.

Аналіз педагогічного досвіду свідчить, що вчитель може створити позитивну взаємозалежність учнів у групі за умови, коли: члени групи об'єднані навколо однієї загальної позитивної мети – конкретної мотивації для дії; учні в процесі роботи обмінюються ресурсами (матеріалами), кожен з них відповідає за виконання своєї частини завдання; в процесі дослідження учитель визначає для учнів взаємодоповнюючі, взаємопов'язані ролі.

При організації роботи над проектом слід звернути увагу на ряд проблемних аспектів які часто мають місце під час діяльності. Серед них:

- Нерівномірне навантаження на учасників проекту на різних його етапах реалізації;
- Складності при оцінці вкладу кожного учасника проекту;
- Наявність ризику невдалого завершення учнями роботи над проектом;
- Збільшення емоційного навантаження як на учнів, так і на вчителя;
- Неможливість залучити до роботи над проектом всіх учнів класу, гуртка, клубу тощо.

Практичний досвід показує, що учням складно самостійно освоїти технологію роботи над проектом. Тому, важлива роль на всіх етапах роботи над проектом відводиться педагогу. Він, з одного боку, є організатором проекту, а з іншого – рівноправним членом робочої групи і висуває власні цілі, аналізує ситуацію, пропонує цікаві ідеї для обговорення. Вчитель супроводжує учнів, може поділитися власним життєвим досвідом, допомогти відшукати різнобічні джерела інформації з проблеми дослідження, посприяти у контакті з фахівцями. Але ні в якому разі не виконувати основну роботу: писати за школярів листи, телефонувати від їх імені, готувати матеріали або ілюстрації тощо.

Слід зазначити, що вміння користуватися технологією проектів є показником високої кваліфікації педагога, рівня цього методичної підготовки.

Основними вимогами до застосування технології проекту в педагогічній практиці є:

- наявність істотної проблеми дослідження, яка вимагає інтегрованих знань, дослідницького пошуку для її вирішення (наприклад, дослідження екологічної проблеми в населеному пункті, створення репортажів для дотримання правил вуличного руху, вивчення впливу засобів масової інформації на формування ідеалу сучасної молоді тощо);
- практичне, теоретичне, пізнавальне значення очікуваних результатів;
- застосування дослідницьких методів, що передбачають певну послідовність дій, а саме: визначення проблеми та поставлених нею завдань дослідження; висування гіпотези та шляхів її доведення; обговорення методів дослідження (статистичних, експериментальних, спостережень тощо);
- обговорення способів оформлення кінцевих результатів (презентацій, захисту, творчих звітів, оглядів тощо); збір, систематизація та аналіз отриманих даних; підведення підсумків, оформлення результатів, їх презентація; висновки, висування нових проблем дослідження.

Впровадження проектної технології в навчально-виховний процес ставить перед викладачем ряд вимог:

- По-перше знати не тільки свій предмет, а й бути компетентним в інших галузях науки;
- По-друге знати своїх учнів, їхні можливості, інтереси, потреби, бажання;
- По-третє, бути психологічно грамотним, толерантним, емпатійним;
- По-четверте бути творчою людиною мати хороші організаційні здібності, бажати цього самому.

Проектування охоплює цілісний процес виникнення та збору задумів, їх трансформації у форму проекту, а потім підключення процедур, що забезпечують його прийняття та адекватне втілення. Проектну діяльність педагога ми визначаємо як сукупність дій, що полягають у мотиваційному досягненні свідомо поставленої мети по дослідженню та вирішенню педагогічних ситуацій, спрямованих на розвиток суб'єктів освітнього процесу.

І. Колеснікова зазначає, що проектна діяльність сприяє розвитку компетентності педагогічного колективу та забезпечує: підвищення емоційного задоволення від спільної діяльності; усвідомлення необхідності конструктивної взаємодії всіх членів колективу, постійного самовдосконалення, більш оперативною та гнучкою зміни як власної діяльності, так і діяльності всього колективу; прагнення викладачів до розширення сфери міжпредметних знань; звернення педагогів до власної дослідницької діяльності; розвиток орієнтацій на співпрацю з учнями, більшу увагу до їхнього особистісного розвитку; становлення готовності педагогів та учнів виступати співтворцями освітнього процесу, колегами по дослідній роботі, співавторами творчих проектів [42].

Важливим для процесу соціального розвитку учнів є формування кооперації засобами проектування, що розвиває суб'єктну позицію учня, забезпечує можливість індивідуального та колективного творчого розвитку, безперервне вдосконалення відносин при узгодженні цілей, завдань, способів їх рішень, обміну продуктами діяльності.

Змінювати і перетворювати дійсність необхідно для того, щоб домогтися найкращих результатів у майбутньому. Насамперед це стосується системи освіти, тому що саме від неї залежить майбутнє нашої країни і лише нам під силу зробити його набагато кращим.

Насамкінець слід зазначити, що реалізація методу проектів на практиці змінює роль учителя під час навчального процесу. Із носія готових знань він перетворюється на організатора пізнавальної діяльності учнів. Змінюється психологічний клімат у колективі, оскільки вчителю потрібно переорієнтувати свою навчально-виховну роботу і роботу учнів на різноманітні види самостійної діяльності учнів, на пріоритет діяльності дослідницького, пошукового, творчого характеру.

Уміння користуватися проектною технологією є показником високої кваліфікації педагога, його інноваційного мислення, орієнтації на особистісний і професійний розвиток дитини в процесі навчання.

Особливістю проектувальної технології є діяльнісний підхід до освітньо-виховного процесу, що стало однією з причин зростання інтересу до цієї форми роботи з боку вітчизняної методичної школи. Проектувальні технології ґрунтуються на позиціях прогресивної педагогіки, що передбачає погляд на виховання як на постійну реконструкцію особистого досвіду учнів, а також відповідність змісту виховання інтересам і потребам школярів. Прихильники проектувальної педагогічної діяльності відстоюють принцип "навчання через діяльність", розглядаючи при цьому діяльність як різновид творчої роботи, де учень виступає її активним учасником.

Аналіз досліджень показав, що проекти застосовуються в навчально-виховному процесі при вивченні будь-якого предмета, курсу.

Проектна діяльність учнів забезпечує пріоритет надпредметних соціально-значущих знань і вмінь, що найбільше відповідає парадигмі особистісно-орієнтованої освіти, тому що саме ці знання і вміння дозволяють молоді упродовж життя успішно реалізовуватися у професійній діяльності.

Отже, аналіз педагогічної літератури з цього питання дозволяє з'ясувати, що технологія проектів на сьогодні – одна з найбільш поширених видів дослідницької роботи школярів. Вона розглядається як альтернатива класно-урочній системі навчальних закладах але вона зовсім не повинна витіснити його і стати панацеєю. Проектна технологія повинна бути використана як доповнення до інших видів прямого чи непрямого навчання, як засіб прискореного зростання і в особистому плані, і в академічному.

Проаналізувавши зміст проектної технології було зроблено висновок, що:

Проектне навчання стимулює і посилює позитивну мотивацію до навчання, тому що воно: особистісно-орієнтоване; активізує безліч дидактичних підходів – навчання в процесі діяльності, спільне навчання, мозковий штурм, рольові ігри, евристичне і проблемне навчання, дискусія, командне навчання; самомотивуюче, що означає зростання інтересу й включення в роботу в міру її виконання; дозволяє вчитися на власному досвіді і

досвіді інших; приносить задоволення учням, які бачать продукт своєї власної праці.

Основними принципами проектного навчання є: врахування інтересів та психологічних особливостей певної вікової групи учнів; формування основ культури праці, якісне виготовлення та естетичне оформлення об'єктів; корисна значимість виконаних проектів.

Оцінка результативності є обов'язковим елементом організації роботи над проектом. Результативність проекту полягає у співвідношенні запланованих очікуваннями з кінцевими результатами роботи.

1.3. Соціально-педагогічне проектування особистісного розвитку учня в контексті суб'єктно-вчинкової парадигми системи освіти

У відповідь на численні виклики сьогодення, провідні психологи сучасності визначили суб'єкт-вчинкову парадигму, як рушійну силу пересічної особистості. Мова йде про суб'єктний принцип С. Рубінштейна та вчинковий принцип В. Роменця, які були синтезовані В. Татенком у суб'єкт-вчинкову парадигму освіти, ажде для подальшого розвитку освітня система потребує нових концепцій.

Розглянемо кожен принцип окремо. Сама ідея суб'єктного принципу (С.Л. Рубінштейн) базується на концентрації людини на власному «Я». Суб'єкт зосереджується на тому, щоб здобути знання, уміння та навички і передати їх наступникам; досягти поставлених цілей і завдань; реалізувати власний потенціал.

М.О. Лосський визначив, що будь-яка психічна, духовна чи фізична активність ініціюється власне суб'єктом, а отже, людина сама виступає автором і рушійною силою власного життя – визначає ціннісні орієнтації та життєві пріоритети.

Принцип суб'єктності вдало доповнений поняттям «вчинок». Вперше це поняття озвучив М.М.Бахтін, який визначив евристичні концепти «мислення, що вчиняє», «вчинок-пізнання». На його думку, саме вчинок синтезує в собі різні форми діяльності людини і спрямовує до саморозвитку і самопізнання.

В. Бехтерєв був переконаний у тому, що людина в усіх своїх вчинках і діях виражає передусім свою власну особистість, але її психічний розвиток зумовлює різні варіанти ставлення до навколишнього світу. Соціальні впливи „підпорядковують собі слабкі натури; сильніші ж натури протистоять зовнішнім впливам” [7].

Більш широко розглядав поняття «вчинок» досліджував український учений В. Роменець. Ця теорія визначає вчинок, як найвищу форму духовно-психічної активності людини, згідно якої, життя набуває певного сенсу і завжди характеризується особистісним розвитком. За Роменцем поняття «вчинок» розвиває в суб'єкті: неповторність, індивідуальність, духовні цінності та культуру, цілеспрямованість, її здатність вирізнятись своїми вчинками в соціумі. Звідси, вчинок – рушійна сила суб'єкта, що наповнює його життя смислом і змістом.

Вдало поєднав поняття «вчинок» і «суб'єкт» вчений-психолог В.Татенко. Апробацію гіпотези про суб'єктно-вчинкову парадигму проведено на базах українських шкіл. Вчений доводить доцільність суб'єктного підходу тим фактом, що спроможність бути суб'єктом власного життя виявляється у формі вчинкової активності [7].

Ми розглядаємо життєву активність учнів в рамках проектування навчально-виховного процесу, тому необхідно здійснити психологічне і соціальне дослідження перспектив розвитку певного об'єкта. Звідси, при проведенні системного аналізу доцільно з'ясувати проблеми та провести прогнозування розвитку особистості учня. На цьому етапі проводиться без врахування можливої корекційної роботи із суб'єктами навчально-виховного процесу.

Аналізуючи рівень особистісного розвитку учня слід враховувати направленість особистості в міжсуб'єктній взаємодії; рівень адаптації у колективі; пристосованості до самостійного життя; розвиток контактності, емоційної експансивності, розвиток почуття відповідальності; рівень емпатії; рівень сформованості уміння сприймати, розуміти погляди інших тощо.

Головним показником рівня особистісного розвитку є динаміка соціальної активності у різних видах діяльності. Найбільш ефективним засобом діагностики соціального розвитку, і життєвої активності є на нашу думку, діагностичний комплекс «Соціум», на основі соціометричних та координатно-соціограмних методик О. В. Киричука, методики «Ціннісні орієнтації» та «Життєва активність» В. О. Киричука тощо [29].

Чим є власне життєва активність? Життєва активність – це здатність особистості виступати збудником змін у зовнішньому і у власному внутрішньому світі (на відміну, коли джерелом є зовнішній стимул). Вона від реактивності фундаментальна властивість всього живого і виступає критерієм відмінності живої матерії від неживої (біологічної активності)

Вчені виділяють 5 векторів рівнів життєвої активності людини: індивідний, індивідуальний, біологічний, особистісний та суб'єктний.

У психологічному словнику за редакцією А. В. Петровського, активність визначається як «загальна характеристика живих систем, їхня власна динаміка, як джерело перетворення або підтримки ними життєво значимих зв'язків між зовнішнім і внутрішнім світом; міра самоуправління в перетворенні особистістю внутрішньої і зовнішньої сфер власного життя» [28].

За опитувальником В. Моросанової, Е. Коноз «Саморегуляція поведінки людини», виділяємо такі індикатори особистої активності суб'єкта:

- Наявність власної, незалежної від оточення системи цінностей та вміння довіряти їй та діяти у відповідності з нею;
- Мужність, наполегливість – як прояв волевої активності – якості, які дозволяють долати зовнішні і внутрішні перепони, що з'являються на шляху на

шляху ствердження обраних суб'єктом цінностей, впевненої реалізації його мети та життєвої стратегії;

- Пізнавальна активність – як усвідомленість необхідності пошуку нових знань та здатність їх здобувати, відкритість новому досвіду; визнання себе автором певного вчинку та прийняття відповідальності за його наслідки, самостійність;

- Усвідомленість активності (рефлексія), внутрішній локус контролю;
- Емоційно-позитивне ставлення до себе та ситуації (глибинність та усвідомленість переживань), прийняття себе та інших;

- Спрямованість на самопізнання, самовизначення, самоактуалізацію;
- Саморегуляція на довільно-вольовому та духовно-креативному рівні.
- Контактність як здібність до встановлення глибоких контактів з оточуючими, гнучкість у спілкуванні (комунікативне ядро особистості) [28].

Зробімо висновок про загальну характеристику життєвої активності учнів – дії часто виконуються спонтанно, це обумовлено, власне, внутрішнім станом суб'єкта в момент виконання дії та довільно – характерно актуальній меті суб'єкта і способом дії з метою реалізації цілей.

Компонентами активності особистості як системи виступають:

- Афективний – характеризується особливостями суб'єкта переживати ситуацію, що виникла і пошуком шляхів їх вирішення;

- Когнітивний – характерним для даного компоненту є посиленість власної відповідальності, оцінка ефективності власної діяльності, переусвідомлення власних цінностей і власного життя; яскраво виражена потреба у самопізнанні.

- Аксіологічний - відзначається бажанням вийти за межі комфорту, йти далі за своє «Я». Діагностуються такі ціннісні пріоритети «Я і рідна домівка»; «Я і здоров'я»; «Я і мистецтво»; «Я і природа»; «Я і навчання»; «Я і друзі»; «Я і громадські обов'язки»; «Я і Україна»; «Я і моральні цінності».

- Праксеологічний – один з найбільш продуктивних компонентів. Йому характерне самоуправління власним життям і діями; самореалізація і самовдосконалення; регуляторні уміння; постійне застосування знань, умінь і навичок, здобутих протягом життя; само ідентифікація із Батьківщиною і т.д.

Термін "технологія" походить від грецьких слів "techne" – мистецтво, ремесло, уміння і "logos" – наука. Таке визначення органічно поєднується із трактуванням К. Д. Ушинським педагогіки як єдності науки і мистецтва. В. П. Безпалько динаміку процесу "практика – наука – практика..." розглядає таким чином: "Будь-яка діяльність може бути або технологією, або мистецтвом. Мистецтво засноване на інтуїції, технологія – на науці. З мистецтва все починається, технологією закінчується, щоб потім все початися спочатку" [6].

Основним принципом розбудови свободоцентричної педагогічної системи слід вважати поєднання раціоналістичної та гуманістичної орієнтації. Таке поєднання вимагає ретельного врахування і конкретного розкриття специфіки об'єктів педагогічного знання (передусім, притаманних їм суб'єктних властивостей). Діалогічна взаємодія педагогічної науки із суміжними науками, зокрема з психологією, а також діалог методологічних парадигм і теоретичних концепцій всередині педагогіки стануть тут в пригоді.

Особливої актуальності ці ідеї набувають у випадку спроби організації цих досліджень з використанням у царині дослідження свободоцентричної педагогічної системи: необхідність раціонального і об'єктивного дослідження, підкріпленого математичними методами аналізу, перебуває в діалогічній єдності з розкриттям неповторного внутрішнього світу окремого індивіда, який є суб'єктами учинку саморозвитку (само перетворення); і лише в його внутрішньому світі та статистичному аналізі результатів емпіричного дослідження з використанням комплексу *валідних діагностичних методик* – можливо розкрити закономірності становлення і внутрішнього розвитку свободоцентричної педагогічної системи.

Тут виникають проблеми психологічних засобів діагностики розвитку саморозвитку особистості вихованця. Серед них: соціокультурний компонент,

що включає макросередовище (на рівні країни) та мікросередовище – родину, малу соціальну групу (колектив), коло друзів, спілкування з педагогами тощо; дослідження життєвого шляху вихованців, їх розвитку – починаючи з дошкільного, молодшого шкільного, підліткового юнацького віку; формування смисложиттєвих орієнтацій особистості в умовах освітнього закладу.

У наш час спостерігається зростання інтересу й уваги до проблеми поєднання психології та педагогіки в розбудові педагогічних систем. Це обумовлено рядом об'єктивних і суб'єктивних факторів. По-перше, злам тисячоліть, поряд із вражаючими досягненнями в науці й практиці, культурі й мистецтві, позначений страхітливими аваріями та катастрофами, що з безперечною очевидністю виявили згубність для суспільства технократичних пріоритетів. За статистикою, понад 60 % усіх аварій відбувається з вини людини. Наслідки нехтування *психологічними властивостями людини* в інших галузях людської діяльності не так очевидні, але не менш згубні. По-друге, йде в минуле стиль діяльності, що спирався лише на командно-адміністративні методи роботи з людьми. Нові підходи до роботи з людиною відкривають і нові перспективи для реалізації потенційних можливостей кожної особистості, кожного колективу. По-третє, реформа всього укладу функціонування суспільства, ріст особистісної самосвідомості людей вимагає новаторських підходів до роботи з персоналом, що ґрунтується на глибокому соціально-психологічному аналізі і нових технологіях психологічного супроводу всіх сторін життя, навчання і діяльності. По-четверте, за останні роки психолого-педагогічна наука й практика збагатилася новим змістом.

Великомасштабні дослідження, пов'язані з активізацією людських можливостей, дозволяють виділити найбільш ефективні моделі, алгоритми, цілісні технології пізнання, розвитку і залучення творчого потенціалу особистості і соціальної групи. По-п'яте, нині стало актуальним залучати потенціал психологічної науки для вирішення практичних завдань, які постають у різних сферах життєдіяльності суспільства. Створюються численні

психологічні та психотерапевтичні служби, котрі мають нагальну потребу в надійних знаннях про людину, процесу її становлення і розвитку.

Особливістю проектувальної технології є діяльнісний підхід до освітньо-виховного процесу, що стало однією з причин зростання інтересу до цієї форми роботи з боку вітчизняної методичної школи.

Проектувальні технології ґрунтуються на позиціях прогресивної педагогіки, що передбачає погляд на виховання як на постійну реконструкцію особистого досвіду учнів, а також відповідність змісту виховання інтересам і потребам школярів. Прихильники проектувальної педагогічної діяльності відстоюють принцип "навчання через діяльність", розглядаючи при цьому діяльність як різновид творчої роботи, де учень виступає її активним учасником.

Аналіз досліджень показав, що проекти застосовуються в навчально-виховному процесі при вивченні будь-якого предмета, курсу.

Проектна діяльність учнів забезпечує пріоритет надпредметних соціально-значущих знань і вмінь, що найбільше відповідає парадигмі особистісно-розвивальної освіти, тому що саме ці знання і вміння дозволяють молоді упродовж життя успішно реалізуватися у професійній діяльності.

Аналіз педагогічної літератури з цього питання дозволяє з'ясувати, що технологія проектів на сьогодні – одна з найбільш поширених видів дослідницької роботи школярів. Вона розглядається як альтернатива класно-урочній системі навчальних закладах але вона зовсім не повинна витіснити його і стати панацеєю. Проектна технологія повинна бути використана як доповнення до інших видів прямого чи непрямого навчання, як засіб прискореного зростання і в особистому плані, і в академічному. Проектне навчання стимулює і посилює позитивну мотивацію до навчання, тому що воно: особистісно-орієнтоване; активізує безліч дидактичних підходів – навчання в процесі діяльності, спільне навчання, мозковий штурм, рольові ігри, евристичне і проблемне навчання, дискусія, командне навчання; самомотивуюче, що означає зростання інтересу й включення в роботу в міру її

виконання; дозволяє вчитися на власному досвіді і досвіді інших; приносить задоволення учням, які бачать продукт своєї власної праці.

Основними принципами проектного навчання є: врахування інтересів та психологічних особливостей певної вікової групи учнів; формування основ культури праці, якісне виготовлення та естетичне оформлення об'єктів; корисна значимість виконаних проектів.

Оцінка результативності є обов'язковим елементом організації роботи над проектом. Результативність проекту полягає у співвідношенні запланованих очікуваннями з кінцевими результатами роботи.

Насамкінець слід зазначити, що реалізація методу проектів на практиці змінює роль учителя під час навчального процесу. Із носія готових знань він перетворюється на організатора пізнавальної діяльності учнів. Змінюється психологічний клімат у колективі, оскільки вчителю потрібно переорієнтувати свою навчально-виховну роботу і роботу учнів на різноманітні види самостійної діяльності учнів, на пріоритет діяльності дослідницького, пошукового, творчого характеру.

Уміння користуватися проектною технологією є показником високої кваліфікації педагога, його інноваційного мислення, орієнтації на особистісний і професійний розвиток дитини в процесі навчання.

РОЗДІЛ 2. СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНЕ ПРОЕКТУВАННЯ СОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ УЧНЯ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

2.1. Технології соціально-педагогічного проектування особистісного розвитку учня як цілісна освітня система

Саме з метою всебічного розвитку вихованців загальноосвітніх навчальних закладів і створені технології соціально-педагогічного проектування особистісного розвитку учня загальноосвітнього навчального закладу. Термін «технологія» походить від грецьких слів "techne" – мистецтво, ремесло, уміння і «logos» – наука. Таке визначення органічно поєднується із трактуванням К. Д. Ушинським педагогіки як єдності науки і мистецтва. В. П. Безпалько динаміку процесу «практика – наука – практика...» розглядає таким чином: «Будь-яка діяльність може бути або технологією, або мистецтвом. Мистецтво засноване на інтуїції, технологія – на науці. З мистецтва все починається, технологією закінчується, щоб потім все початися спочатку» [6].

Система педагогічних технологій розроблялась на основі фундаментальних психолого-медико-педагогічних досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених, та практиків що використовують сучасні методи вивчення стану здоров'я особистості та проектно-модульні освітні технології з широким застосуванням інформаційно-комунікативних систем.

Дані освітні технології створювалась автором протягом останніх п'ятнадцяти років науково-практичної та експериментальної діяльності в різних сферах системи освіти (основні терміни та скорочення що використовуються у діагностично-проектувальному комплексі «Універсал» подані у додатку В).

Інноваційна освітня система соціально-педагогічного проектування особистісного розвитку учня створювалась з метою конструктивного всебічного розвитку та супроводу учнів загальноосвітніх навчальних закладів у

тісній взаємодії педагогів, практичних психологів, медичних та соціальних працівників, учнів, батьків, державних та громадських організацій .

Основним завданням даної освітньої системи є внесення соціально доцільних конструктивних змін в напрямки особистісного розвитку вихованця загальноосвітнього навчального закладу залежно від поставлених цілей і завдань системи освіти держави, освітніх завдань конкретного регіону країни, навчального закладу та задач особистісного розвитку кожного учня.

Дана система складається з восьми взаємопов'язаних психолого-медико-педагогічних технологій, які послідовно забезпечують організацію і проведення всього навчально-виховного процесу загальноосвітнього навчального закладу.

Психолого-медико-педагогічні технології даної освітньої системи реалізовані в технологічних модулях діагностично-проектувальному комп'ютерному комплексі (ДПК) «Універсал 4 online», який створений на засадах проектного менеджменту з широкою варіативністю сучасних інформаційно-комунікативних операційних систем в online режимі.

Це дає можливість педагогічним колективам ЗНЗ разом з батьками учнів, медичними працівниками та представниками місцевих громад здійснювати спільний вплив на всебічний особистісний розвиток учнів на рівні суб'єкт-суб'єктної взаємодії всіх його учасників. Управлінці та методичні служби системи освіти отримують можливість ефективного управління якістю навчально-виховного процесу.

Дана система дає можливість проводити комплексний моніторинг *ефективності і результативності* навчально-виховного процесу в online режимі на всіх рівнях: вчитель-предметник, класний керівник, практичний психолог, адміністрація загальноосвітнього навчального закладу, управління освіти району, міста, регіону, країни.

При умові застосування ДПК «Універсал» в практичній діяльності ЗНЗ перед освітянами відкриваються нові широкі можливості для організації та проведення системного цілеспрямованого навчально-виховного процесу.

В основу технологічних модулів покладено принцип проектування освітніх компонентів, що дозволяє інтегрувати їх в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів в online режимі, а саме:

- здійснювати комплексну діагностику всіх учасників навчально-виховного процесу;
- проводити аналіз проблем і потенційних можливостей учнів навчального закладу, району, міста, регіону та країни;
- конструювати стратегічні завдання навчального закладу та конкретні тактичні задачі особистісного розвитку учнів;
- формувати банки навчальних і навчально-виховних програм і демонстраційних проектів;
- створювати навчальні та навчально-виховні проекти для всіх учасників навчально-виховного процесу;
- проводити проектно-модульне планування роботи навчального закладу на засадах проектного-менеджменту;
- створювати сценарії уроків та виховних заходів з особистісно-розвивальним, особистісно-орієнтованим змістом і елементами психолого-педагогічних тренінгів;
- здійснювати моніторинг ефективності та результативності навчально-виховного процесу загальноосвітніх навчальних закладів на всіх рівнях.
- прогнозувати особистісний розвиток вихованця;
- створювати інтегральні характеристики на учня, групу та класний колектив;
- надавати всім учасникам навчально-виховного процесу рекомендації щодо адекватного супроводу учнів.

Користувачами ДПК можуть бути всі учасники навчально-виховного процесу системи освіти (див. табл. 2.1.).

Таблиця 2.1.

ПРОЕКТУВАННЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ У ДПК «УНІВЕРСАЛ» УЧАСНИКАМИ НВП

Підготовчий етап: Цілепокладання	Клієнти ДПК «Універсал»							
	Адміністратор програми	Учні	Психологічна Служба	Медична служба	Класні керівники	Адміністрація	Вчителі-предметники	Батьки
	списки педагогів; списки учасників підрозділів	Списки учнів класних колективів	Діагностичні зрізи: Анкети Бланки	діагностичні зрізи Анкети Бланки	списки учасників підрозділів	алгоритм навчального року, створення алгоритму НЗ	Банк навчальних програм	Регтрація клієтів
	Комплексна психолого-педагогічна діагностика							
		діагностика особистісного розвитку	Діагностика учнів в класних колективах	діагностика фізичного розвитку	рекомендації з особистісного розвитку учнів	банк навчально-виховних програм	діагностика розумового розвитку	діагностика ставлення батьків до учнів
	Системний аналіз результатів діагностики, прогнозування							
		характеристика особистісного розвитку учнів, рекомендації	життєва активність учнів; ціннісні орієнтації; ціннісні пріоритети; вади особистісного розвитку; навчальна активність;	стан фізичного розвитку; вади фізичного розвитку учнів	Структура класних колективів; статистичні дані, прогнозування; характеристики, рекомендації	статистичні дані по навчальному закладу	візитні картки класних колективів	характеристика на дитину, рекомендації
	індивідуальні проблеми розвитку			проблеми групові, колективні		проблеми масові		
	Конструювання завдань і задач							
	Конструювання задач особистісного розвитку			Конструювання завдань навчального закладу				

Основний етап: Проектувальний	Програмування предметно-орєнтованого змісту							
			банк корекційних програм		Банк виховних програм	алгоритм граф-сітки НЗ	влгоритм граф-сітки	
	Моделювання проблемно-цільового змісту							
			Проекти	Проекти медичної служби	Проекти класного керівника	Проекти учителя-предметника	Проекти	Проекти
	Планування особистісно-орієнтованого змісту							
			План роботи медичної служби	- План роботи практичного психолога; - План роботи соціального педагога	План роботи класного керівника	План роботи навчального закладу	Календарно-тематичне планування	План роботи батьківської ради
Заключний етап: Розвивальний	Творення особистісно-розвивального змісту							
			Корекційно-виховні сценарії		Сценарії виховних заходів	Сценарії реалізації проектів НЗ	Конспекти уроків;	
Реалізація змісту НВП, моніторинг ефективності та результативності								
	Рекомендації особистісного розвитку	Рекомендації особистісного розвитку	Рекомендації особистісного розвитку учнів	Моніторинг розвитку класного колективу; Діагностична карта виховного модулю	Моніторинг ефективності навчально-виховної діяльності	Діагностична карта уроку		

ДПК «Універсал 4 online» дозволяє здійснювати скринінг-контроль груп дітей за різними соціальними станами, (наприклад: обдаровані діти за конкретними напрямками обдарованості, діти з девіантною поведінкою тощо) у конкретному навчальному закладі та навчальних закладах району, міста, регіону, країни.

Комп'ютерний комплекс складається технологічних модулів які утворюють три блоки: цілепокладаючий (підготовчий), проектувальний (основний) , розвивальний (завершальний)

I . Цілепокладаючий блок: (підготовчий)

- ✓ комплексна психолого-педагогічна діагностика всіх учасників навчально-виховного процесу;
- ✓ системно-кореляційний аналіз та прогнозування особистісного розвитку учнів;
- ✓ конструювання стратегічних завдань навчального закладу та тактичних психолого-педагогічних задач особистісного розвитку учня.

II . Проектувальний блок: (основний)

- ✓ програмування предметно-орієнтованого навчально-виховного змісту у навчально-виховних програмах;
- ✓ моделювання проблемно-цільового змісту у навчально-виховних проектах;
- ✓ планування особистісно-орієнтованого змісту у планах роботи навчального закладу та всіх учасників навчально-виховного процесу (проектно-модулні та системно-комплексні плани).

III. Розвивальний блок: (завершальний)

- ✓ творення особистісно-розвивального змісту у навчально-виховних сценаріях уроків, виховних заходів тощо (міні-модулів);
- ✓ реалізація особистісно-орієнтованого та особистісно-розвивального змісту у навчально-виховному процесі та моніторинг ефективності та результативності роботи всіх педагогічних працівників.

2.2. Цілепокладаючий блок освітньої системи

В національну програму «Діти України» визначила складові розвитку особистості вихованця. Основними системоутворюючими сферами цілісного процесу його розвитку особистості є фізичний, психічний, соціальний і духовний.

Зазначені складові розвитку перебувають у діалектичній взаємозалежності та взаємообумовленості. Розвиток одного з них (прогресивний чи регресивний) створює сприятливі або несприятливі умови для розвитку інших. За наявності прогресивних змін кожного із компонентів має місце синдром росту, а за наявності регресивних – синдром розпаду.

А) Фізичний розвиток. Під фізичним розвитком розуміються ті якісні зміни, що відбуваються у зміцненні й удосконаленні фізичних сил людини, а також її здоров'я під впливом середовища і спеціально організованого виховання. Процес і результат незворотних кількісних і якісних змін функцій організму: рухливість, гнучкість, швидкість, спритність, витривалість, фізична сила; розвиток органів чуття (зір, слух, мовлення); динаміка (прогресивна чи регресивна) фізичної підготовленості; розвиток біофільних чи некрофільних тенденцій.

Інтегральним показником фізичного розвитку слід вважати *фізично-оздоровчу активність* особистості.

Б) Психічний розвиток – це процес і результат незворотних кількісних і якісних змін в емоційно-почуттєвій, інтелектуальній та вольовій сферах; види та рівні чутливості, динаміка позитивних і негативних емоційних реакцій; емоційне задоволення (незадоволення), теплота (холодність), чуйність (черствість); рівень умотивованості дій і вчинків; ступінь ефективної екзальтованості; сформованість уміння стримувати емоції, контролювати ситуацію і власні дії, а також процес і результат незворотних кількісних і якісних змін у функціонуванні вищих психічних функцій (сприймання, пам'ять, Уявлення, мислення, мовлення); орієнтація у психічному просторі й часі; оперативна і довготривала пам'ять; когнітивна складність і простота перцепції

(сприймання); рівень осмислення біофільних і некрофільних тенденцій у власному розвитку.

Інтегральним показником психічного розвитку можна вважати *навчально-пізнавальну активність*.

В) *Соціальний розвиток* – процес і результат незворотних кількісних і якісних змін в емоційній експансивності (симпатії та антипатії) у взаємодії з оточуючими, товариськості (неприязні), дружби (ворожості), любові (ненависті); рівень соціально-психологічної адаптації в малій соціальній групі; сформованість умінь сприймати і розуміти погляди інших, аргументовано відстоювати перед ними свою позицію.

Емпіричним індикатором соціального розвитку індивіда може бути *соціально-комунікативна активність особистості*: конструктивна (спрямованість самодіяльності на благо інших людей, відстоюванні інтересів колективу та суспільства, непримиренність до чужих демократичному суспільству явищ) чи деструктивна (спрямованість лише на особисте благо, що досягається шляхом заподіяння шкоди навколишнім) соціально-комунікативна активність особистості. Зміст поняття “соціально-комунікативна активність” – складне соціально-психологічне утворення, яке може розглядатися як явище, стан, ставлення суб’єкта до зовнішнього соціального світу, умова власного розвитку індивіда та як результат педагогічних зусиль.

Г) *Духовний розвиток* – це реалізований у практичній діяльності особи сплав таких якостей, як світоглядна культура, культура естетична та культура моральна.

Термін “духовність” досить часто зустрічається в мистецтвознавчих роботах, філософських і психологічних науках. Все ширше цим терміном користуються педагоги. Проте достатньо повного осмислення феномена і категорії “духовність” поки що не існує, хоча спроби робляться досить активні.

Інтегральним показником духовного розвитку можна вважати *духовно-катарсичну активність*.

В основу дослідження становлення і особистісного розвитку вихованців загальноосвітніх навчальних закладів була покладена алгоритмізована модель, розроблена академіком О. В. Киричуком (див. рис.2.1).

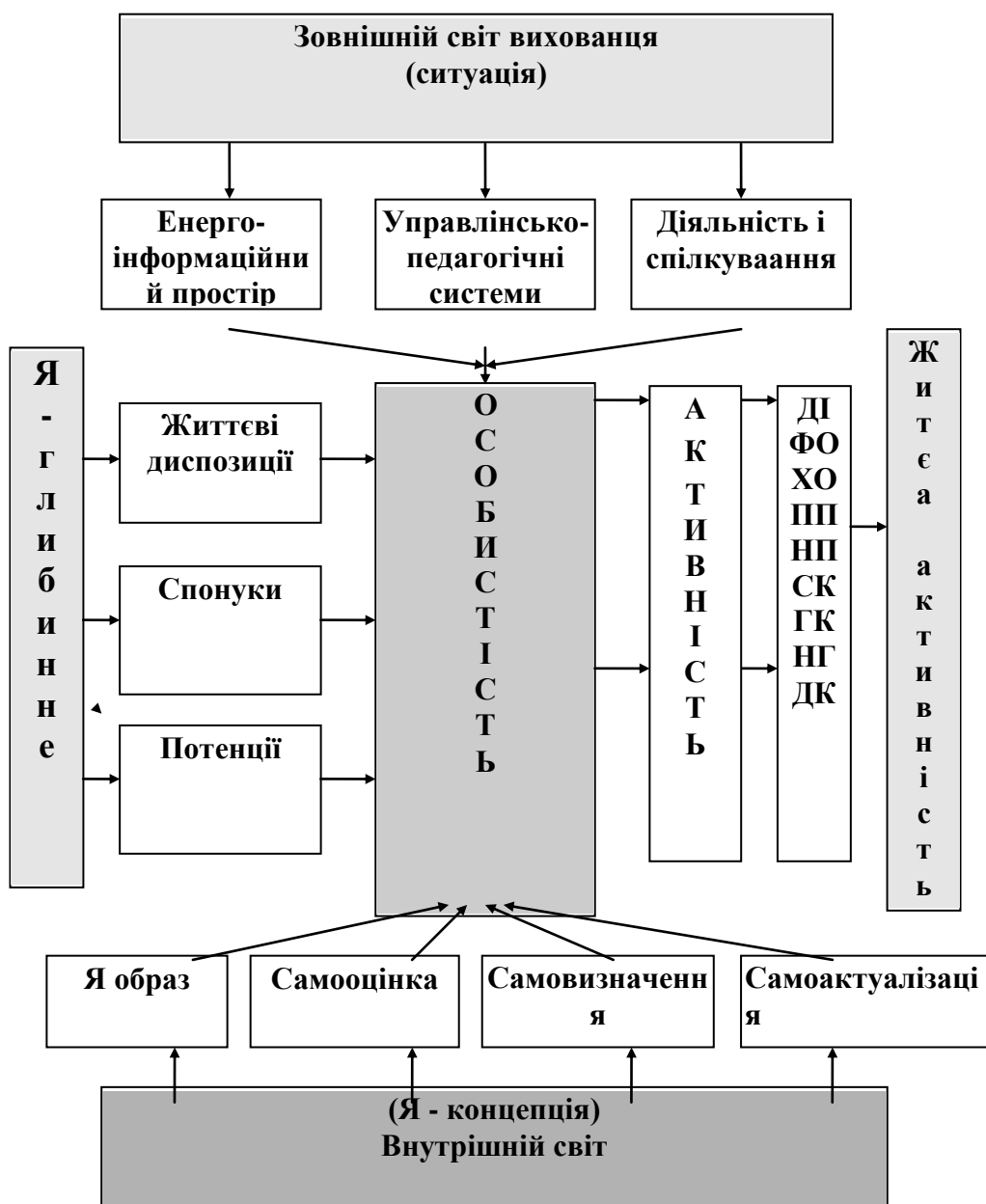

Рис 2.1. Алгоритмізована модель становлення і розвитку особистості

Більш детально розглянемо її структуру. Центральною ланкою цієї моделі є особистість – соціальний індивід, що поєднує в собі риси загальнолюдського, суспільно-значущого та індивідуально-неповторного. В структурному плані це поєднання чотирьох складових: Я-глибинного; набутого в процесі взаємодії із зовнішнім світом; внутрішнього світу (Я-концепції); активність, що проявляється в різних видах діяльності, в життєтворчості.

Конкретизуємо згадані види діяльності:

- дозвільно-ігрова (використання вільного часу для відновлення власних сил, подорожі, гра, перегляд художніх і науково-популярних фільмів, колекціонування і т.п.), де активність спрямована на відтворення енергоінформаційного потенціалу людини;
- фізично-оздоровча (фізичні вправи, загартування, спорт, гігієна тіла тощо), де активність спрямована на забезпечення життєздатності організму в реальних умовах існування;
- художньо-образна (музикування, вокалізація, театралізація, драматизація, образотворче мистецтво і т.п.), де активність виступає засобом вираження власного «Я» через емоційно-почуттєву, когнітивну та вольову сферу, реалізації творчого потенціалу;
- предметно-перетворювальній (різьблення, ліплення, вишивання, витинання тощо), де активність виступає засобом перетворення предметів навколишнього фізичного світу, засобом розвитку творчих здібностей;
- навчально-пізнавальні (пошук нової інформації, засвоєння знань про природу, суспільство, людину), де предметом виступають нові знання, вміння і навички;
- соціально-комунікативна (турбота про тих, хто оточує, підтримка, допомога), що знаходить реалізацію в процесах взаємодії з людьми, у творенні різних дитячих спілок, на зразок «спілки справедливих», де культом виступає справедливість і доброзичливість, де кожен член відчуває себе захищеним, улюбленим і бажаним;
- громадсько-корисна, де предметом активності є турбота, спрямована на задоволення потреб та інтересів окремих соціальних груп, наприклад шкільного класу як колективу, навчально-виховного закладу;
- національно-громадянська, де предметом активності виступають інтереси окремих молодіжних рухів, партій, держави, українського суспільства в цілому;

- духовно-катарсична, де предметом активності свідомо виступає сам її суб'єкт і спрямована вона на самопізнання, самооцінку, самоставлення; самоочищення на фізичному, психічному, соціальному і духовному рівнях розвитку особистості.

Умовно з'єднавши ці види діяльності учня в навчально-виховному процесі зі сферами розвитку особистості (фізичною, психічною, соціальною, духовною, ми отримали вище перераховані групи. Проте не можна сказати, що, наприклад, художньо-образна діяльність не впливає на духовний розвиток учня або соціально-комунікативна – на психічний, впливає, тому цей розподіл доволі умовний, але це дало нам змогу узагальнити наші міркування за групами видів діяльності у системі проектування особистісного розвитку учнів.

Кожен вид діяльності у своїх проявах охоплює в тій чи іншій мірі всі дев'ять основних груп видів діяльності, що проявляється у чотирьох сферах особистісного розвитку учня.

З метою, виявлення проблем та потенційних можливостей особистісного розвитку учнів створено модель блоку цілепокладання цілісної системи соціально-педагогічного проектування навчально-виховного процесу. Як бачимо з рисунку до цілепокладаючого блоку відносяться три технологічні модулі, а саме: комплексна психолого-педагогічна діагностика, системний аналіз результатів діагностики та конструювання завдань навчального закладу і задач особистісного розвитку учнів.

Для проведення комплексної діагностики діагности та системного аналізу підібрано діагностичні методики. Збір інформації від учасників НВП проводиться шляхом опитування в online режимі комп'ютерного комплексу «Універсал 4 online».

Системний аналіз проводиться за чотирма сферами особистісного розвитку: фізичною, психічною, соціальною та духовною, проблеми і потенційні можливості диференціюються на індивідуальні, групові, колективні та масові (див. рис 2.2).

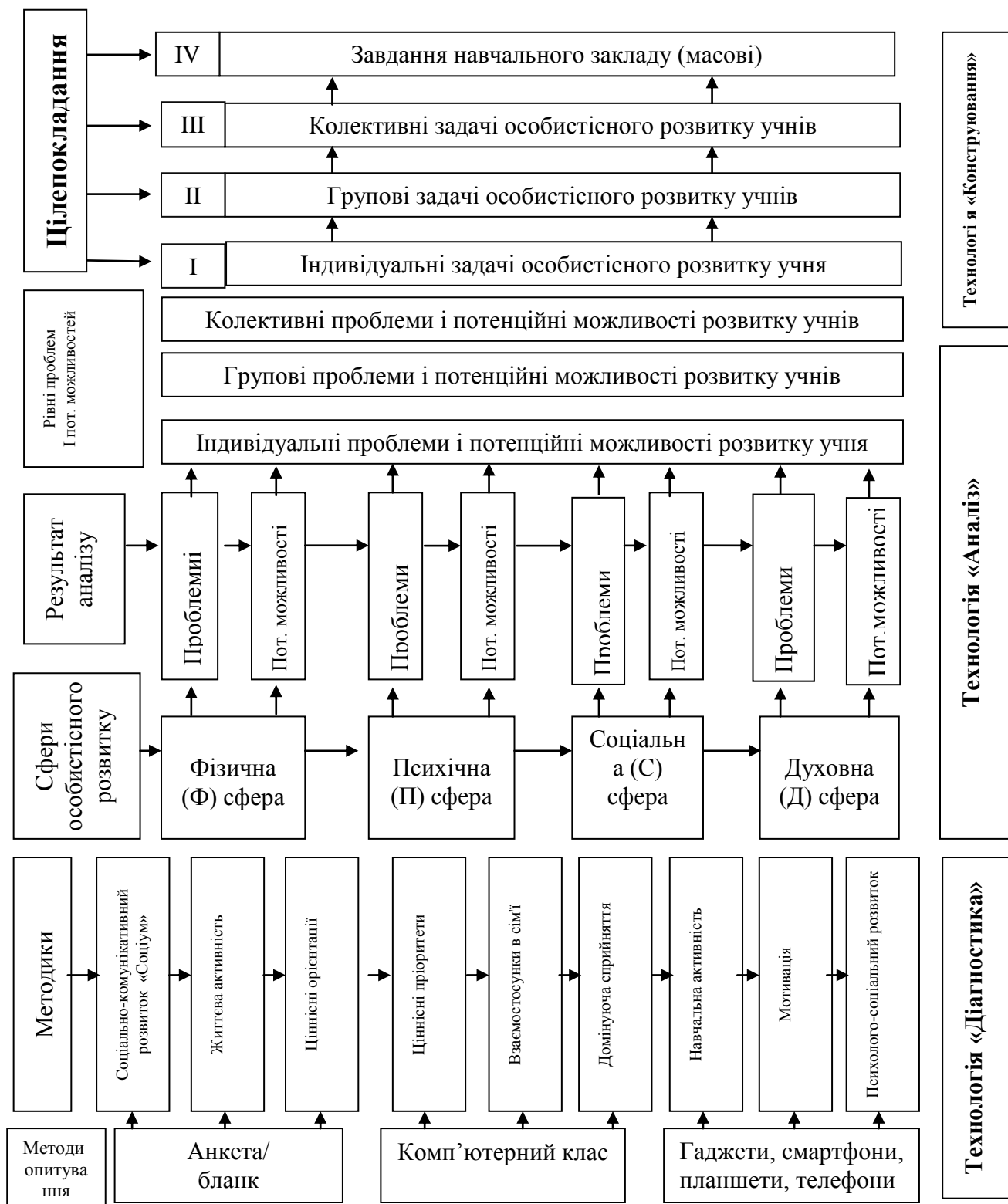

Рис. 2.2. Структурно-компонентна модель цілепокладаючого блоку системи соціально-педагогічного проектування особистісного розвитку обдарованості учня

2.2.1. Комплексна діагностика учасників навчально-виховного процесу

На сьогодні психологічна діагностика є однією з основних форм діяльності практичного психолога в загальноосвітньому навчальному закладі.

Саме за результатами комплексної діагностики учнів має плануватися робота педагогічного колективу.

В основу технології «Діагностика» цілісної системи соціально-педагогічного проектування особистісного розвитку учня покладено діагностичний комплекс «Соціум», де використано три методики: «Життєва активність особистості за основними групами видів діяльності»; «Соціально-комунікативний розвиток учня в класному колективі – (соціометрія)»; «Ціннісні орієнтації учня у сфері спілкування». Крім того, для комплексної діагностики особистісного розвитку учня використовуються методики: «Ціннісні пріоритети» (С. П. Тищенко); вад особистісного розвитку «ДВОР» (З. С. Карпенко); «Ставлення батьків» (А. Я. Варга, В. В. Століна), «Домінуюча система сприйняття», «Навчальна активність», «Фізичний розвиток» (С. А. Руденко) тощо. Приклади діагностичних методик розміщені у додатку А. Розглянемо деякі психолого-педагогічні діагностичні методики докладніше.

Діагностика сфери соціального особистісного розвитку учня освітнього закладу проводиться за експертною оцінкою класного керівника, та учнів класного колективу.

Тут діагностичним засобом слугує **«Координатно-соціограмний аналіз малої соціальної групи»**.

Координатно-соціограмний аналіз дозволяє встановити: офіційний та неофіційний статус кожного члена соціальної групи за такими координатами: С+С+ (позитивний офіційний, позитивний неофіційний); С+С- (позитивний офіційний, негативний неофіційний); С0С0 (нейтральний офіційний, нейтральний неофіційний); С-С+ (негативний офіційний, позитивний неофіційний); С-С- (негативний офіційний, негативний неофіційний).

Емпіричними корелятами розподілу учнів за соціометричними групами стала групова експертна оцінка самих членів малої соціальної групи (класного колективу) на питання 1-4 анкети "Соціум", завдання № 1:

1. Хто із однокласників найбільше подобається тобі?
2. Хто із однокласників менше або зовсім не подобається?
3. Хто із однокласників підтримує тебе, ділиться з тобою думками, переживає за тебе?
4. Хто із однокласників не завжди доброзичливо відноситься до тебе, не бажає підтримувати хороші стосунки, часто відмовляє в допомозі, підтримці?

Вибір по кожному питанню був необмежений.

Нижче подаємо вікові особливості розподілу учнів за соціометричними групами (в %) і стандартними відхиленнями від середнього (SD). $C_i = \frac{(X_i - X_m)}{X_m}$,

де X_i – сума експертних оцінок класного керівника за 9-ма шкалами видів діяльності учня; X_m – середнє значення максимально можливої суми експертних оцінок класного керівника на одного учня за 9-ма шкалами ($X_m = 9 \cdot 3/2 = 13,5$).

Даний критерій дає змогу вимірювати міжособистісні стосунки на рівні формальної структури класного колективу. Показники C_i знаходяться в межах від +1 до -1.

б) Становище учня в підсистемі неофіційного спілкування (тобто його неофіційний статус - S_i). Вимірювання S_i - здійснюється на основі анкетування учнів:

$$S_i = \frac{(R_i^- + R_i^+)}{(N-1) \cdot 2},$$

де R_i^- - сума позитивних виборів на i -го учня (експертна оцінка учнів);
 R_i^+ - сума негативних виборів на i -го учня (експертна оцінка учнів); N - кількість досліджуваних.

Питання № 1, 3 дозволяють виявити рівень позитивних стосунків учнів класу, тобто симпатії; питання № 2, 4 - негативні стосунки, антипатії.

Неофіційний статус – (S_i) кожного учня визначає його становище в класному колективі серед інших учнів, тобто S_i є кількісною характеристикою «цінності» учня на думку інших учнів.

Щоб отримати повну інформацію про характер міжособистісних стосунків у групі (класному колективі), необхідно визначити ступінь взаємної симпатії та – антипатії її членів. Зважаючи на це, критеріями вибору стали питання як позитивні (спрямовані на виявлення симпатії), так і негативні (спрямовані на виявлення антипатії).

Міжособистісні стосунки розгортаються у групах (класних колективах) на двох рівнях: формальному та неформальному. Формальним індикатором є оцінка життєвої активності учнів за дев'ятьма групами видів діяльності (яку дає офіційна особа – класний керівник), та неформальним індикатором є визначення ціннісних орієнтацій учнів в системі їх взаємостосунків.

Індивідуальна соціометрична картка містить тринадцять питань і має такий вигляд: прізвище, ім'я досліджуваного, дата дослідження, клас (група), назва освітнього навчального закладу, інструкція для опитування.

Процедура проведення соціометричного дослідження:

1. Інструктаж досліджуваних. Важливою умовою проведення соціометрії в групі є налагодження контакту дослідника (практичного психолога) з досліджуваними (учнями). Ефективність дослідження покращується, якщо експериментатор тримається впевнено і поводить себе доброзичливо. Інструкція подається у популярній формі. Досліджуваних не посвячує у всі тонкощі проведення процедури та аналізу результатів. Можна дати приблизно таку інструкцію: «пропонуємо Вам взяти участь у дослідженні, яке спрямоване на покращення психологічного клімату у Вашому класному колективі (групі). Вся інформація, отримана в ході дослідження, є конфіденційною. Вона не буде розголошена у класному колективі, кожен з Вас зможе дізнатися про свої результати індивідуально. Для заповнення бланку анкети Вам необхідно: – у верхньому рядку бланку вказати своє прізвище та ім'я, клас, школу та дату проведення дослідження. Уважно прочитавши запитання, поставте галочку у

відповідну графу бланку, навпроти номера учня кого Ви вибираєте, згідно конкретного запитання. Кількість вибраних учнів класного колективу не обмежене. Час заповнення бланку «15 - 20 хвилин».

2. Кількісна обробка даних. Після того, як експериментатор зібрав заповнені бланки, починається обробка даних. Вона складається з трьох етапів: табличного; графічного; індексологічного.

Табличний етап обробки даних передбачає побудову соціометричних матриць (далі СМ) – таблиць, за допомогою яких узагальнюються результати опитування як учнівського колективу так експертної оцінки класного керівника.

Дані про міжособистісні взаєностосунки в досліджуваній групі за показниками симпатії і антипатії та дані за ціннісними орієнтаціями особистості учня за основними групами видів діяльності заносяться у відповідні графи СМ.

Матриці повинна містити такі основні відомості про групу:

1) список членів групи, які роблять вибори (хто вибирає). Кожному досліджуваному у списку присвоюється відповідний порядковий номер. Для полегшення подальшої інтерпретації при проведенні моніторингу взаєностосунків в групах порядкові номери учасників бажано не змінювати;

2) список членів групи, кого вибирають (кого вибирають). Для того, щоб не загроможувати соціоматриці великою кількістю інформації, замість прізвищ та імен досліджуваних записують лише їх порядкові номери;

3) на соціоматриці взаєностосунків членів групи фіксуються як позитивні «+», так і та негативні «-» вибори кожного досліджуваного;

4) замість знаків «+», «-» краще проставляти номер питання анкети;

5) для кожного з досліджуваних необхідно підрахувати загальну кількість: отриманих позитивних виборів (1,3 питання): «Ri+» та отриманих негативних виборів (2, 4 питання): «Ri-»;

Зразок заповнення соціометричної матриці (див. на рис. 2.3).

Прізви_імя	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	R+	R-	СУМ	Si	Ci		
1																																		2	-2	0	0.00	-0.04	
2																																		4	5	-7	-2	-0.03	0.26
3																																		5	-1	4	0.06	0.63	
4																																		4	7	-4	3	0.05	-0.19
5																																		4	6	-7	-1	-0.02	0.26
6																																		1	3	-5	-2	-0.03	-0.48
7																																		42	4	-12	-8	-0.13	0.04
8																																		2	2	-3	-1	-0.02	0.11
9																																		8	-7	1	0.02	0.78	
10																																		42	4	-6	-2	-0.03	0.19
11																																		4	5	-7	-2	-0.03	-0.48
12																																		2	4	-6	-2	-0.03	-0.04
13																																		4	7	-2	5	0.08	-0.04
14																																		3	-4	-1	-0.02	0.41	
15																																		6	-2	4	0.06	0.41	
16																																		42	7	-16	-9	-0.15	0.11
17																																		4	12	-5	7	0.11	-0.26
18																																		4	7	-9	-2	-0.03	0.11
19																																		10	-1	9	0.15	0.56	
20																																		42	6	-5	1	0.02	0.11
21																																		9	-3	6	0.10	0.78	
22																																		4	10	-4	6	0.10	-0.11
23																																		4	7	-4	3	0.05	-0.04
24																																		1	-2	-1	-0.02	-0.33	
25																																		4	1	-8	-7	-0.11	-0.63
26																																		15	-1	14	0.23	0.85	
27																																		4	4	-18	-14	-0.23	0.04
28																																		14	-3	11	0.18	0.70	
29																																		10	0	10	0.16	0.41	
30																																		4	15	-3	12	0.19	0.11
31																																		5	-4	1	0.02	0.04	
32																																		5	-26	-21	-0.34	-0.41	

Рис. 2.3. Соціометрична матриця

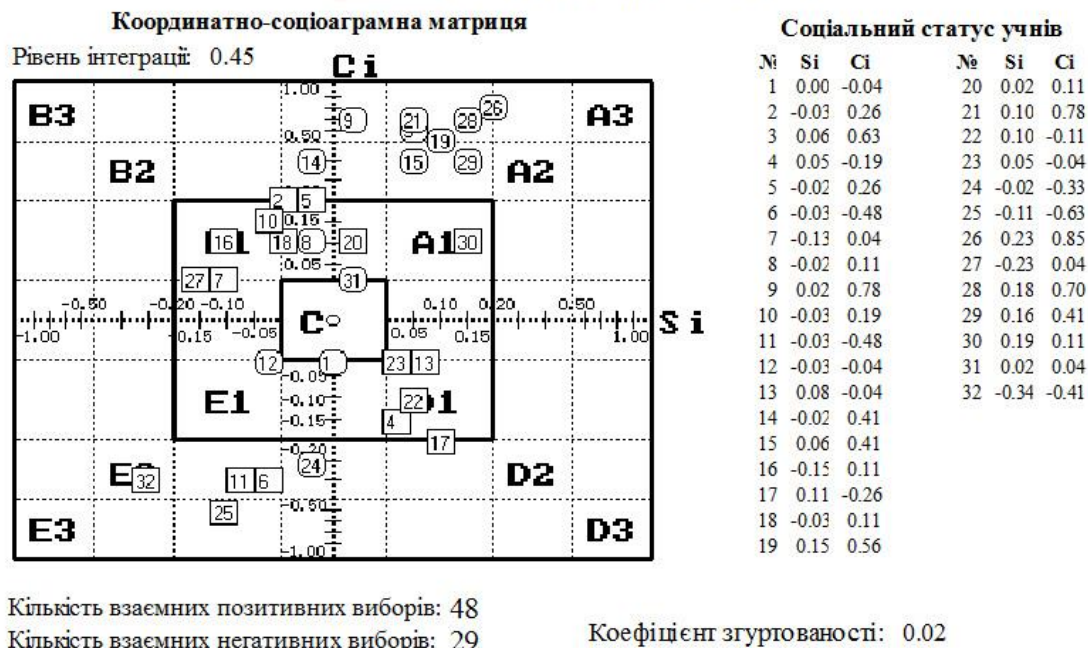
Як бачимо з рис. 2.3. міжособистісні позитивні та негативні вибори у сфері взаємостосунків відмічені згідно номерів анкети, а саме: напроти N учня відмічалось позитивний вибір за першим запитанням, цифрою: 1, негативний вибір за другим запитанням: 2, позитивний вибір з третього питання: 3, негативний вибір з четвертого питання: 4.

Графічний етап поведення аналізу діагностичних даних передбачає побудову координатно-соціограмної матриці (далі КСМ).

КСМ – це графічне зображення двох індикаторів а саме формальної (Ci) та неформальної оцінки (Si) розвитку особистості групи учнів, що дозволяє наочно проілюструвати і глибоко проаналізувати групові взаємозв'язки групи досліджуваних. Дана матриця складається з двох шкал, що утворюють п'ять квадрантів А, Б, С, D, Е. (див. рис 2.4.)

Соціально-комунікативний розвиток учнів

2014-2015 н.р. № зрізу 10

Структура класного колективу

Актив (34,4%) Пасив (18,8%) Відторгнуті (6,2%) Ізольовані (40,6%) Зона ризику (18,8%)

Рис. 2.4. Координатно-соціограма матриця

Таким чином, за допомогою координатно-соціограмної матриці можна проаналізувати соціальний статус учнів в класному колективі. А саме: статус учнів класу: Ci- офіційний статус, Si- неофіційний статус. Окрім того, координатно-соціограма матриця відображає актив та пасив учнів класу, а також конструктивних та деструктивних лідерів, ізольованих, відторгнутих учнів тощо. Зокрема в квадранті А відображається актив, а саме: A1 – легко пристосовані активні учні; A2 – конструктивні лідери мікрогруп, A3 – конструктивні лідери. У квадранті D відображається пасив, а саме: D1 – легко пристосовані пасивні учні; D 2 – деструктивні лідери мікрогруп, D 3 деструктивний лідер. У квадранті В відображуються ізольовані учні класу, зокрема B1 (Si: -0.2...0, Ci: 0...1) - ізольовані; B2, B3 (Si:-1...-0.2,Ci: -1...0) – відторгнуті. У квадранті Е відображуються учні, що знаходяться у зоні ризику: E1 (Si:-0.2...0,Ci:0...1) - ізоляція+пасив; E2,E3 (Si: -1...-0.2,Ci: -1...0) - відторгнення+пасив.

Для визначення **ціннісних орієнтацій** учнів класу проводилося опитування учнів ще з дев'яти питань № 5-13. Необхідно було вибрати зі списку учнів класу номери однокласників, що відповідають на думку кожного за конкретними групами видів діяльності. Вибір однокласників також був не обмежений.

Порядковий номер вибраного учня відмічались значком (X) у відповідній графі анкети – завдання № 2.

5. Хто із однокласників занадто багато часу проводить з друзями на вулиці?

6. Хто із однокласників фізично розвинутий, займається спортом відвідує спортивні секції?

7. Хто із однокласників вміє гарно малювати, відвідує образотворчі гуртки, бере участь у художній самодіяльності (співає, танцює тощо)?

8. Хто із однокласників вміє і проявляє бажання працювати (шиє, вишиває, майструє, ремонтує тощо)?

9. Хто із однокласників добре і з інтересом навчається, має широкий кругозір творче мислення, володіє значним обсягом знань?

10. Хто із однокласників має хороші стосунки з однокласниками, має багато друзів, вміє організовувати і проводити цікаві заходи?

11. Хто із однокласників виявляє громадську активність і є хорошим організатором колективних справ, вміє розв'язувати конфліктні ситуації в класі?

12. Хто із однокласників дотримується звичаїв і обрядів нашого народу, підтримує українські традиції, поважає і шанує державний герб і прапор України?

13. Хто із однокласників володіє високими морально-духовними якостями людини, які повинен мати громадянин України, а саме: чесність, доброта, працьовитість, дбайливість, отримує задоволення від навчання, спорту, громадсько-корисної роботи тощо?

Зазначений критерій дає змогу вимірювати ціннісні орієнтації учня в системі міжособистих стосунків на рівні неформальної структури класного колективу. Показники знаходяться в межах від 0 до 3.

Значення оцінки за шкалами методики «Ціннісні орієнтації»: (0) – дуже низька – (проблема); (1) – низька (відхилення від норми); (2) – середня (біля норми); (3) – висока.

Для визначення **«Життєвої активності»** учнів класного колективу проводилося опитування класного керівника (методом експрес оцінки).

Життєву активність кожного учня класного колективу, класним керівником визначалася за дев'ятьма критеріями, а саме: в дозвільно-ігровій, фізично-оздоровчій, художньо-образотворчій, предметно-перетворювальній, навчально-пізнавальній, соціально-комунікативній, громадсько-корисній, національно-громадській і духовно-катарсичній діяльності [32]; та рівні розвитку життєвої активності особистості – високий, середній, низький, дуже низький.

Життєва активність (офіційна активність учня) в конструктивних групах видів діяльності, оцінює класний керівник, так як він повинен знати свій класний колектив та особливості розвитку його учнів, саме:

- в дозвільно-ігровій діяльності. Предметом активності в даному виді діяльності виступає дозвілля, проведення та організація відпочинку, участь в іграх тощо. Класний керівник висловлює власну думку з приводу затраченого учнями часу на перегляд художніх та науково-популярних телепередач, на прогулянки з друзями і т.д.
- в фізично-оздоровчій діяльності. Даний критерій дозволяє побачити спрямованість учнів на забезпечення існування організму в сучасних умовах. Активні учні регулярно виконують фізичні вправи, загартовуються, займаються спортом. Саме рівні життєвої активності учнів дозволяють побачити їх сильні сторони – постійна участь в спортивних змаганнях, спрямованість на результат тренування та фізичного самовдосконалення, загартування організму, ведення активного спортивного способу життя; та слабкі сторони – недостатня фізична

активність учнів, недбале ставлення до власного організму, велике небажання займатись фізкультурою та спортом.

- у художньо-образній діяльності. В переважній більшості, спостерігаючи за чимось красивим, незвичним явищем чи предметом, учні, в яких переважає високий рівень активності в художньо-образотворчій діяльності, отримують естетичне задоволення від побаченого чи виконаного власними руками. В учнів з низьким рівнем вищеназваної активності можна спостерігати, що реалізація творчого потенціалу проходить з деякими складнощами – прояв надмірного раціоналізму, слабка уява і поверхнево виражені творчі здібності. У випадку, коли в учнів яскраво виражений низький рівень художньо-образотворчої активності, можна відчувати надмірний прояв критики і пошук власної вигоди.

- в предметно-перетворювальній діяльності. Методика визначає рівень розвитку предметно-творчих здібностей учнів. В трудовій діяльності простежуються здібності до конструювання, моделювання та вдосконалення. Учні з низькою предметно-перетворюючою активністю рідко проявляють здібності до конструювання, можуть бути неуважними, відволікаються, а у випадку невдачі можуть навіть зламати чи знищити виготовлені речі. В таких учнів майже відсутній інтерес до активних форм праці.

- в навчально-пізнавальній діяльності. Навчально-пізнавальна активність є однією з провідних видів діяльності учнів. Зазвичай вона проявляється у постійному пошуку нового, самовдосконаленні, засвоєнні нових знань, умінь, навичок. Формування пізнавальної активності здійснюється через стійкі пізнавальні процеси. Учні із низькою навчально-пізнавальною активністю рідко цікавляться новим навчальним матеріалом, часто спостерігається низька активність на уроках. Вчителі відзначають небажання учнів виконувати завдання, учні відволікаються, бувають безвідповідальними, впертими, не мають бажання працювати над собою.

- в соціально-комунікативній діяльності. Даний тип життєвої активності реалізується під час комплексної взаємодії батьків, учнів та педагогів. Діти

підключаються до оточуючих, безкорисливо допомагають, турбуються один про одного. Таких дітей можна охарактеризувати як щедрих, стриманих, толерантних осіб, які можуть вислухати та допомогти в потрібний момент. В учнів із більш низькими показниками рівні соціально-комунікативної діяльності можна спостерігати відстороненість від інших, небажання допомогти, спроби образити однокласників. Низький та дуже низький рівень соціально-комунікативної діяльності учнів може свідчити про те, що учні знаходяться в «зоні ризику». Як результат, може проявлятися лицемірство, часті спроби образити однокласників.

- в громадсько-корисній діяльності характеризує спрямованість учня на задоволеність не власних потреб, а потреб та інтересів окремих соціальних груп (не лише в навчальному закладі). Учні часто беруть участь в колективних справах навчального закладу, проявляють при цьому старанність, мають високо розвинуте почуття відповідальності. Учні, в яких активність в громадсько-корисній діяльності знаходиться на рівні нижче середнього не завжди беруть участь у справах навчального закладу, доволі часто відмовляються або ухиляються від громадських доручень, безініціативні, в них недостатньо розвинуте почуття відповідальності – вони схильні перекладати відповідальність за результати своєї діяльності на однолітків, батьків, викладачів, бувають випадки порушення правил поведінки в навчальному закладі.

- в національно-громадській діяльності проявляється значним інтересом до роботи в учнівській організації системи самоврядування навчального закладу. Сучасна школа сприяє всебічному розвитку особистості, а тому педагоги залучають учнів до різноманітних учнівських акцій. Учні цінують і поважають національні символи своєї держави. При дуже низькому рівні активності в національно-громадській діяльності проявляється відсутність інтересу до роботи в учнівській системі само врядувань. Паралельно з тим, учні можуть бути активними в учнівських групах і громадських організаціях антисоціального спрямування.

- в духовно-катарсичній діяльності. Предметом даного виду діяльності є сам її суб'єкт, який спрямований на самопізнання, самовизначення, самоактуалізацію; він прагне самовдосконалення на фізичному, психічному, соціальному та духовному рівнях. В учнів проявляється життєлюбність, наявність життєвого ідеалу, здатність самостійно долати внутрішні конфлікти. За умови низької активності, в учнів недостатньо сформована позитивна самооцінка, не визначений життєвий ідеал, не прагнуть самовдосконалення. Часто бувають байдужі до певних видів діяльності. В деяких учнів може розвитися зоогенний невроз – втрата смаку до життя, прагнення загострити його за допомогою ризику. Також у вихованців високо ймовірна відсутність пошуку смислу й цінності свого життя.

Зазвичай, високий рівень життєвої активності учнів характеризується сталою активністю, що в першу чергу, спричинене сталим інтересом до тієї чи іншої групи видів діяльності.

Альтернативою активності є пасивність, що, зазвичай, характеризується відсутністю будь-якого інтересу до певного виду діяльності, млявістю, незворушністю, черствістю, байдужістю, безвольністю, хоча за цими проявами можуть ховатися значні потенційні можливості вихованця. Підґрунтям пасивності часто виступає ранній аутизм як крайня форма психологічного відчуження, що проявляється у відході дитини від контактів з навколишньою дійсністю і заглиблені у світ власних переживань.

За спрямованістю активність може бути конструктивною і деструктивною.

Конструктивна – це активність, що спрямована на позитивну зміну природного, предметного та соціального середовища і своєї поведінки, власного життя за законами краси, добра, справедливості.

Деструктивна – реалізується в діях, спрямованих на руйнування природного, предметного і соціального середовища, свого власного фізичного, психічного, соціального і духовного здоров'я.

Експертне оцінювання класним керівником життєвої активності учнів за основними видами діяльності здійснюється на основі чотирьох рівневої шкали:

1) потенційний рівень, або пасивний (оцінка дорівнює 0): характеризується прихованими потенціями, які надані від народження та зовнішньо не проявляються;

2) перший рівень, або низький (оцінка дорівнює 1): характеризується психічною неврівноваженістю, імпульсивністю, ситуативністю дій та вчинків, відсутністю сформованої власної лінії поведінки. Це ситуативна, нестійка емоційна активність, збудником якої виступають зовнішні ситуативні фактори (вимога, оцінка, страх покарання). Дана активність залежить від зовнішніх факторів (емоцій, ситуацій).

3) другий рівень, або середній (оцінка дорівнює 2): характеризується стійкими проявами активності з боку учня, яка спонукається смисловими твердженнями "необхідно", "зобов'язаний", "буду", мотивом відповідальності. Це стійка, довільно-вольова, стабільна активність зовнішнього характеру, яка спонукається раціональними, прагматичними мотивами зайняти високий соціальний статус в класі, сім'ї, навчальному закладі, але задоволення від діяльності суб'єкт не отримує.

4) третій рівень, або високий (оцінка дорівнює 3): характеризується домінуванням мотиву отримання задоволення від самої діяльності, інтересу до предмету. Це стійка, духовно-креативна (або духовно-творча) активність, яка спонукається інтересом до того чи іншого виду діяльності та проявляється в надситуативній, наднормативній, ініціативній діяльності. Це стабільна активність внутрішнього характеру, в результаті якої суб'єкт отримує задоволення від діяльності (навчання, спорту, музики та ін.).

Результати експертного оцінювання заносяться в ДПК "Універсал 4 online".

Значення оцінки по шкалам методики «Життєва активність»: (0) – потенційний рівень (проблема); (1) – низька (значне відхилення від норми); (2) – середнє (біля норми); (3) – високий (потенційна можливість).

Психолог надає оброблені результати за даною методикою класному керівнику тільки за умови спеціальної підготовки педагога.

Діагностика сімейних стосунків проводиться з батьками учнів за методикою А. Я. Варга та В. В. Століна. В ході даної діагностики батьки (батько або матір) оцінювали свої стосунки з дитиною за 5 критеріями:

а) прийняття – відчуження – емоційне ставлення до дитини. Високі показники даної шкали: батькам подобається дитина такою якою вона є. Батьки поважають індивідуальність дитини, симпатизують їй, прагнуть проводити з нею багато часу; схвалюють її зацікавлення і плани. Низькі оцінки шкали: батьки сприймають свою дитину як погану непристойну невдачу. Їм здається, що дитина не доб'ється успіху в житті через малі здібності, невисокий інтелект, погані звички. В основному батьки відчувають до дитини злість, роздратування, образу, не довіряють дитині, не поважають її;

б) кооперація – соціально бажаний спосіб батьківського ставлення. При високих показниках шкали, батьки виявляють зацікавленість у справах і планах дитини, намагаються у всьому допомогти, співчують, довіряють їй. Вони високо оцінюють інтелектуальні і творчі здібності дитини, відчувають гордість за неї, заохочують ініціативу і самостійність дитини, поважають її права, намагаються враховувати і зрозуміти її позицію у дискусіях;

в) симбіоз – рівень міжособистісної дистанції у спілкуванні з дитиною. Низькі бали вказують на те, що батьки прагнуть до симбіотичних стосунків з дитиною. Тобто батьки відчувають себе єдиним цілим з дитиною, намагаються задовольнити всі потреби дитини, ізолювати від життєвих труднощів і неприємностей. Батьки постійно відчувають тривогу за дитину, вона здається їм маленькою і беззахисною. Ця тривога зростає, коли дитина в силу обставин, пробує діяти автономно, тому що такі батьки ніколи не бажають визнати її право на самостійність;

г) авторитарна гіперсоціалізація – форми і напрями контролю за поведінкою дитини. Низькі бали вказують на те, що батькам притаманний авторитаризм. Вони вимагають від дитини безперечного послуху і дисципліни,

намагаються у всьому нав'язати свою волю, не в стані стати на позицію дитини, зрозуміти її точку зору. За прояви свавілля дитину суворо карають. Батьки уважно слідкують за соціальними досягненнями дитини, її індивідуальними особливостями, звичками, думками, почуттями;

д) маленький невдаха – особливості сприйняття і розуміння дитини батьками. Низькі бали вказують на те, що батьки прагнуть до інфантилізації дитини, приписують їй особисту і соціальну неспроможність, бачать її молодшою ніж вона є насправді. Її почуття, прагнення, зацікавлення, думки здаються дитячими, несерйозними. Дитина уявляється непристосованою, невмілою, відкритою до поганих впливів. Батьки не довіряють своїй дитині, незадоволені її неуспішністю, розчаровані невмілістю. Через це батьки намагаються оберігати дитину від життєвих труднощів і суворо контролюють її дії.

Відповідаючи на запитання-твердження (61 запитань), досліджуваний погоджується або не погоджується з ними за допомогою відповіді «так» (1 бал) або «ні» (0 балів). За допомогою ключа методики отримуємо оцінку. Значення оцінки по шкалам методики А. Я. Варга, В. В. Століна: (0-2) – проблема; (3-5) – значне відхилення від норми; (6-8) – незначне відхилення від норми; (9-10) – норма.

Діагностики духовного розвитку, проводиться за методикою, розробленою в Інституті психології ім. Г. С. Костюка провідним науковим співробітником С. П. Тищенко, (за п'ятьма критеріями).

В ході експериментально-дослідної роботи з метою проведення кореляційних аналізів за основними критеріями особистісного розвитку учня з діагностичних методик «Ціннісні орієнтації» та «Життєва активність», було додатково додано ще чотири критерії до методики «Духовний розвиток» (модифікація В. О. Киричука).

Таким чином ціннісні пріоритети особистості учня визначались за дев'ятьма критеріями, а саме:

- “*Я і рідна домівка*” (РД) ґрунтується на ототожненні себе з батьками на основі сильного емоційного зв’язку з ними;
- “*Я і здоров’я*” (ЗД) характеризується здатністю до фізичного розвитку, загартування, зміцнення здоров’я, відповідно до гігієнічних рекомендацій, спонукливістю до фізичної праці та спеціальних вправ, сформованістю рухливої спритності, необхідної для праці, відпочинку, дозволя;
- “*Я і мистецтво*” (МС) - набуті в процесі навчання, виховання і життєвого досвіду здатність людини сприймати, розуміти і переживати красу природи і суспільства, красу в надбаннях мистецької творчості і використовувати та примножувати, будувати власне життя за законами краси;
- “*Я і праця*” (ПР) ґрунтується на позитивному відношенню до процесу трудової діяльності та виражається активністю, ініціативністю, сумлінністю, захопленістю та задоволенням від самого процесу праці;
- “*Я і навчання*” (НВ) проявляється в системі спеціальних знань, умінь, навичок і звичок, потрібних для індивідуальної та суспільно-корисної праці, в працелюбності та працездатності, в раціональному використанні часу та матеріальних цінностей;
- “*Я і друзі*” (ДР) ґрунтується на стійких, індивідуально-вибіркових особистісних стосунках, що характеризуються взаємною симпатією учасників та взаємним очікуванням бажаних дій у відповідь;
- “*Я і громадські обов’язки*” (ГО) - набута людиною здатність до зваженого і шанобливого спілкування з іншими людьми, готовність до активної участі у виконанні колективних трудових завдань без прояву надмірної зверхності;
- “*Я і Україна*” (УК) ґрунтується на почутті любові до свого народу, його звичаїв та обрядів, Батьківщини, своєї держави, готовності до її захисту;
- “*Я і моральні цінності*” (МЦ) ґрунтується на повазі і любові до людей і оточуючого їх світу. (виражається в совісті, чесності, правдивості,

відповідальності (обов'язковості), щирості, доброзичливості, милосерді, співчутливості, мужності, гідності.

Як відомо, важливим фактором виступають термінальні (цінності цілі) та інструментальні цінності (цінності засоби), що сформувалися, як під впливом онтогенетичного розвитку (в. т. ч. вад особистісного розвитку), так і зовнішніх умов життєдіяльності вихованців (ставлення батьків до дитини, офіційного та неофіційного статусу в малій соціальній групі, рівня колективоутворення, особистості вихователя).

Основною методикою для визначення психо-соціального стану учнів в системі соціально-педагогічного проєтування учня є методика З. С. Карпенко «ДВОР» (тест діагностики вад особистісного розвитку) яка виявляє чинники ризику, для подальшого формування загальної програми соціально-педагогічної корекції.

Проблема вад особистісного розвитку є міждисциплінарною. У медичній психології розлади особистості – це тривалі та стійкі порушення різноманітних сфер психічної діяльності, які проявляються через дезадаптивні моделі поведінки та не пов'язані з соматичними, неврологічними або психічними захворюваннями.

У соціально-психологічному сенсі особистісні розлади – це глибоко закладені сталі моделі поведінки, які відзначаються негнучкістю реагування на широкий спектр різноманітних соціальних ситуацій.

У психолого-педагогічному аспекті вада особистісного розвитку розглядається як розлад особистості, який виникає під час формування та становлення дитини і призводить до порушення поведінки, модель якої відзначається негнучкістю реагування на соціальні ситуації.

За допомогою методики «ДВОР» досліджуються такі вади: тривожність, імпульсивність, агресивність, схильність до нечесної поведінки, асоціальність, замкненість, невпевненість, екстернальність, естетична нечутливість.

Основний зміст критеріїв та їх визначення:

тривожність (Трв.) – емоційний стан, який виникає в ситуаціях невизначеності і небезпеки, і проявляється в очікуванні несприятливого розвитку подій; психічний стан емоційної напруги, настороженості, стурбованості, важкого душевного дискомфорту, підвищеної вразливості у важких ситуаціях, загостреного почуття провини і недооцінки себе в ситуаціях очікування, невизначеності або передчуття невідомої загрози значній рівновазі особистості;

імпульсивність (Імп.) – особливість поведінки дитини, яка полягає в схильності діяти за першим спонуканням; схильність особистості діяти під впливом першого спонукання (імпульсу);

агресивність (Агр.) – характеризується поведінкою, спрямованою на заподіяння шкоди іншій людині і супроводжуються станом гніву, ворожості, ненависті тощо; властивість особистості, яка виражається в готовності до агресивної поведінки, або сукупність тенденцій в реальній поведінці і в фантазіях суб'єкта, що спрямовані на нанесення шкоди іншій людині, приниження її, грубе примушення до яких-небудь дій аж до повного знищення об'єкту агресії. Агресія проявляється у ворожому і активному намаганні до наступальних або насильницьких дій; результат спотвореного процесу соціалізації, зокрема результат зловживання батьками покараннями, жорстоким ставленням до дітей;

схильність до нечесної поведінки (Нчп.) – передбачає брехню, тобто свідоме утвердження людиною неправди або заперечення того, що відповідає дійсності;

асоціальність (Асц.) – свідчення моральної неповноцінності, відсутність вищих соціальних почуттів, виявляється в ігноруванні етичних норм; особистість, що порушує права та інтереси суспільства;

замкненість (Змк.) – форма психологічного відчуження, яка виражається у відході людини від контактів з оточуючою дійсністю і заглибленістю у світ власних переживань; особистість, що відокремлена від суспільства, зайнята

своїми вузькими інтересами, мало спілкується та характеризується скритою поведінкою;

невпевненість (Нвп.) – переживання дитиною своєї неспроможності досягти тих чи інших життєвих цілей, справитись з певним завданням внаслідок неадекватно заниженої самооцінки; особистість, що має сумніви в своїх силах та можливостях;

екстернальність (Екс.) – схильність дитини приписувати відповідальність за результати своєї діяльності зовнішнім силам (ровесникам, батькам, випадку); властивість особистості приписувати причини того що відбувається до зовнішніх факторів (оточуюче середовище, випадок, доля тощо);

естетична нечутливість (Енч.) – якість людини, що виявляється у відсутності емоційного відгуку при сприйманні об'єктів, яким притаманна естетична та художня цінність; особистість, що має слабе відчуття задоволення від естетичних цінностей (мистецтво, художня творчість тощо).

Для виявлення вираженості кожного критерія в анкеті існує 10 тверджень (90 тверджень загалом). Учень ставить в бланку відповідей «Так» або «Ні». За кожен невірну відповідь учень отримує один бал. Відповідно сумі балів отримуємо оцінку: (0 – вада не виявлена); (2-3 низько виражена вада); (4-7 середньо виражена вада); (8-10 сильно виражена вада).

Отже, психологічна діагностика розвитку учнів, класних колективів, навчальних закладів проводиться за сімома параметрами:

- фізичний (стан, рівень, вплив);
- вади особистісного розвитку (занепокоєність, імпульсивність, агресивність, нечесність, асоціальність, замкнутість, непевненість, екстернальність, естетична нечутливість);
- активність у видах діяльності (дозвільно-ігрова, фізично-оздоровча, художньо-образотворча, предметно-перетворююча, навчально-пізнавальна, соціально-комунікативна, громадсько корисна, національно-громадська, духовно-катарсична);

- соціально-комунікативний розвиток (лідери, актив, ізольовані, відторгнуті, зона ризику, група ризику);
- ціннісні орієнтації у спілкуванні (фізичний, психічний, соціальний та духовний розвиток);
- ставлення батьків (прийняття - відчуження, соціальна бажаність, симбіоз, авторитарна персоналізація, «маленький невдаха»);
- ціннісні пріоритети (я і рідна домівка, я і здоров'я, я і мистецтво, я і праця, я і навчання, я і друзі, я і громадські обов'язки, я й Україна, я і моральні цінності).

Структурно-компонентну модель даного технологічного модуля в даному комплексі розглянемо на рис. 2.5.

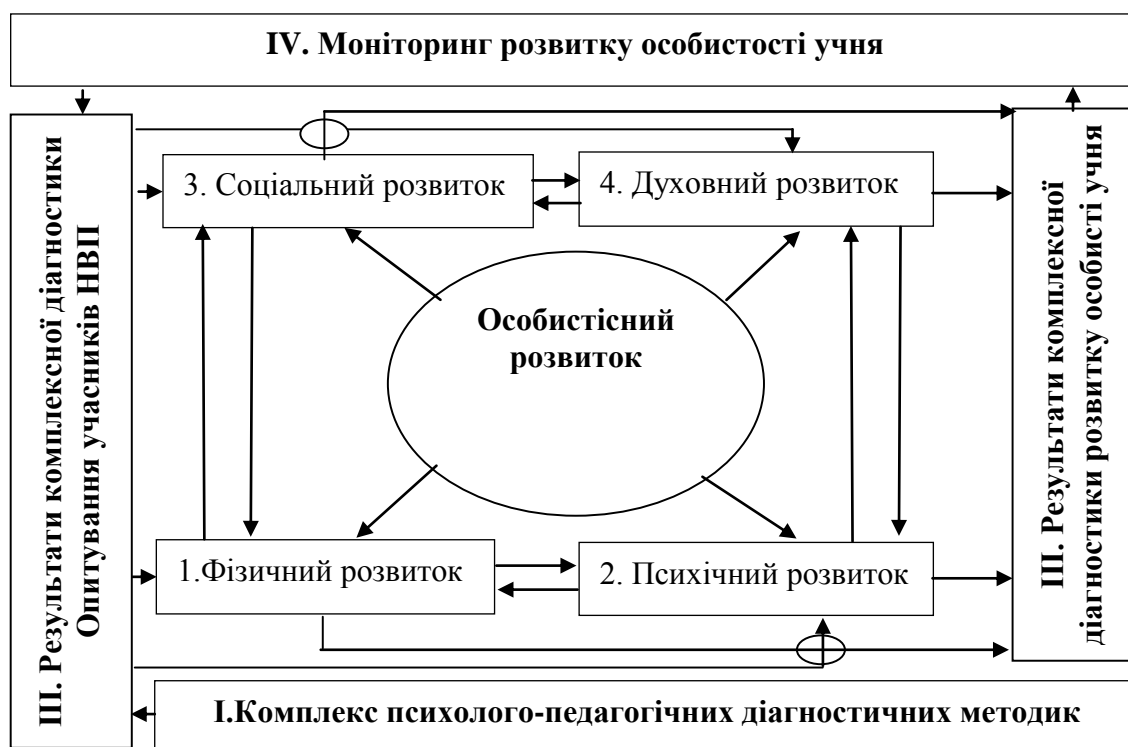

Рис. 2.5. Структурно-компонентна модель технологічного модуля комплексної психолого-педагогічної діагностики особистісного розвитку учня

Організація та проведення комплексної діагностики учасників НВП (учнів, батьків, педагогів) проходить на основі оволодіння практичним психологом навчального закладу психолого-педагогічного комплексу

діагностичних методик, набуття теоретичних та практичних умінь і навичок обробки результатів діагностики в ДПК «Універсал 4 onlsne».

Результати комплексної діагностики за чотирма сферами розвитку особистості дали можливість подальше проводити статистично-кількісний аналіз, як розвитку особистості конкретного учня, так і вихованців в класних колективах, так і в цілому по навчальному закладі.

2.2.2. Аналіз та прогнозування особистісного розвитку учня

Перед практичним психологом освітнього закладу на сьогодні ставлять велику кількість організаційних, методичних та власне психолого-педагогічних завдань.

Найбільш трудомною роботою є аналіз результатів комплексної діагностики всіх учасників НВП (див. рис. 2.6).

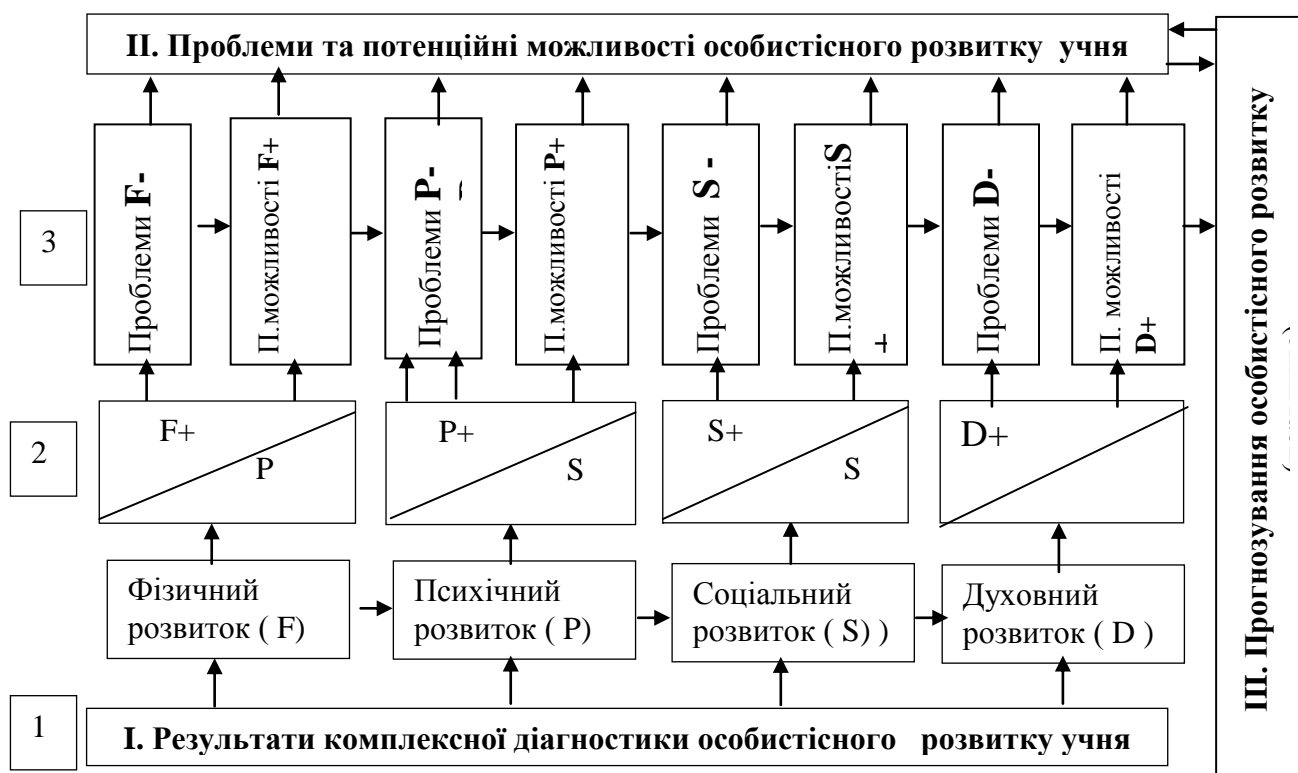

Рис. 2.6. Структурно-компонентна модель технологічного модуля системного аналізу та прогнозування особистісного розвитку особистості учня

Без спеціально створених інформаційних технологій обробки діагностичної інформації обійтись практично неможливо, адже на одного практичного психолога (згідно положення про психологічну службу України) припадає в міській школі – 700 учнів, у сільській – 350. Тому вирішенню завдань, поставлених перед практичним психологом, сприяє використання діагностично-проектувального комп'ютерного комплексу «Універсал 4 online», а саме технологічного модуля системного аналізу результатів комплексної психолого-педагогічної діагностики учасників НВП загальноосвітнього навчального закладу Системний аналіз, передбачає визначення основних проблем та потенційних можливостей розвитку особистості учня за чотирма сферами особистісного розвитку: фізичною, психічною, соціальною, духовною.

Та передбачає також прогнозування розвитку особистості учня на основі причинно-наслідкових зв'язків та факторного аналізу за 74 критеріями особистісного розвитку залежно від вікових та статевих особливостей розвитку дітей шкільного віку.

Основними завданнями технологічного модуля «Аналіз» є:

- проведення статистичного та кореляційного аналізу за основними сферами розвитку особистості (фізичним, психічним, соціальним та духовним);
- проведення структурно-якісного аналізу розвитку учнів в класних колективах та в навчальному закладі;
- прогнозування розвитку особистості на основі аналізу зовнішніх та внутрішніх факторів впливу.

На основі системного аналізу особистісного розвитку учня визначаються основні проблеми та потенційні можливості як конкретного вихованця, так і окремих груп учнів, класних колективів та учнів всього навчального закладу.

Що ж стосується проведення аналізу за допомогою ДПК «Універсал 4 online», то першим проводиться аналіз фізичного стану розвитку учнів за інформацією, яку надає медична служба навчального закладу після проведення медичного огляду учнів (1 раз на рік).

Під час проведення аналізу фізичного розвитку учнів навчального закладу, особлива увага приділяється тим учням, діагноз яких має вплив на психічний та соціальний розвиток особистості.

Діагностичні дані, що стосуються фізичного розвитку учнів диференціюються за діагнозами і роздруковуються у вигляді таблиць та графіків.

На другому етапі аналізується психо-соціальний розвиток особистості учня. Найбільш вагомим фактором впливу на розвиток учнів на даному етапі є на наш погляд життєва активність особистості.

Тому даний фактор розвитку особистості більш детально розглянемо в рамках соціально-педагогічного проектування особистісного розвитку учня.

Аналізуючи рівень життєвої активності учнів було враховано направленість особистості в міжсуб'єктній взаємодії; рівень адаптації у колективі; пристосованості до самостійного життя; розвиток контактності, емоційної експансивності, розвиток почуття відповідальності; рівень емпатії; рівень сформованості уміння сприймати, розуміти погляди інших тощо.

Головним показником рівня розвитку учня є динаміка життєвої активності у різних групах видів діяльності. Найбільш ефективним засобом діагностики психо-соціального розвитку учнів, як вивилося при аналізі, став діагностичний комплекс методик «Соціум», в який складається з методик «Ціннісні орієнтації», «Життєва активність» та «Соціометрія» [29].

Чим є власне життєва активність? Життєва активність – це здатність особистості виступати збудником змін у зовнішньому і у власному внутрішньому світі (на відміну, коли джерелом є зовнішній стимул). Вона від реактивності фундаментальна властивість всього живого і виступає критерієм відмінності живої матерії від неживої (біологічної активності)

Науковці виділяють 5 векторів рівнів життєвої активності людини: індивідний, індивідуальний, біологічний, особистісний та суб'єктний.

У психологічному словнику за редакцією А. В. Петровського, активність визначається як «загальна характеристика живих систем, їхня власна динаміка,

як джерело перетворення або підтримки ними життєво значимих зв'язків між зовнішнім і внутрішнім світом; міра самоуправління в перетворенні особистістю внутрішньої і зовнішньої сфер власного життя» [28].

За опитувальником В. Моросанової, Е. Коноз «Саморегуляція поведінки людини», виділяємо такі індикатори особистої активності суб'єкта:

- Наявність власної, незалежної від оточення системи цінностей та вміння довіряти їй та діяти у відповідності з нею;
- Мужність, наполегливість – як прояв вольової активності – якості, які дозволяють долати зовнішні і внутрішні перепони, що з'являються на шляху на шляху ствердження обраних суб'єктом цінностей, впевненої реалізації його мети та життєвої стратегії;
- Пізнавальна активність – як усвідомленість необхідності пошуку нових знань та здатність їх здобувати, відкритість новому досвіду; визнання себе автором певного вчинку та прийняття відповідальності за його наслідки, самостійність;
- Усвідомленість активності (рефлексія), внутрішній локус контролю;
- Емоційно-позитивне ставлення до себе та ситуації (глибинність та усвідомленість переживань), прийняття себе та інших;
- Спрямованість на самопізнання, самовизначення, самоактуалізацію;
- Саморегуляція на доволіно-вольовому та духовно-креативному рівні.
- Контактність як здібність до встановлення глибоких контактів з оточуючими, гнучкість у спілкуванні (комунікативне ядро особистості) [28].

Зробимо висновок про загальну характеристику життєвої активності учнів – дії часто виконуються спонтанно, це обумовлено, власне, внутрішнім станом суб'єкта в момент виконання дії та доволіно – характерно актуальній меті суб'єкта і способом дії з метою реалізації цілей.

Уточнимо, компонентами активності особистості як системи виступають:

- Афективний – характеризується особливостями суб'єкта переживати ситуацію, що виникла і пошуком шляхів їх вирішення;

- Когнітивний – характерним для даного компоненту є посиленість власної відповідальності, оцінка ефективності власної діяльності, переусвідомлення власних цінностей і власного життя; яскраво виражена потреба у самопізнанні.

- Аксіологічний - відзначається бажанням вийти за межі комфорту, йти далі за своє «Я». В системі проектування аналізувались такі ціннісні пріоритети як «Я і рідна домівка»; «Я і здоров'я»; «Я і мистецтво»; «Я і природа»; «Я і навчання»; «Я і друзі»; «Я і громадські обов'язки»; «Я і Україна»; «Я і моральні цінності».

- Праксеологічний – один з найбільш продуктивних компонентів. Йому характерне самоуправління власним життям і діями; самореалізація і самовдосконалення; регуляторні уміння; постійне застосування знань, умінь і навичок, здобутих протягом життя; само ідентифікація із Батьківщиною і т.д.

За спрямованістю активність може бути конструктивною і деструктивною.

Конструктивна – це активність, що спрямована на позитивну зміну природного, предметного та соціального середовища і своєї поведінки, власного життя за законами краси, добра, справедливості.

Деструктивна – реалізується в діях, спрямованих на руйнування природного, предметного і соціального середовища, свого власного фізичного, психічного, соціального і духовного здоров'я.

Отже, при використанні діагностичних даних методики «Соціум» в учнів можна прогнозувати особистісний розвиток; визначити не тільки динаміку розвитку конкретної особистості (конструктивний чи деструктивний), а й виявити основні причини проблем та потенційні можливості кожного учня навчального закладу.

Зв'язок розвитку особистості і її виховання чітко простежується в контексті діяльнісного (самостійне пізнання дійсності – занурення в спеціально організовані виховні ситуації – реальна взаємодія із соціумом) і синергетичного

(цілеспрямована підтримка саморозвитку дитини з метою забезпечення здійснення нею суспільно ціннісного вибору) підходів.

Можемо стверджувати, що життєва активність учнів тісно пов'язана із: концентрацією на власному «Я», бажанням усвідомлено діяти, бути цілеспрямованим, здатністю вирізнятись своїми вчинками поміж однолітків. В сукупності все це і є ознакою особистісного розвитку учнів, адже вчинки суб'єкта роблять його неповторним, активним та свідомим і цілеспрямованим, а саме цього і прагнуть педагоги – навчити і виховати гармонійно розвинену особистість.

Отже, людина як суб'єкт, який у власних вчинках реалізує свої потенційні можливості у сходженні до вищих щаблів морального розвитку, несе особистісну відповідальність за становлення власного «Я».

Також можна виділити, внутрішні фактори та зовнішні умови життєвої активності особистості вихованця.

1. Відхилення в особистісному розвитку.
2. Термінальні та інструментальні цінності.
3. Ставлення батьків до дитини.
4. Інтенсивність включення вихованців у різноманітні види діяльності
5. Статус вихованця в малій соціальній групі.
6. Рівень колективоутворення малої соціальної групи
7. Стильові характеристики взаємодії педагога з вихованцями.

Визначені проблеми та потенційні можливості учасників НВП систематизуються на індивідуальні, групові, колективні. За допомогою комп'ютерної програми діагностичні дані в таблицях, діаграмах, матрицях, характеристиках на учня (класний колектив тощо) роздруковуються для подальшого статистичного аналізу та прогнозування в системі психолого-педагогічного моніторингу особистісного розвитку учня та педагога.

Проектування особистісного розвитку передбачає також психо-соціальне дослідження перспектив розвитку певного об'єкта або явища. Тому на третьому етапі аналізу особистісного розвитку учнів з'ясовується передбачувані

проблеми як із конкретних критеріїв розвитку особистості, так і прогнозується цілісний розвиток особистості.

Прогнозування особистісного розвитку учня на даному етапі проводиться без врахування можливої цілеспрямованої корекційно-виховної роботи з об'єктом навчально-виховного процесу. Тому, як правило, у навчальних закладах, де виховна робота проводиться традиційно, або в експериментальних, де класний керівник не володіє технологіями проектування особистісно-розвивального змісту виховного процесу, попередній прогноз розвитку особистості учня підтверджується в наступних психолого-педагогічних зрізах.

Для цього необхідно здійснити психологічне і соціальне дослідження перспектив розвитку певного суб'єкта. При проведенні системного аналізу доцільно з'ясувати проблеми та провести прогнозування особистісного розвитку учня. Результати попереднього прогнозування особистісного розвитку, як конкретної особистості учня так і в цілому класного колективу, допомагають визначити не тільки динаміку розвитку конкретної особистості (конструктивний, стабільний, деструктивний), а й виявити основні причини проблем кожного учня, соціальних груп, класних колективів, більшості учнів навчального закладу.

Впровадження в практику роботи практичних психологів даної технології дозволить учасникам навчально-виховного процесу загальноосвітніх навчальних закладів докорінно змінити підходи до особистісного розвитку всіх учнів в тому числі обдарованих.

2.2.3. Конструювання завдань навчального закладу та задач особистісного розвитку учня

Як відомо, в традиційній практиці педагогіки та психології вплив на розвиток особистості формують через предметний зміст. Та він не цілеспрямований на розвиток обдарованої дитини, а орієнтуються на вікові особливості, розумові, інтелектуальні. Оскільки більшість дітей не є

обдарованими (всього 4-6%), їх розвиток проходить з великими проблемами. Постає питання про створення школи майбутнього, яка б плекала творчу особистість, забезпечувала б умови для повноцінного фізичного, психічного, соціального й духовного розвитку вихованців, формувала б людину, яка здатна будувати демократичну державу. Це вимагає пошуку нової парадигми виховання, нової логіки, інноваційних технологій організації навчання й виховання для створення школи XXI століття – школи самореалізації особистості, школи полі культурного виховання, в якій дійсно утверджувалась би особистісно-розвивальна педагогіка. Вихід який? Необхідні технології проектування особистісно-орієнтованого, а ще краще – особистісно-розвивального змісту навчання. В процесі створення цих технологій виникла необхідність конструювання конкретних стратегічних і тактичних задач особистісного розвитку вихованців. Однією з умов конструювання задач є комплексна психодіагностика [32].

Термін «технологія» походить від грецьких слів "techne" – мистецтво, ремесло, уміння і «logos» – наука. Таке визначення органічно поєднується із трактуванням К. Д. Ушинським педагогіки як єдності науки і мистецтва. В. П. Безпалько динаміку процесу «практика – наука – практика...» розглядає таким чином: «Будь-яка діяльність може бути або технологією, або мистецтвом. Мистецтво засноване на інтуїції, технологія – на науці. З мистецтва все починається, технологією закінчується, щоб потім все початися спочатку» [6].

З метою підвищення ефективності навчально-виховного процесу і створені в цілісній системі соціально-педагогічного проектування особистісного розвитку учня технології проектування проблемно-цільового, особистісно-орієнтованого та особистісно-розвивального змісту. В процесі створення цих технологій проектування змісту НВП і виникла необхідність конструювання конкретних задач особистісного розвитку учнів.

Основною умовою для конструювання задач є результати комплексної психолого-педагогічної діагностики та системного аналізу за основними критеріями особистісного розвитку учня.

На основі прогнозування та виявлення у процесі аналізу результатів діагностики проблем і потенційних можливостей розвитку особистості, учнів класного колективу, навчального закладу тощо конструюються тактичні задачі особистісного розвитку учнів (індивідуальні, групові, колективні) та завдання конкретного навчального закладу.

Проблема цілей і завдань національного виховання в освітянській практиці частково опрацьована на державному рівні. Так, наприклад, у Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ століття) визначено головну мету й завдання національної освіти та виховання, пріоритетні напрями тощо.

Головною метою національного виховання, згідно з цим документом, є набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнаціональних взаємин, формування у молоді, незалежно від національної приналежності, особистісних рис громадян Української держави, розвиненої духовності, фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, екологічної культури.

Основні виховні завдання також визначені для всієї структури елементів системи освіти і виховання в Україні (сім'ї, дитячих дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних та позашкільних навчальних закладах тощо) у концепції виховання дітей і молоді у національній системі освіти та інших документах.

Більш конкретні виховні тактичні завдання визначаються, як правило, для навчального закладу з урахуванням особливостей регіону, соціокультурного та предметного середовища, педагогічної ситуації в педагогічних та учнівських колективах.

Аналізуючи в експериментально-дослідній роботі доцільність і ефективність визначення конкретних проблем, цілей у навчальних закладах, зроблено висновок, що більша частина навіть адміністрації навчальних закладів майже не враховує проблеми і потенційні можливості учасників НВП.

Крім того, не завжди також беруться до уваги визначені конкретні цілі навчального закладу та завдання, що впливають з програми національного виховання, мети загальної середньої освіти тощо.

Процес конструювання психолого-педагогічних задач особистісного розвитку учнів, у практиці роботи педагогічних колективів в загальноосвітніх навчальних закладів України як правило взагалі майже не проводиться.

Дослідження, які проводились з цієї проблеми, показали, що більшість педагогів-практиків, і навіть частина практичних психологів та адміністрації, взагалі не розуміють різницю між термінами: завдання та задача.

Тому вважаємо необхідним роз'яснити відмінність даних термінів – завдання і задача. Нагадаємо, що завдання – це об'єктивна ситуація діяльності, що задається зовні. Наприклад: завдання, поставлені нормативними документами Міністерства освіти і науки України, або завдання, визначені автором навчальної або виховної програми тощо.

На відміну від завдань, задача розглядається як психологічне відображення об'єктивної ситуації, що виконує функції психолого-педагогічного регулятора діяльності.

Розрізняють стратегічні та тактичні навчально-виховні завдання та задачі.

Так, під стратегічними розуміють наприклад завдання, на виконання якого необхідно значний термін.

Наприклад: виховання в учнів загальнолюдських і національних цінностей. Щоб реалізувати дане завдання, педагогічним колективам необхідно працювати з учнями не один рік. Тактичні завдання є ланцюжком стратегічних завдань, об'єднаних конкретними цілями.

Також можна розглянути два типи психолого-педагогічних задач, які розрізняються за місцем їх у навчально-виховному процесі:

- задачі, які виховують, їх розв'язують вихованці, тобто ті, за допомогою яких здійснюється їхня навчально-виховна діяльність (самостійна діяльність), таким чином, – самостійне розв'язання вихованцями певних задач приводить особистість до самокорекції, саморозвитку тощо.

- педагогічні задачі, які розв'язує педагог або практичний психолог, тобто задачі, які управляють процесом розвитку особистості учня.

Педагогічні задачі є також стратегічні та тактичні. Стратегічні педагогічні задачі мають за мету: внести суттєвий вплив на розвиток суб'єкту виховання, навчання - досягнення певного педагогічного ідеалу протягом тривалого часу.

Тактична педагогічна задача – це задача, яка має на меті формування необхідних якостей вихованця безпосередньо в конкретній, спеціально для цього організованій діяльності.

Для конструюванні конкретних завдань навчального закладу та задач особистісного розвитку учня у системі соціально-педагогічного проектування створено технологію «Конструювання». Дана технологія покладена в основу аналогічного технологічного модуля в ДПК «Універсал 4 online».

Конструювання завдань навчального закладу проводиться на основі аналізу проблем та потенційних можливостей всіх учасників НВП навчального закладу, що мають місце в розвитку учнів більшості класних і педагогічного колективів, як правило, за попередній навчальний рік.

Як показують експериментальні дослідження, конструювання завдань навчального закладу і задач особистісного розвитку учнів найбільш ефективно проводити на основі результатів системного аналізу причинно-наслідкових зв'язків за конкретною проблемою або потенційною можливістю. Саме причинно-наслідкові зв'язки можуть вказати на ймовірні причини конкретної проблеми або розвиток потенційної можливості, що дозволить в системі конструювання задачі особистісного розвитку визначити найбільш ефективні шляхи та форми психолого-педагогічного впливу а також вибрати доцільні методи.

Для більш глибокого розуміння технології «конструювання» необхідно нагадати, що крім визначення шліхів і форм психолого-педагогічного впливу є ще методи до яких відносяться ще засоби і прийоми.

Прийом – це сукупність окремих дій у структурі методу, частіше більш специфічний (менш загальний), який може зустрічатися в процесі застосування різних методів.

Методи і прийоми тісно пов'язані між собою і можуть замінювати один одного в конкретних психолого-педагогічних ситуаціях.

Методи навчання, виховання і розвитку слід відрізняти від засобів, з якими вони також перебувають у тісному зв'язку і застосовуються в єдності.

До засобів відносяться, з одного боку, різні види діяльності (наприклад: навчально-пізнавальна, громадсько-корисна, соціально-комунікативна тощо), а з другого – сукупність предметів матеріальної і духовної культури, які використовуються в педагогічній роботі (наочні посібники, науково-популярна література, кінофільми, спектаклі тощо).

Якщо метод реалізується тільки через діяльність педагогів і вихованців, то засіб може діяти і поза ними. Методи навмисне створюються з метою розвитку, в той час, як засоби існують незалежно від розвивальних систем.

Багаторічна експериментально-дослідна робота довела що проводити конструювання, як завдань навчального закладу так і задач особистісного розвитку учнів без використання спеціально створених комп'ютерних технологій майже не можливо.

Адже навіть при проектуванні не значної кідбкості критеріїв особистісного розвитку можна в результаті отримати десятки тисяч варіантів можливих задач особистісного розвитку.

Тому, було створена автором спеціальна технологія, яка було повністю компютерезована в технологічному модулі «Конструювання» ДПК «Універсал 4 online».

В основу даного технологічного модуля покладено принцип проектування проблем та потенційних можливостей особистісного розвитку учня класного колективу.

Процес проектування даних компонентів проводиться в трьох вимірній проекції одночасно за чотирма сферами особистісного розвитку: фізичною – (F), психічною – (P), соціальною – (S), духовною – (D) .

Наприклад кількість сконструйованих задач особистісного розвитку (далі ЗОР) за одним показником, при аналізі за 74 критеріями, становить 24640 варіантів.

Усього в комплексі «Універсал 4 online» на даний час проводиться конструювання 1404480 алгоритмів ЗОР. При збільшенні діагностичних критеріїв та проектування їх, кількість буде значно зростати.

Елементами для конструювання завдань і задач особистісного розвитку є:

ЗС – «змістовно-смісловий» елемент розкриває зміст, суть навчально-виховного процесу для вирішення конкретної проблеми або розвитку потенційної можливості і дає відповідь на питання: «Що робити?» і «З ким?».

ПП – «психолого-педагогічний» елемент, аналізує через причинно-наслідкові зв'язки проблем та потенційних можливостей особистісного розвитку і дає відповідь на питання «Як?». Тобто вказує на найбільш ефективні шляхи та форми психолого-педагогічного впливу.

МЗ – «методично-засобовий» елемент, дає відповідь на питання «Яким чином?». Тобто вказує на конкретні методи, засоби або прийоми організації психолого-педагогічного впливу.

Процес конструювання завдань навчального закладу та задач особистісного розвитку учнів подібний, відміна полягає лише у систематизації проблем та потенційних можливостей. Так для конструювання завдань навчального закладу необхідно в'яснити масові колективні проблеми та потенційні можливості учнів у класних колективах. Масовими проблемами або потенційні можливості будуть вважатись, якщо більшість учнів у класних колективах навчального закладу матимуть проблему або потенційну можливість тобто більшість учасників навчально-виховного процесу (див. рис. 2.7).

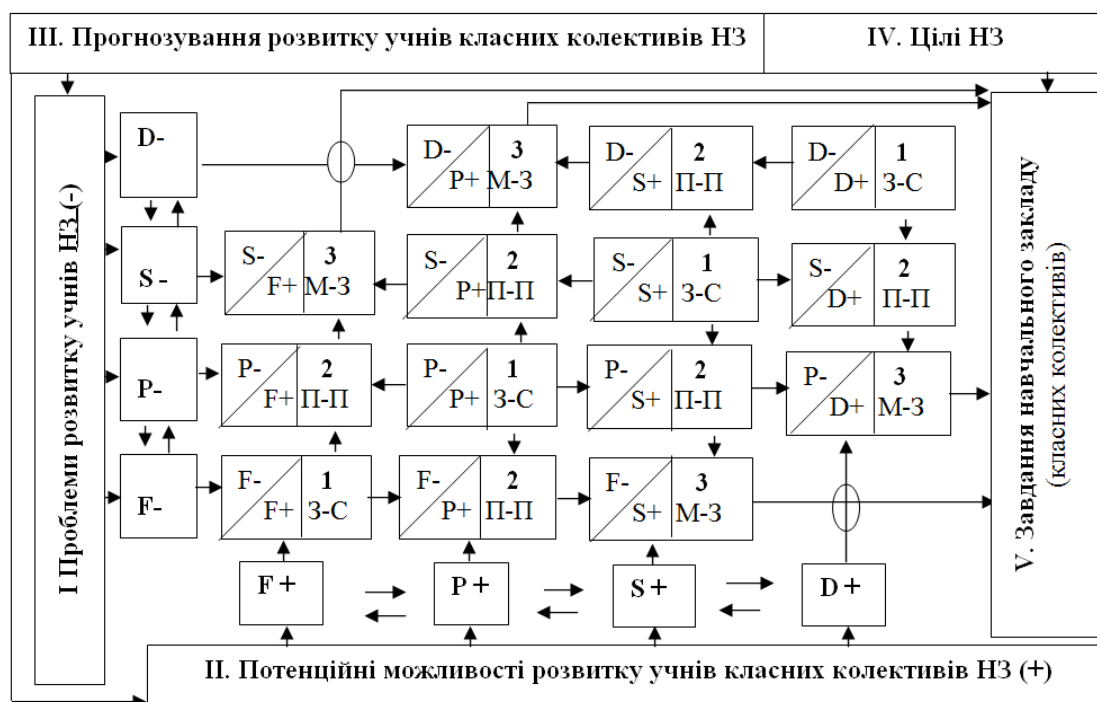

Рис. 2.7. Структурно-компонентна модель технологічного модуля конструювання завдань навчального закладу

Для конструювання задач особистісного розвитку учнів у класних колективах необхідно при аналізі виявити проблеми та потенційні можливості учнів та провести їх диференціацію (див.рис.2.8).

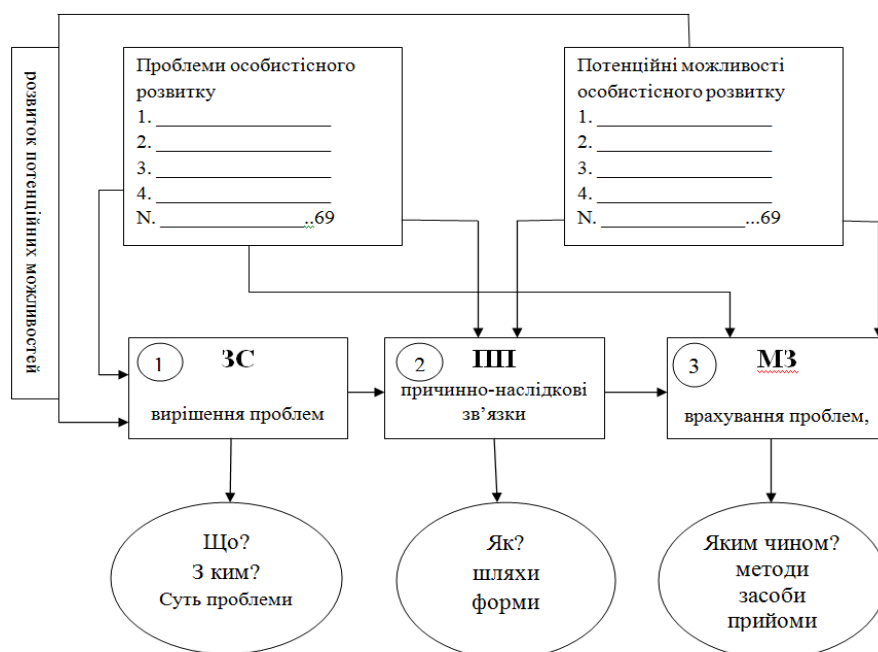

Рис. 2.8. Технологія аналізу проблем та потенційних можливостей особистісного розвитку учнів в класних колективах, групах

Як результат, у технологічному модулі комплексу проводиться конструювання задач особистісного розвитку вихованця, групи учнів, всього класу та завдань навчального закладу.

За допомогою діагностично-проектувального комп'ютерного комплексу «Універсал» можна провести конструювання конкретних виховних завдань у класних колективах, окремих груп учнів у двох режимах роботи програми: автоматичному та творчому. В технологічному модулі «Конструювання» надається можливість психологу чи класному керівникові роздрукувати візитну картку НЗ або класного колективу. Візитна картка містить наступну інформацію:

- кількість класів НЗ/кількість учнів класу;
- актив НЗ/ актив класу;
- пасив НЗ/ пасив класу;
- перелік наявних проблем класів НЗ/ класу;
- перелік потенційних можливостей НЗ/класу;
- перелік завдань НЗ на поточний навчальний рік/ задачі на поточний семестр.

Таким чином, технологічний модуль «Конструювання», що закладено у ДПК «Універсал 4 online», дає змогу учасникам НВП за короткий час проаналізувати навчально-виховні проблеми особистісного розвитку учня та їх причини, знайти необхідні для подальшої корекції і самокорекції потенційні можливості, та провести конструювання конкретних високоефективних психолого-педагогічних задач особистісного розвитку вихованця, групи учнів, всього класу та завдань навчального закладу (див. рис. 2.9.)

Використання комп'ютерних технологій при конструюванні задач особистісного розвитку дає можливість проаналізувати за декілька секунд причинно-наслідкові зв'язки, визначити найбільш вірогідні причини конкретної проблеми та потенційні можливості особистісного розвитку і, як результат, визначити високоефективні шляхи і методи психолого-педагогічного впливу.

Конструювання / Задачі особистісного розвитку учнів
Конструювання задач особистісного розвитку учнів 8-А класу на 2013-2014 н.р. II сем.

Проблеми
Потенційні можливості
Конструювання задач
Візитна картка

№пп	Код	Напрямок роботи	Суть Проблеми/ пот. можливості	Список учнів
1	2.2.1	Вирішення соціальної Проблеми	Високий рівень тривожності	6, 24
1	2.2.1	Вирішення соціальної Проблеми	Високий рівень тривожності	6, 24
2	2.6.1	Вирішення соціальної Проблеми	Високий рівень агресивності	28
3	3.42.2	Вирішення духовної Проблеми	Симбіотичні взаємостосунки в сім'ї	2, 4, 6, 10, 18, 20, 21, 24, 27
4	3.44.2	Вирішення духовної Проблеми	Авторитарна гіперсоціалізація в сім'ї	6, 7, 8, 13, 18, 20, 23
5	4.24.2	Вирішення Проблеми	Не сформовані ЦП "Я і громадські обов'язки"	2, 5, 20, 25

Психолого-педагогічний елемент

Можливі причини	I
3.44.2 Авторитарна гіперсоціалізація(6, 7, 8, 13, 18, 20, 23)	☒
4.14.1 Не сформовані ЦП "Я і здоров'я"(2, 6)	☐
4.28.1 Не сформовані ЦП "Я і моральні цінності"(5, 6)	☐
4.26.1 Не сформовані ЦП "Я і Україна"(2, 6)	☐
3.42.2 Симбіотичні стосунки в сім'ях(2, 4, 6, 10, 18, 20, 21, 24, 27)	☐

Методично-засобовий елемент

Потенційні можливості	I
3.39.3 Висока соціальна бажаність дітей в сім'ях(Класний колектив)	☐
3.45.2 Позитивне сприйняття учнів в сім'ях(8, 10, 15, 23, 24, 25, 28)	☐
3.37.3 Позитивне сприйняття дітей в сім'ях(Класний колектив)	☐
4.23.2 Сформовані ЦП "Я і громадські обов'язки"(8, 12, 15, 24)	☐
4.21.2 Сформовані ЦП "Я і друзі"(7, 8, 10, 12, 15, 20, 24, 28)	☐
4.13.2 Сформовані ЦП "Я і здоров'я"(8, 12, 15, 18, 24, 27)	☒
4.15.2 Сформовані ЦП "Я і мистецтво"(5, 8, 10, 12, 15, 24)	☐
4.27.2 Сформовані ЦП "Я і моральні цінності"(2, 7, 8, 12, 15, 24)	☐
4.11.2 Сформовані ЦП "Я і сім'я"(8, 12, 15, 24, 27)	☐
4.25.2 Сформовані ЦП "Я і Україна"(4, 8, 12, 15, 18, 24)	☐

Що використовувати для П-П модуля
☒ Можливі причини
☐ Потенційні можливості

Що використовувати для М-З модуля
☐ Можливі причини
☒ Потенційні можливості

Рис. 2.9. Конструювання задач особистісного розвитку (на прикладі учнів 8- А класу Демо-версії програми)

За допомогою комп'ютерного комплексу «Універсал» можна також, за декілька хвилин провести аналіз проблем усіх учасників НВП навчального закладу та сконструювати психолого-педагогічні завдання для конкретного навчального закладу.

Результатом створення технології конструювання завдань НЗ та задач особистісного розвитку учнів відкрилась реальна можливість проектувати проблемно-цільвий, особистісно-орієнтований та особистісно-розвивальний зміст.

Таким чином, за допомогою комп'ютерного комплексу «Універсал» можна також, за декілька хвилин провести аналіз проблем усіх учасників НВП навчального закладу та сконструювати психолого-педагогічні завдання для конкретного навчального закладу.

Результатом створення технології конструювання завдань НЗ та задач особистісного розвитку учнів відкрилась реальна можливість проектувати проблемно-цільовий, особистісно-орієнтований та особистісно-розвивальний зміст для навчально-виховного процесу.

2.3. Проектувальний блок освітньої системи

Як відомо, в традиційній практиці педагогіки та психології вплив на розвиток особистості проводиться через предметний зміст. Та він, як показує практика роботи мало цілеспрямований на особистісний розвиток учнів, в основному зорієнтований на вікові особливості, середні розумові та інтелектуальні здібності. Тому в більшість дітей розвиток проходить з значними проблемами.

В останні роки технології проектування змісту тісно входить у навчально-виховний процес сучасного освітнього закладу, що засвідчують публікації відомих науковців [27; 29; 32; 40].

Психолого-педагогічне проектування змісту навчально-виховного процесу – це складна система, яка включає в себе сукупність вдало поєднаних технологій, що забезпечують програмування, моделювання, планування, творення.

Сформована ними модель системи проектування особистісно-орієнтованого змісту навчально-виховного процесу загальноосвітнього навчального закладу, вдало впроваджена в ДПК «Універсал».

Як бачимо з рисунку 2.10. основний блок системи соціально-педагогічного проектування особистісного розвитку учнів складається з трьох технологічних модулів: програмування, моделювання, планування.

Саме з технологічних модулів даного блоку проводиться процес проектування особистісно-орієнтованого змісту. Конкретизуємо зазначені рівні проектування змісту:

- 0 рівень – предметний зміст.

- 1 рівень – предметно-орієнтовний зміст. Цьому рівню притаманна змісту відмічається не висока ефективність. Орієнтуючись на цей рівень, навчальні заклади здійснюють диференціацію навчання учнів за шкільними дисциплінами (поглиблене вивчення окремих предметів). Адміністрація навчальних закладів організовує профільне навчання. Тому, академічно обдаровані мають змогу обрати шлях, що сприяє їх самореалізації та самовдосконаленню. Впровадження в практику предметно орієнтованого змісту навчання, в порівнянні з предметним, підвищує ефективність роботи педагога на 10- 15%.

- 2 рівень – проектування проблемно-цільового змісту. На відміну від предметно-орієнтованого змісту, проблемно-цільовий проектується також на колективні та групові задачі особистісного розвитку учнів, що конструюються на основі проведення комплексної діагностики учнівського колективу. При використанні цього змісту в навчальній і вихованій практиці підвищується на 18-20%.

3 рівень – особистісно-орієнтований зміст. Педагог при плануванні реалізації змісту навчально-виховного процесу орієнтується на розвиток конкретних учнів класного колективу, а не тільки на колективні і групові задачі особистісного розвитку учнів класного колективу.

Три рівні проектування змісту відносяться до основного блоку цілісної системи, а саме «проектувального».

Модель проектування особистісно-орієнтованого змісту навчально-виховного процесу складається з трьох технологій, а саме: «програмування», «моделювання» та «планування».

Всі дані технології компютерезовані в ДПК «Універсал 4 online» в трьох технологічних модулях даного комплексу, а саме: програмування предметно-орієнтованого змісту, моделювання сюжетної лінії навчально-виховних проектів з проблемно-цільовим змістом та планування реалізації навчально-виховних проектів з особистісно-орієнтованим змістом (див.рис.2.10.).

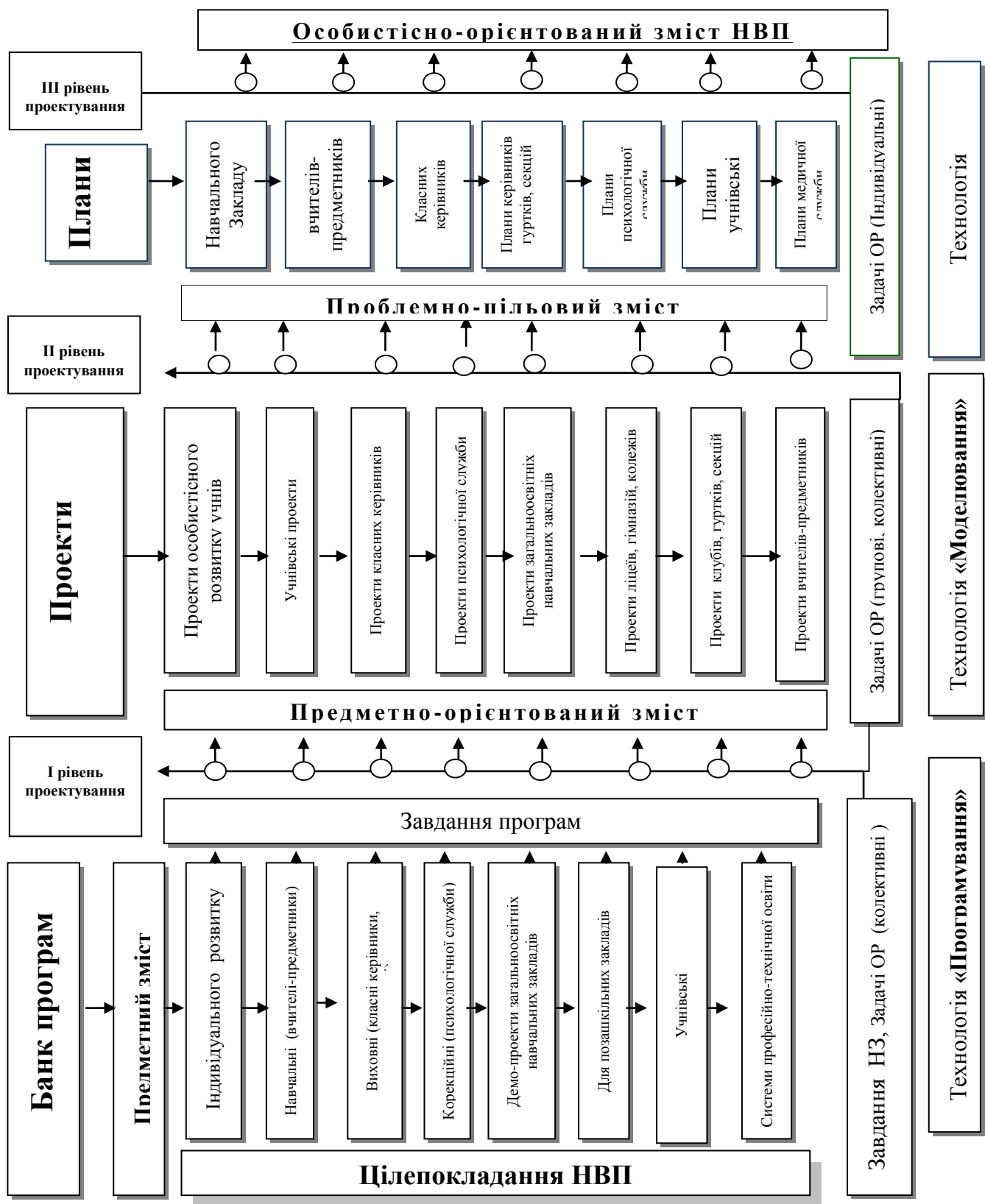

Рис. 2.10. Структурно-компонентна модель проектування змісту навчально-виховного процесу

Для створення навчально-виховного змісту, на всіх рівнях його проектування, в комплексі спеціально створені банки навчальних і навчально-виховних програм з предметним змістом за навчальними предметами для загальноосвітніх навчальних закладів та виховні проекти з корекційно-розвивальним змістом.

Перший банк програм для організації і проведення навчального процесу, другий для організації та проведення виховного процесу. Банки програм різняться залежно типів навчальних закладів. Банки програм і демонстраційних проєктів постійно змінюються і доповнюються.

Необхідно пам'ятати, що для ефективного використання сучасних технологій навчання і проектування навчального змісту слід дотримуватись правил та принципів:

- Озвучений А. Макаренком принцип педагогічної доцільності, суть якого полягає у єдності запланованих дій та цілей педагога;
- Принцип взаємозв'язку викладання і навчання К. Ушинського, згідно якого, головним завданням педагога є орієнтування учня на самостійну діяльність і, разом з тим, здійснення контролю на кожному етапі навчальної та наукової діяльності учнів;
- Здійснення стимулювання творчої діяльності школярів, з метою розвитку та демонстрації здобутих знань, умінь і навичок;
- Застосування різноманітних форм, методів і засобів навчання слід враховувати мету і завдання навчання.

2.3.1. Програмування навчально-виховного змісту

На першому рівні, проектування навчально-виховного предметного змісту програм проводиться в творчому режимі у технології «Програмування».

На основі завдань навчально-виховних програм визначених автором чи авторською групою, проектуються на колективні задачі особистісного

розвитку учнів, що сконструйовані на основі комплексної діагностики і аналізу в цілепокладаючому блоці системи.

Вибір ефективних програм, що зорієнтовані на конкретні задачі особистісного розвитку учнів групи або класного колективу проводиться на трьох рівнях диференціації навчально-виховних програм – індивідуальному, груповому і колективному. Можливості технології «Програмування» для класного колективу узагальнені на рисунку 2.11.

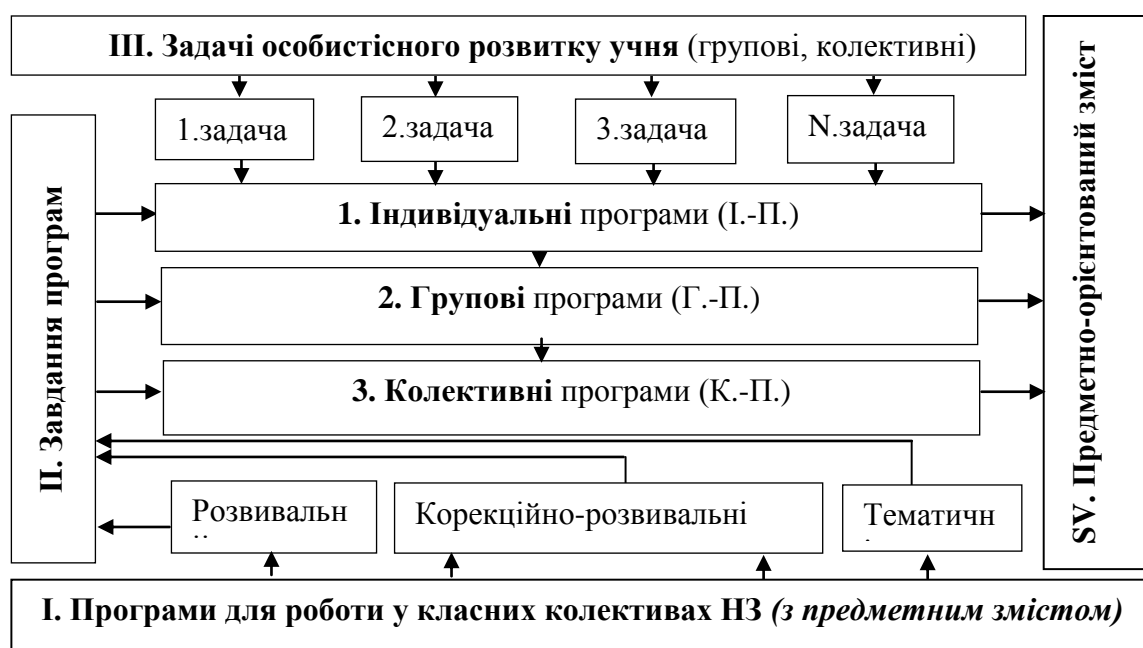

Рис. 2.11. Структурно-компонентна модель технології програмування предметно-орієнтованого змісту для класного колективу, групи учнів

Щоб визначити ефективність навчальних і навчально-виховних програм та зпроектувати предметно-орієнтований зміст навчально-виховного процесу, необхідно зпроектувати два компоненти – задачі особистісного розвитку учнів класного колективу і предметно-орієнтований зміст програм.

В результаті проектування предметно-орієнтованого змісту програм, на зколективні і групові задачі особистісного розвитку учнів класного колективу створюються у технології «Програмування» проблемно-цільовий зміст проєктів як для конкретного навчального закладу так і для груп учнів та класів [31].

Технологія «програмування» також комп'ютеризована в ДПК «Універсал» в технологічному модулі «Програмування». На рисунку 2.12

узагальнено можливості технології програмування предметно-орієнтованого змісту для навчального закладу.

В результаті процесу проектування, в комплексі навчально-виховні програми з предметно-орієнтованим змістом, переносяться (дублюються) в технологічний модуль «Моделювання».

Рис. 2.12. Структурно-компонентна модель технології програмування предметно-орієнтованого змісту для навчального закладу

2.3.2. Моделювання змісту навчально-виховних проектів

В процесі проектування, навчально-виховні програми з предметно-орієнтованим змістом, в яких авторські завдання співпадають із груповими та колективними задачами особистісного розвитку учнів конкретного класного колективу переносяться в автоматичному режимі програми «Універсал» в технологічний модуль «Моделювання»

У даному технологічному модулі предметно-орієнтований зміст навчально-виховних програм, що визначений на першому рівні проектування

ефективним, адаптується згідно задач особистісного розвитку учнів класного колективу.

В результаті проектування зміст навчально-виховних програм стає проблемно-цільовим, що відповідає всім груповим і колективним задачам особистісного розвитку учнів конкретного класного колективу або групи. Розглянемо суть технології «Моделювання» на прикладі створення змісту модуля проекту (див. рис. 2.13).

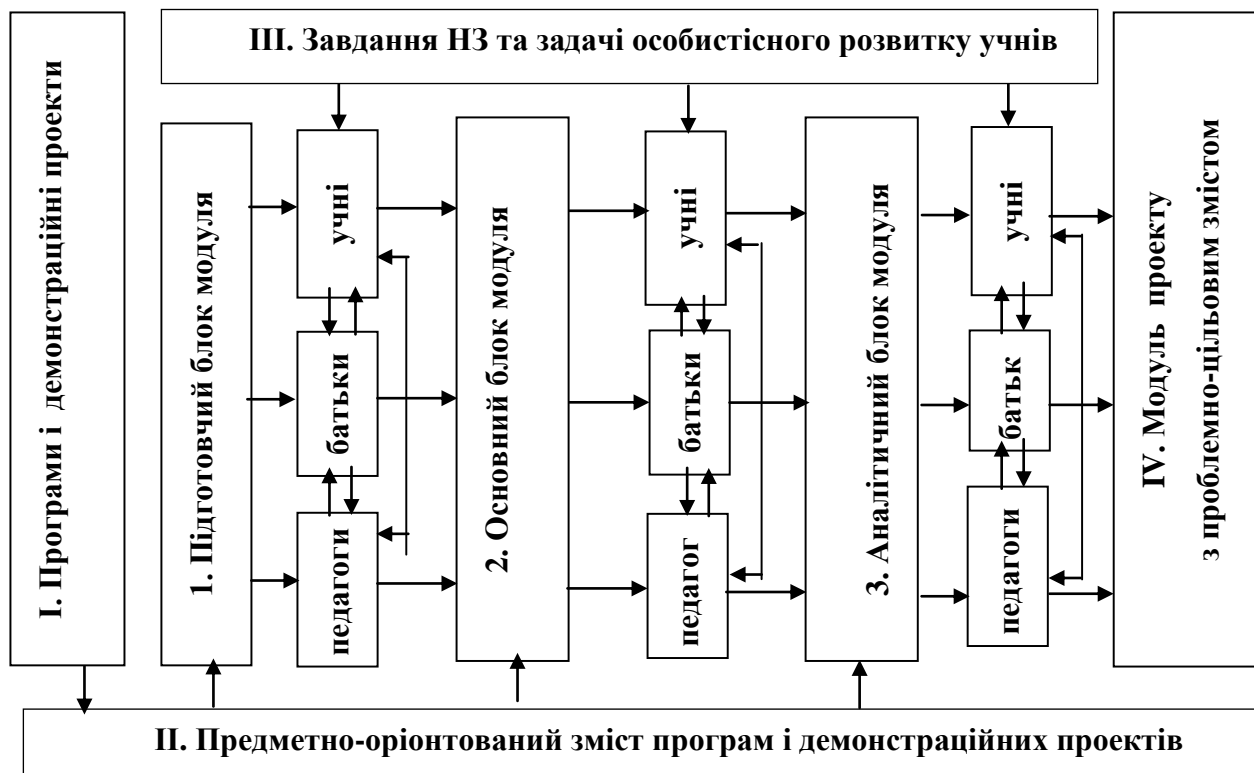

Рис. 2.13. Структурно-компонентна модель технології моделювання модуля проекту з проблемно-цільовим змістом

Отже, компонентами навчального або навчально-виховного проекту є модулі. В свою чергу модуль, що є функціональним вузлом проекту, складається з міні-модулів – конкретних уроків або корекційно-виховних заходів.

У процесі проектування проблемно-цільового змісту міні-модулі, що є недостатньо ефективними для реалізації поставлених задач особистісного

розвитку учнів класного колективу, скорочуються або доповнюються більш ефективними за рахунок іншого навчально-виховного змісту.

Наприклад розглянемо детальніше суть технології «Моделювання» на прикладі створення навчально-виховного проекту в ДПК «Універсал». Для цього слід визначити найбільш ефективні програми – з банку навчально-виховних програм, що знаходиться в технологічному модулі «Програмування» і по черзі активізувати наявні в банку програми.

При активізації будь-якої назви програми, в автоматичному режимі, висвічується у верхньому лівому вікні завдання конкретної програми, що визначені автором або авторським колективом. Одночасно в правому верхньому вікні висвічуються задачі особистісного розвитку учнів конкретного класного колективу. При співпаданні завдань і задач вибрана програма вважається ефективною, тому переноситься на поле проектування змісту проекту.

Зміст можна в процесі проектування змінювати, додаючи чи видаляти окремі елементи за допомогою спеціальних функцій комплексу.

Процес створення одного проекту для клієнтів комплексу становить 10-15 хвилин. Функціональними вузлами змістовної частини проектів є модулі. Вони утворюють в свою чергу три взаємопов'язані блоки – підготовчий, основний і аналітичний.

2.3.3. Планування реалізації змісту проектів

Продовження процесу проектування змісту навчально-виховного процесу є проектування реалізації змісту проектів, що проводиться на третьому рівні у технологічний модуль «Планування». Планування реалізації проекту – заздалегідь розроблений план взаємодії між усіма учасниками навчально-виховного процесу, з урахуванням форм, методів і засобів навчання та виховання.

Процес планування реалізації проектів у системі проектування навчально-виховного процесу повністю відрізняється від традиційних підходів до процесу планування роботи як навчального закладу, так і роботи з класним колективом.

Так, при плануванні, навчально-виховний зміст проєктів повністю підпорядковуються конкретним завданням навчального закладу та задачам особистісного розвитку учнів класного колективу (колективним, груповим, індивідуальним) (див. рис. 2.14).

Рис. 2.14. Структурно-компонентна модель технології планування роботи навчального-закладу

Проектувати особистісно-орієнтований зміст, що є результатом проектно-модульного планування на третьому рівні його проектування у межах визначених конкретних виховних завдань та тактичних задач - це означає створити на рівні розвитку усіх його учасників систему навчально-виховних заходів, в якій шляхи, форми, методи, засоби і прийоми психолого-педагогічного впливу чітко підпорядковані логіці розвитку суб'єкта педагогічної взаємодії.

В результаті проектування особистісно-орієнтованого навчально-виховного змісту навчально-виховного процесу, у алгоритмах комп'ютерної програми «Універсал» утворюється в автоматичному режимі декілька типів і видів планів.

Саме планування реалізації проектів виступає як попередньо розрахована система дій, що передбачає певний порядок, розподіл у часі та термінах реалізації. Зокрема, необхідно призначити керівників творчих груп (не менше трьох творчих груп по 7-12 осіб.) та сформулювати конкретне завдання на виконання проблеми або цілей. Після створення мобільних мікрогруп слід визначити кількість та зміст проектів на наступний навчальний рік, визначити цілепокладання проекту та проектувати зміст модулів проекту та здійснити моделювання сюжетної лінії модуля.

В результаті програма надає системно-комплексний план роботи навчального закладу (див. рис. 2.15)

Системно-комплексний план роботи на 2014-2015 навчальний рік

Графічна сітка НЗ

Код м/м	Вид роботи. Зміст роботи	Учасники	Відповідальні	Дата
Розділ І. Становлення та розвиток виховної системи				
1.1. Робота в класних колективах				
5.3.5.	Свято в класних колективах. "Моя рідна школа", "Моя Батьківщина - Україна", "Україна - Європейська держава" Перший урок			---
19.1.1.	Анкетування. Ідеальні очікування			---
19.1.2.	Класна година. Сімейні цінності			---
19.1.5.	Презентація в класах. Види любові			---
19.1.9.	Гра-виставка. Історія родини			---
19.1.10.	Гра-виставка. Пісочна терапія "Рід і я"			---
20.2.4.	Випуск класних стіновок. Міжнародний день бородьби з наркоманією.			---
20.4.19.	Виховна година. Глики Шевченківського роду			---
20.8.1.	Анкетування.			---
1.1.2.	Збори десятикласників. Допомога у набутті досвіду добротворення		Лариса В., Ірина О., Олена І.	10.09.14
5.2.2.	Випуск класних стіновок. Випуск газети "Пітера" до Дня Учителя			01.10.14
2.3.2.	Збори учнів класу. Зовнішнє незалежне оцінювання - Інструмент державної підсумкової атестації	(11-Б) Ганна Д., (11-А) Лариса М.		15.10.14
1.1.9.	Години спілкування. "Приймаю тебе Іншого"			з 12.11.14 до 14.01.15
4.2.3.	Година спілкування. Проведення класних годин на тему "Дорога в безодню" для учнів 9-11 класів	(11-Б) Ганна Д., (11-А) Лариса М., (10-А) Людмила І., (9-Б) Ніна В., (9-А) Ганна І.		26.11.14
7.1.2.	Анкетування. Визначення переможців олімпіади із базових дисциплін Аналіз олімпіадних робіт			з 28.11.14 до 18.01.15
5.2.3.	Випуск класних стіновок. Випуск стіновок "Здорова - найвищий окарб"	(9-А) Ганна І., (7-А) Ніна І., (6-Б) Ольга О., (8-А) Олена П., (7-Б) Наталія М., (6-Б) Людмила М., (6-А) Галина Т., (3-ІІ) Галина І., (3-С) Анастасія П., (9-Б) Ніна В., (10-А) Людмила І., (11-А) Лариса М., (11-Б) Ганна Д.		16.12.14
1.3.5.	Години спілкування. "Собори душ своїх бережить" Години спілкування	(11-Б) Ганна Д., (11-А) Лариса М., (10-А) Людмила І., (9-Б) Ніна В., (9-А) Ганна І.		16.01.15
7.4.8.	Бесіда з дітьми. Значення самоорганізації та саморозвитку у досягненні життєвої мети Бесіди з обдарованими учнями		Валентина А.	27.01.15

Рис. 2.15. Системно-комплексний план роботи навчального закладу

0.000V	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100	101	102	103	104	105	106	107	108	109	110	111	112	113	114	115	116	117	118	119	120	121	122	123	124	125	126	127	128	129	130	131	132	133	134	135	136	137	138	139	140	141	142	143	144	145	146	147	148	149	150	151	152	153	154	155	156	157	158	159	160	161	162	163	164	165	166	167	168	169	170	171	172	173	174	175	176	177	178	179	180	181	182	183	184	185	186	187	188	189	190	191	192	193	194	195	196	197	198	199	200	201	202	203	204	205	206	207	208	209	210	211	212	213	214	215	216	217	218	219	220	221	222	223	224	225	226	227	228	229	230	231	232	233	234	235	236	237	238	239	240	241	242	243	244	245	246	247	248	249	250	251	252	253	254	255	256	257	258	259	260	261	262	263	264	265	266	267	268	269	270	271	272	273	274	275	276	277	278	279	280	281	282	283	284	285	286	287	288	289	290	291	292	293	294	295	296	297	298	299	300	301	302	303	304	305	306	307	308	309	310	311	312	313	314	315	316	317	318	319	320	321	322	323	324	325	326	327	328	329	330	331	332	333	334	335	336	337	338	339	340	341	342	343	344	345	346	347	348	349	350	351	352	353	354	355	356	357	358	359	360	361	362	363	364	365	366	367	368	369	370	371	372	373	374	375	376	377	378	379	380	381	382	383	384	385	386	387	388	389	390	391	392	393	394	395	396	397	398	399	400	401	402	403	404	405	406	407	408	409	410	411	412	413	414	415	416	417	418	419	420	421	422	423	424	425	426	427	428	429	430	431	432	433	434	435	436	437	438	439	440	441	442	443	444	445	446	447	448	449	450	451	452	453	454	455	456	457	458	459	460	461	462	463	464	465	466	467	468	469	470	471	472	473	474	475	476	477	478	479	480	481	482	483	484	485	486	487	488	489	490	491	492	493	494	495	496	497	498	499	500	501	502	503	504	505	506	507	508	509	510	511	512	513	514	515	516	517	518	519	520	521	522	523	524	525	526	527	528	529	530	531	532	533	534	535	536	537	538	539	540	541	542	543	544	545	546	547	548	549	550	551	552	553	554	555	556	557	558	559	560	561	562	563	564	565	566	567	568	569	570	571	572	573	574	575	576	577	578	579	580	581	582	583	584	585	586	587	588	589	590	591	592	593	594	595	596	597	598	599	600	601	602	603	604	605	606	607	608	609	610	611	612	613	614	615	616	617	618	619	620	621	622	623	624	625	626	627	628	629	630	631	632	633	634	635	636	637	638	639	640	641	642	643	644	645	646	647	648	649	650	651	652	653	654	655	656	657	658	659	660	661	662	663	664	665	666	667	668	669	670	671	672	673	674	675	676	677	678	679	680	681	682	683	684	685	686	687	688	689	690	691	692	693	694	695	696	697	698	699	700	701	702	703	704	705	706	707	708	709	710	711	712	713	714	715	716	717	718	719	720	721	722	723	724	725	726	727	728	729	730	731	732	733	734	735	736	737	738	739	740	741	742	743	744	745	746	747	748	749	750	751	752	753	754	755	756	757	758	759	760	761	762	763	764	765	766	767	768	769	770	771	772	773	774	775	776	777	778	779	780	781	782	783	784	785	786	787	788	789	790	791	792	793	794	795	796	797	798	799	800	801	802	803	804	805	806	807	808	809	810	811	812	813	814	815	816	817	818	819	820	821	822	823	824	825	826	827	828	829	830	831	832	833	834	835	836	837	838	839	840	841	842	843	844	845	846	847	848	849	850	851	852	853	854	855	856	857	858	859	860	861	862	863	864	865	866	867	868	869	870	871	872	873	874	875	876	877	878	879	880	881	882	883	884	885	886	887	888	889	890	891	892	893	894	895	896	897	898	899	900	901	902	903	904	905	906	907	908	909	910	911	912	913	914	915	916	917	918	919	920	921	922	923	924	925	926	927	928	929	930	931	932	933	934	935	936	937	938	939	940	941	942	943	944	945	946	947	948	949	950	951	952	953	954	955	956	957	958	959	960	961	962	963	964	965	966	967	968	969	970	971	972	973	974	975	976	977	978	979	980	981	982	983	984	985	986	987	988	989	990	991	992	993	994	995	996	997	998	999	1000	1001	1002	1003	1004	1005	1006	1007	1008	1009	1010	1011	1012	1013	1014	1015	1016	1017	1018	1019	1020	1021	1022	1023	1024	1025	1026	1027	1028	1029	1030	1031	1032	1033	1034	1035	1036	1037	1038	1039	1040	1041	1042	1043	1044	1045	1046	1047	1048	1049	1050	1051	1052	1053	1054	1055	1056	1057	1058	1059	1060	1061	1062	1063	1064	1065	1066	1067	1068	1069	1070	1071	1072	1073	1074	1075	1076	1077	1078	1079	1080	1081	1082	1083	1084	1085	1086	1087	1088	1089	1090	1091	1092	1093	1094	1095	1096	1097	1098	1099	1100	1101	1102	1103	1104	1105	1106	1107	1108	1109	1110	1111	1112	1113	1114	1115	1116	1117	1118	1119	1120	1121	1122	1123	1124	1125	1126	1127	1128	1129	1130	1131	1132	1133	1134	1135	1136	1137	1138	1139	1140	1141	1142	1143	1144	1145	1146	1147	1148	1149	1150	1151	1152	1153	1154	1155	1156	1157	1158	1159	1160	1161	1162	1163	1164	1165	1166	1167	1168	1169	1170	1171	1172	1173	1174	1175	1176	1177	1178	1179	1180	1181	1182	1183	1184	1185	1186	1187	1188	1189	1190	1191	1192	1193	1194	1195	1196	1197	1198	1199	1200	1201	1202	1203	1204	1205	1206	1207	1208	1209	1210	1211	1212	1213	1214	1215	1216	1217	1218	1219	1220	1221	1222	1223	1224	1225	1226	1227	1228	1229	1230	1231	1232	1233	1234	1235	1236	1237	1238	1239	1240	1241	1242	1243	1244	1245	1246	1247	1248	1249	1250	1251	1252	1253	1254	1255	1256	1257	1258	1259	1260	1261	1262	1263	1264	1265	1266	1267	1268	1269	1270	1271	1272	1273	1274	1275	1276	1277	1278	1279	1280	1281	1282	1283	1284	1285	1286	1287	1288	1289	1290	1291	1292	1293	1294	1295	1296	1297	1298	1299	1300	1301	1302	1303	1304	1305	1306	1307	1308	1309	1310	1311	1312	1313	1314	1315	1316	1317	1318	1319	1320	1321	1322	1323	1324	1325	1326	1327	1328	1329	1330	1331	1332	1333	1334	1335	1336	1337	1338	1339	1340	1341	1342	1343	1344	1345	1346	1347	1348	1349	1350	1351	1352	1353	1354	1355	1356	1357	1358	1359	1360	1361	1362	1363	1364	1365	1366	1367	1368	1369	1370	1371	1372	1373	1374	1375	1376	1377	1378	1379	1380	1381	1382	1383	1384	1385	1386	1387	1388	1389	1390	1391	1392	1393	1394	1395	1396	1397	1398	1399	1400	1401	1402	1403	1404	1405	1406	1407	1408	1409	1410	1411	1412	1413	1414	1415	1416	1417	1418	1419	1420	1421	1422	1423	1424	1425	1426	1427	1428	1429	1430	1431	1432	1433	1434	1435	1436	1437	1438	1439	1440	1441	1442	1443	1444	1445	1446	1447	1448	1449	1450	1451	1452	1453	1454	1455	1456	1457	1458	1459	1460	1461	1462	1463	1464	1465	1466	1467	1468	1469	1470	1471	1472	1473	1474	1475	1476	1477	1478	1479	1480	1481	1482	1483	1484	1485	1486	1487	1488	1489	1490	1491	1492	1493	1494	1495	1496	1497
--------	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------

Figure 1. The effect of the number of iterations on the accuracy of the proposed algorithm.

93 08/7/99

0.15 H₂O, 0.05 Na₂CO₃, 0.05 Na₂SO₄, 0.05 Na₂PO₄

При комплексному плануванні навчально-виховної роботи на навчальний рік, необхідно вказувати вид та зміст роботи, визначати орієнтовну дату проведення заходу, провести планування реалізації модуля – визначити конкретних учасників, відповідальних, дати. За необхідності, програма надасть інформацію по кожному проекту окремо. Це і є проектно-модульний план роботи навчального закладу (див. рис. 2.18)

Проект: 1. "Реалізація проблемних завдань колегіу"

Модуль: 1.1. "Духовний розвиток особистості"					
Термін виконання: протягом навчального року					
Код м/м	Вид роботи	Зміст роботи	Учасники	Відповідальні	Орієнтована дата виконання
1.1.1.	Генеральна репетиція	"Структурна модель школи духовного здоров'я"		Ірина О., Олена І., Андросович К.	з 15.08.14 до 06.03.15
1.1.2.	Збори десятикласників	Допомога у набутті досвіду добротворення		Лариса В., Ірина О., Олена І.	10.09.14
1.1.3.	Методична рада	Становлення цілісної та гармонійної особистості		Андросович К.	11.10.14
1.1.5.	Круглий стіл	Атмосфера взаємної довіри	Лариса В.	Лариса В.	01.11.14
1.1.8.	Стаття в фахове видання	"Одухотворення навчально-виховного простору"		Валентина А.	04.11.14
1.1.4.	Семинар-практикум	Розвиток морального потенціалу		Алла І.	06.11.14
1.1.9.	Години спілкування	"Приймаю тебе іншого"			з 12.11.14 до 14.01.15
1.1.7.	Педагогічна рада	Реалізація навчально-виховного потенціалу християнської культури в освітній концепції		Алла І.	09.01.15
1.1.6.	Соціологічне опитування	Вплив атмосфери колегіу на становлення особистості		Мальченко О.А.	12.02.15

Модуль: 1.2. "Ціннісні пріоритети в НП діяльності"					
Термін виконання:					
Код м/м	Вид роботи	Зміст роботи	Учасники	Відповідальні	Орієнтована дата виконання
1.2.5.	Соціологічне опитування	Формування ЦП у колегіу Соціологічне опитування учнів			13.10.14
1.2.4.	МіО класних керівників	Цінності успіху : "Створення ситуації успіху в навчально-виховній роботі колегіу"			21.10.14
1.2.7.	Педагогічна рада	"Успіх, як життєвий пріоритет особистості", "Свобода і відповідальність особистості як виховні цінності".			19.11.14
1.2.6.	Цільовий контроль за навч. процесом	Відвідування уроків та виховних годин щодо ціннісних пріоритетів учнів.			01.12.14
1.2.8.	Цільовий контроль за вих. процесом	Відвідування виховних годин та уроків. Контроль за виконанням рішення педради		Мальченко О.А.	12.12.14
1.2.9.	Нарада	Аналіз роботи навчально-виховного модуля "Ціннісні пріоритети за І семестр".			24.12.14
1.2.1.	Засідання творчої групи	Підготовка плану реалізації модуля "Ціннісні пріоритети в навчально-планувальній діяльності на І семестр"		Мальченко О.А.	01.01.15
1.2.3.	Методична рада	Цінності успіху : "Створення ситуації успіху в навчально-виховній роботі"		Лариса В.	01.01.15

Рис. 2.18. Проектно-модульний план роботи НЗ

Технологічний модуль «Планування» доступний для роботи не лише адміністрації, а й іншим учасникам навчально-виховного процесу. Так, кожен педагог може створити індивідуальний план роботи на рік чи семестр (див. рис. 2.19).

Рис. 2.19. Структурно-компонентна модель технології планування роботи класного керівника, вихователя, вчителя-предметника

Тобто, можемо стверджувати, що програма ДПК «Універсал» доводить ефективність використання в закладах освіти через результативність, оптимальність та наповненість.

2.4. Розвивальний блок системи

До розвивального блоку цілісної ситеми відносяться дві технології це: «творення» та «реалізація».

Основним завданням даного блоку є творення та реалізація особистісно-розвивального змісту в навчально-виховному процесі.

Важливим також є проведення моніторингів особистісного розвитку учнів так моніторинг ефективності навчально-виховного процесу педагогічним колективом. Розвивальний блок системи представлено на рисунку 2.20.

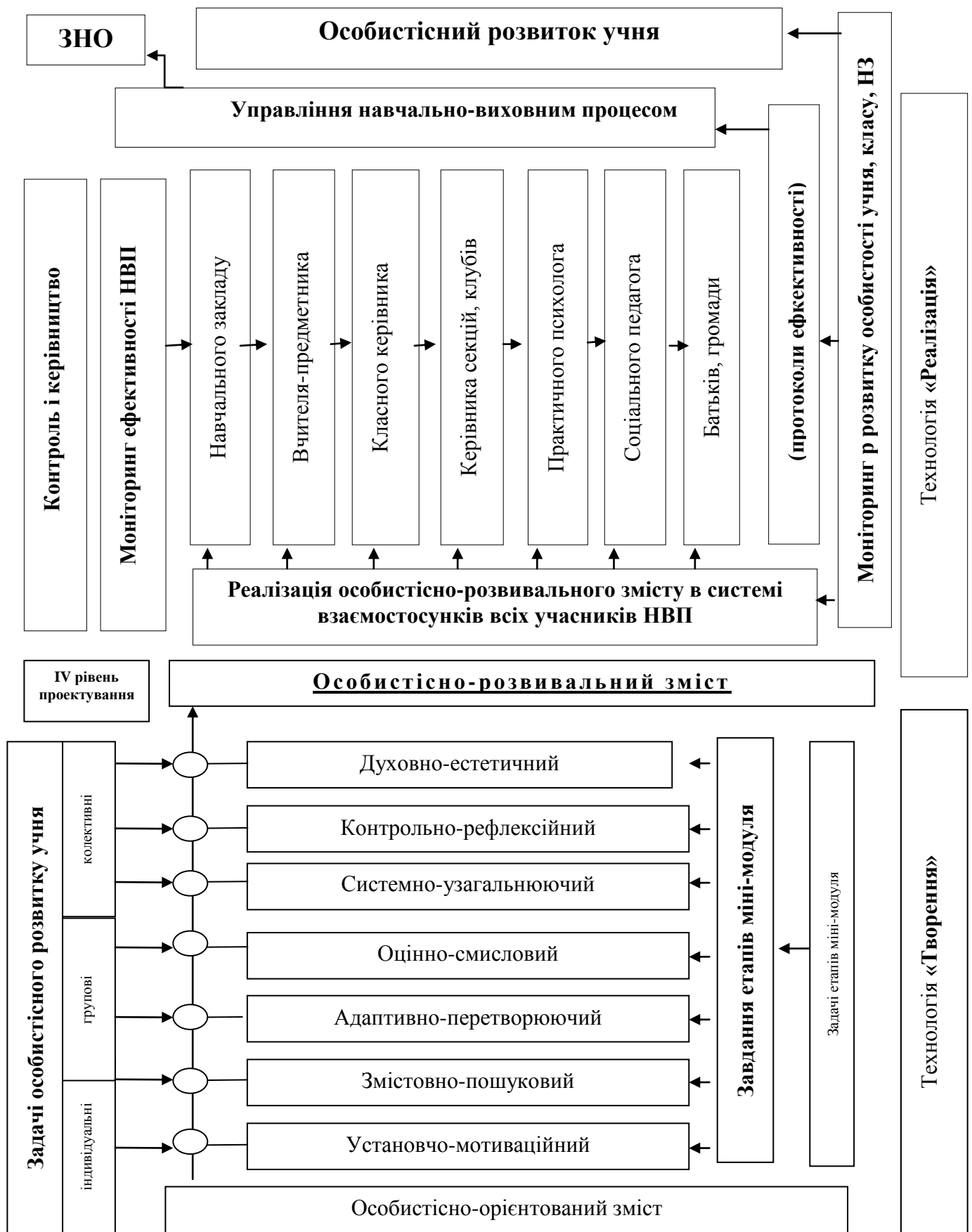

Рис. 2.20. Структурно-компонентна модель розвивального блоку освітньої системи

2.4.1. Технологія творення особистісно-розвивального змісту

Творення особистісно-розвивального змісту – це науково-творчий опис перебігу навчально-виховного процесу в послідовній зміні психолого-педагогічної ситуації розвивальної взаємодії учнів та педагога.

Головне завдання технології «творення» – це створити особистісно-розвивальний зміст навчально-виховного процесу.

Творення особистісно-розвивального змісту відбувається в цілісній системі проєктування, що знаходяться у ДПК Універсал.

Особистісно-розвивальний зміст створюється у результаті проєктування навчально-виховного змісту на задачі особистісного розвитку учнів класного колективу, групи та завдання етапів міні-модуля з використанням елементів психолого-педагогічного тренінгу [30].

Проектування особистісно-розвивального змісту навчально-виховного процесу (четвертий рівень проєктування), є головним завданням навчально-виховної системи.

Процес проєктування особистісно-розвивального змісту відбувається у технології «Творення» на четвертому рівні його проєктування.

- 4 рівень – особистісно-розвивальний зміст. На відміну від попереднього рівня – особистісно-орієнтованого, де в учнів спостерігається свідоме сприйняття матеріалу, при створенні особистісно-розвивального змісту, навчально-виховний зміст можна проєктувати на рівень підсвідомого сприйняття. З метою проєктування особистісно-розвивального змісту потрібно використати існуючі в практиці практичної психології методи Гешталь-терапії, опсиходрами, провокаційної терапії тощо. Для цього, якщо спроектувати елементи особистісно-орієнтованого змісту на завдання етапів міні-модульності, то можна створити на проблемно-пошуковому етапі особистісно-розвивальний зміст. При цьому, як показують експериментальні дослідження ефективність навчально-виховного процесу ще підвищується на 20-22%.

Для ефективного проектування особистісно-розвивального змісту у банках навчально-виховних програм ДПК «Універсал» розміщені навчально-виховні програми з примірними сценаріями уроків та системно-виховними заходами.

Важливим при проектуванні особистісно-розвивального змісту є проектування навчально-виховного змісту на завдання етапів мінімодульності.

Основними етапами міні-модульності є:

- установчо-мотиваційний;
- змістовно-пошуковий;
- оціночно-смысловий;
- адаптивно-перетворювальний;
- системно-узагальнюючий;
- контрольно-рефлексійний;
- духовно-естетичний тощо [78].

Проектування особистісно-розвивального змісту відбувається у тримірній проекції за рахунок проектування особистісно-орієнтованого змісту навчально-виховного міні-модуля проекту на конкретні завдання етапів міні-модульності та задачі особистісного розвитку учнів класного колективу.

Процес проектування особистісно-розвивального змісту у ДПК «Універсал» повністю автоматизований.

Сутність проектування особистісно-розвивального змісту полягає у детальному описі активної розвивальної взаємодії учасників навчально-виховного процесу.

Процес творення особистісно-розвивального змісту відбувається як правило, в процесі створення навчальних та навчально-виховних сценаріїв уроків та виховних заходів.

Сценарії мінімодуля (заняття, заходу, уроку) в системі проектування особистісно-розвивального змісту, це науково-творчий опис перебігу навчально-виховного процесу в послідовній зміні психолого-педагогічної

ситуації розвивальної взаємодії педагога та учня. Структурно-компонентну модель даного технологічного модуля можна проаналізувати на рисунку 2.21.

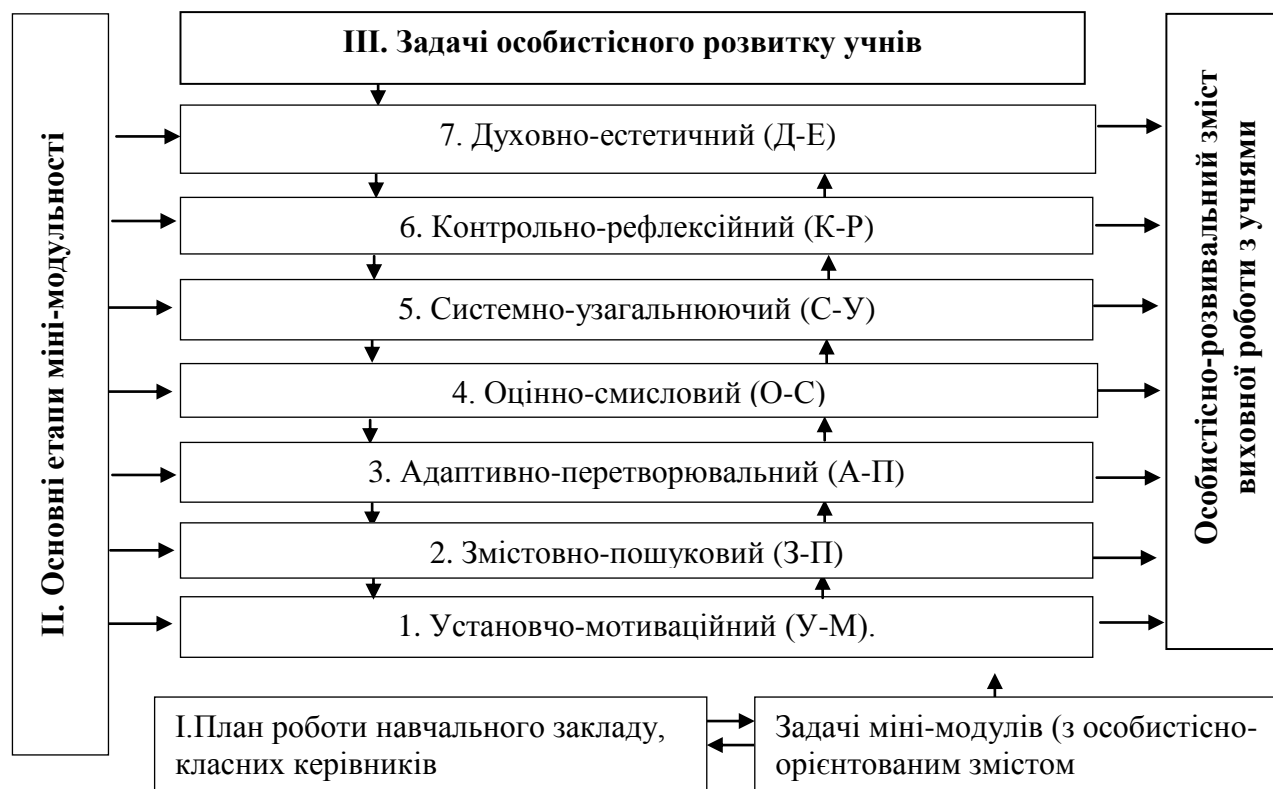

Рис. 2.21. Структурно-компонентна модель технології творення особистісно-розвивального змісту в корекційно-виховних сценаріях

Творення особистісно-розвивального змісту проводиться в процесі проектування особистісно-орієнтованого змісту на конкретні етапи мінімодульності та задач особистісного розвитку учнів класного колективу (індивідуальні, групові, колективні.)

Процес проектування особистісно-розвивального змісту відбувається в цілісній системі під час розробки сценаріїв уроків та корекційно-виховних міні-модулів виховних заходів. Для цього в алгоритмах діагностично-проектуючого комплексу «Універсал» в банку корекційно-виховних програм розміщені примірні сценарії з корекційно-розвивальними вправами, які використовуються при проектуванні особистісно-розвивального змісту в конкретному міні-модулі.

Творення особистісно-розвивального змісту проводиться у трьохвимірній проекції трьох освітніх компонентів:

1. компонент: предметно-орієнтованого зміст навчальних та навчально-виховних програм;
2. компонент: задачі особистісного розвитку учнів (індивідуальні, групові, колективні)
3. компонент: завдання етапів міні-модульності (див. рис. 2.22).

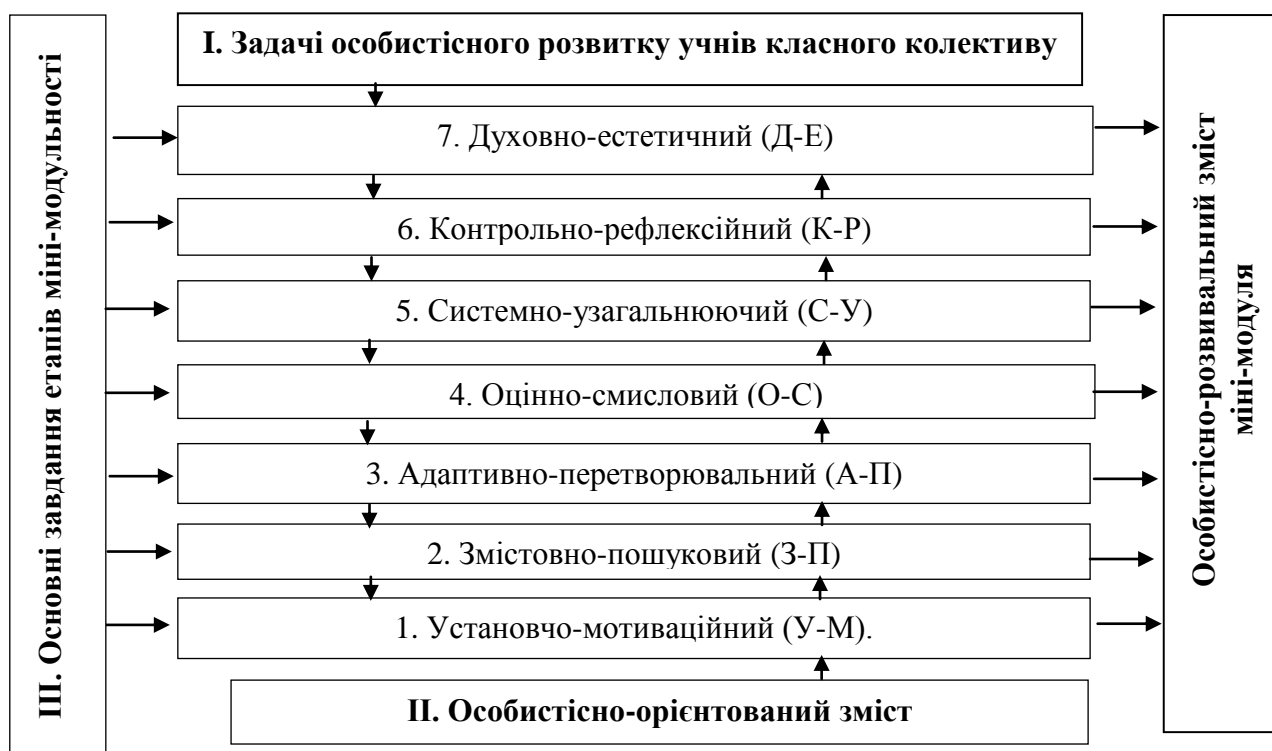

Рис.2.22. Структурно-компонентна модель технології проектування особистісно-розвивального змісту мінімодуля

Проектування особистісно-розвивального змісту, це науково-творчий опис перебігу навчально-виховного процесу в послідовній зміні психолого-педагогічної ситуації розвивальної взаємодії учнів, педагогів та батьків.

Сутність технології «Творення» полягає у детальному описі активної розвивальної взаємодії учасників навчально-виховного процесу Проектування особистісно-розвивального змісту роботи педагогічним колективом відбувається, як правило, при творенні навчально-виховних сценаріїв.

Для цього, для більш ефективного процесу проектування особистісно-розвивального змісту в ДПК «Універсал» у банку навчально-виховних програм розміщені зразки сценаріїв із предметно-орієнтовним змістом.

Важливим при проектуванні особистісно-розвивального змісту, як бачимо з рис. 2.22, є проектування навчально-виховного змісту на завдання етапів мінімодульності.

До основних етапів мінімодульності в системі проектування відносяться: установчо-мотиваційний; змістовно-пошуковий; - оціночно-смысловий; адаптивно-перетворювальний; - системно-узагальнюючий; - контрольно-рефлексійний; - духовно-естетичний тощо.

Розглянемо основні завдання кожного етапу міні-модульності:

Установчо-мотиваційний етап. Основний зміст – визначення близьких і віддалених перспектив учіння; постановка нових навчально-виховних цілей; стимулювання прагнення учнів до успіхів у діяльності; актуалізація мотиваційних резервів учня; створення психологічного клімату довіри між учителем і учнем; відчуття учнем власної компетентності; внутрішнє включення вчителя і учня у ситуацію вільного вибору; позитивне проблемно-діалогічне прийняття учнем навчально-виховних цілей; введення учнів у спроектоване понятійно-термінологічне поле; формування внутрішньої мотивації учіння; привертання уваги учнів до змістового модуля; доказовість актуальності вивченого матеріалу; емоційна насиченість пізнавальної активності учнів; усвідомлення учнями особливостей потенційного проблемно-пошукового поля; пред'явлення структурно-часової моделі цілісної навчальної діяльності; попередня самостійна робота учнів, у т. ч. випереджальні домашні завдання, досліді тощо.

Змістовно-пошуковий етап. Основний зміст – мінімізація теоретичного матеріалу теми; ґрунтовна психологічна готовність учителя і учня до спільного пошуку нового знання; актуалізація опорних знань і відшукування їхніх зв'язків із невідомими знаннями; формування переборення кожним учасником навчального процесу внутрішніх проблемних ситуацій, що функціонують на основі єдиної навчальної проблемної ситуації; зіткнення учнів з особистісною невизначеністю, інтелектуальним утрудненням, смисловими суперечностями та емоційно-психологічним переживанням; створення оптимальних психолого-дидактичних умов для продуктивного функціонування внутрішніх проблемних

ситуацій учителя і учня; змістовність і розгортання зовнішнього та внутрішнього навчальних діалогів; висунення системи гіпотез; забезпечення найкращих умов для оперативного виникнення тих чи інших джерел внутрішньої проблемності згідно з віковими особливостями учнів; взаємозв'язок і достатність різних проблемно-діалогічних форм пошукового розумового процесу вчителя та моделювання продуктивних пауз учня; вибір оптимальних рівнів розв'язання учнями проблемних завдань залежно від їхніх інтелектуально-вольових можливостей; розкриття загальної логіки і системи доведень.

Оціночно-смісловий етап. Основний зміст – первинне осмислення здобутого соціально-культурного досвіду (розвиток оцінки і самооцінки, контролю і самоконтролю, формування пошуково-сміслового поля). Основний психолого-педагогічний зміст – це система завдань для оцінки рівнів засвоєння і розуміння навчального матеріалу, рівні осмислення навчальної інформації залежно від віку; осмислення фундаментальних залежностей як суті закону, поняття, теорії; оцінювання учнями правильності розуміння набутих знань; корекція адекватності оволодіння навчальною інформацією; проміжна рефлексія учителем правильності форм і методів результативності навчання; стимулювання успіхів у конкретній навчальній діяльності; визначення ступеня оволодіння навчальним матеріалом, розуміння смислового змісту вивченого; актуалізація соціально-нормативних труднощів і суперечностей як невідповідність між теоретичними знаннями та потребами їх практичного використання.

Адаптивно-перетворювальний етап. Основний зміст – система вправ для формування вмінь і навичок; диференціація навчальних завдань, форм і методів навчальної діяльності для практичного використання моделювання регуляційно-вольових зусиль учнів під час проходження навчальних програм, реалізації технологій, адаптації методик; відпрацювання інваріантних способів навчальної діяльності; творче перенесення знань у нові умови діяльності; взаємооцінка засвоєних знань і сформованих умінь учнями; пошук обставин конструктивного застосування теоретичних знань на практиці; проведення

експериментів за окремими інструкціями, схемами, програмами; осмислення ефективності різних норм діяльності у нетипових ситуаціях; організація здобутих знань як нормативних (алгоритми, інструкції, технології тощо).

Системно-узагальнюючий етап. Основний зміст – актуалізація ментального досвіду школярів; формування ціннісно-естетичного ставлення до здобутих знань і норм; уміння визначити місце теми у загальному змісті навчального курсу та освіти в цілому; тестове оцінювання рівня оволодіння знаннями, нормами і цінностями; встановлення зв'язків і закономірностей між поняттями і явищами (аналіз і синтез), причинно-наслідкових, функціональних та інших зв'язків; структурування вивченого матеріалу, встановлення логічних зв'язків; постановка і концептуальне розв'язання кількох світоглядних проблем; збагачення ментального досвіду учнів гуманітарними і, передусім, морально-етичними знаннями і цінностями; оформлення систематизованих знань за допомогою знаково-графічних засобів (таблиці, схеми та ін.); перехід від часткових до широких узагальнень, від окремих до загальнолюдських норм, від індивідуальних прагматичних потреб до духовних цінностей.

Контрольно-рефлексійний етап. Основний зміст – розвиток творчої рефлексії, збагачення ціннісно-естетичної сфери особистості; підсумкове оцінювання рівнів оволодіння знаннями, нормами, цінностями; взаємозалежність оцінки вчителя і самооцінки учня; спільний звіт учителя і учня про соціальне зростання протягом проходження повного функціонального циклу; усвідомлення засвоєного набору норм діяльності; особистісний відбір змістових цінностей; рефлексивне переструктурування особистісних знань, норм і цінностей; загострення проблеми духовного самовдосконалення і пошук шляхів пом'якшення; самоаналіз і самоусвідомлення міри збагачення учнем і вчителем власного ментального досвіду; самозвіт учня про ціннісно-естетичне збагачення ментального досвіду; визначення морально-етичних проблем, які залишилися нерозв'язаними на особистісному рівні.

Духовно-естетичний етап. Основний зміст – моделювання ситуацій самобутнього творення і продуктивного фантазування; сприйняття музики, акумулювання переживань та відображення їх в авторських малюнках, віршах,

висловлюваннях учнів; самонавчання особистості на основі осмислення власних думок, мрій і прагнень; свобода асоціативного мислення та уявлення (малюнки, вірші, твори, вироби тощо); рефлексія духовних підвалин особистісного розвитку учня; духовно-естетичні афекти (ексцеси) і вчинки як внутрішні продукти власної творчості; духовне збагачення особистості враженнями, смислами, образами; осмислення учнем потреби власного духовного самовдосконалення, нових горизонтів самореалізації.

Творення особистісно-розвивального змісту, наприклад, сценарію виховної години для конкретного класу учнів відбувається в режимі комп'ютерної програми «Універсал» і займає в середньому від п'яти до п'ятнадцяти хвилин часу на один міні-модуль.

2.4.2. Реалізації змісту та моніторингу ефективності і результативності навчально-виховного процесу

Восьмою технологією в цілісній системі проектування особистісного розвитку учня за допомогою ДПК «Універсал» є «Реалізація».

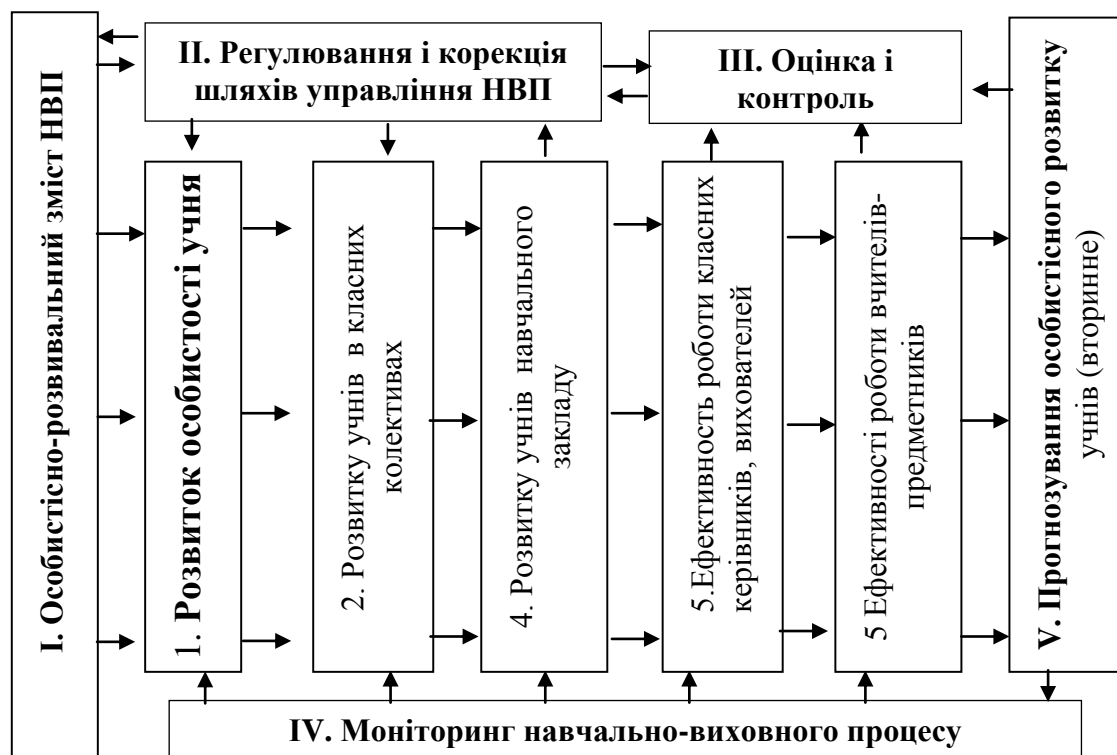

Рис. 2.23. Структурно-компонентна модель технології реалізації змісту навчально-виховного процесу

Основними завданнями даної технології є:

- ефективна реалізація навчально-виховного змісту в навчальному закладі, класних колективах та групах учнів;
- система оцінювання та контролю за реалізацією навчально-виховних проектів в навчальному закладі та класних колективах;
- моніторинг ефективності та результативності роботи педагогічних працівників.
- здійснення прогнозів особистісного розвитку учнів з врахуванням корекційно-розвивального змісту навчально-виховного процесу [29].

Останньою технологією цілісної системи є «реалізація» (див. рис. 2.23).

До основних компонентів технології «реалізація» відносяться:

- особистісно-розвивальний зміст НВП, що, в свою чергу, вказує на ефективність роботи класних керівників і вчителів-предметників у навчальному закладі; розвиток особистості учня, групи, класного колективу чи особистісний розвиток учнів навчального закладу в цілому. Все це можливе через моніторинг навчально-виховного процесу в цілісній системі.
- цілісна система оцінки і контролю за реалізацією навчально-виховного змісту проектів у навчальному закладі;
- регулювання і корекція шляхів управління навчально-виховного процесу в навчальному закладі, класних колективах та групах учнів;
- прогнозування особистісного розвитку учнів, груп учнів, класних та педагогічного колективів із урахуванням особливостей цілеспрямованого навчально-виховного процесу та з метою впровадження особистісно-розвивального змісту навчання в закладах освіти.

Отже, працюючи в цілісній системі педагоги навчального закладу зможуть виявити на ранніх етапах проблему, обрати засоби і методи подолання проблем через впровадження в практику особистісно-розвивального змісту навчання та виховання учнів з урахуванням потенційних можливостей.

Технологічний модуль дає можливість здійснити контроль за ефективністю роботи не лише педагогів, а й усіх учасників НВП.

РОЗДІЛ 3. УПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ПРОЕКТУВАННЯ ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС

3.1. Використання діагностично-проектувального комплексу «Універсал» в системі проектування НВП

Основним психолого-педагогічним інструментарієм для впровадження та роботи в системі проектування навчально-виховного процесу є діагностично-проектувальний комплекс «Універсал 4 online» (версія працює в мережі Інтернет).

Соціально-психолого-педагогічні технології даної освітньої системи реалізовані у восьми технологічних модулях ДПК «Універсал» які тісно в комплексі поєднані з іншими сучасними інформаційно-комунікативними операційними системами в online режимі, що дозволяє педагогічним колективам, медичним працівникам, членам родини, громадським організаціям, управлінцям системи освіти тощо здійснювати медико-соціально-педагогічний вплив на розвиток особистості учня на рівні суб'єкт-суб'єктної взаємодії всіх його учасників.

Основний сенс застосування даного комплексу в практиці роботи загальноосвітніх навчальних закладів – організація та проведення навчально-виховного процесу на засадах проектного-менеджменту з використанням сучасних інформаційно-комунікативних технологій в online режимі.

На сьогодні ДПК «Універсал 4» впроваджується в практику роботи вже у 517 ЗНЗ України (20 регіонах) та в трьох закладах освіти Росії (Челябінської області). Користувачами комплексу на сьогоднішній день є близько 300 тисяч осіб (педагоги, учні, батьки, управлінці).

Не зважаючи на це використання даного комплексу на сьогодні є наш погляд обмеженим і не достатнім, тому його більш широке впровадження в систему освіти України дозволить учасникам навчально-виховного процесу загальноосвітніх навчальних закладів докорінно змінити підходи до

особистісного розвитку учнів загальноосвітніх навчальних закладів, в тому числі обдарованих.

Адже технологічні можливості ДПК «Універсал 4 online» дозволять забезпечити адекватну взаємодію педагогів, психологів, медичних працівників, управлінців і методичних структурних підрозділів системи освіти і медицини України на всіх рівнях.

В основу технологічних модулів ДПК «Універсал» закладено проектно-модульну діяльність яка дає можливість:

- здійснювати комплексну психолого-медико-педагогічну діагностику в online режимі всіх учасників НВП;
- проводити аналіз проблем і потенційних можливостей учнів з врахуванням факторної ваги та статевої особливості за 74 критеріями особистісного розвитку;
- конструювати стратегічні завдання навчального закладу та конкретні тактичні задачі особистісного розвитку кожного учня та класного колективу;
- формувати банки навчальних і навчально-виховних програм і демонстраційних проектів на сервері ДПК;
- створювати навчальні і навчально-виховні проекти для загальноосвітніх навчальних закладів та управлінь освіти;
- проводити планування роботи навчального закладу та управлінських структур на засадах проектного-менеджменту;
- творити сценарії уроків та виховних заходів з особистісно-розвивальними змістом з елементами тренінгу;
- здійснювати моніторинг ефективності та результативності навчально-виховного процесу як конкретних педагогів так в цілому навчальних закладів району, міста, регіону.

За результатами психолого-медико-педагогічної діагностики та аналізу у автоматичному режимі комплексу проводиться прогнозування особистісного розвитку учня, груп учнів та класних колективів, створюються у автоматичному режимі психолого-медико-педагогічні характеристики на

конкретних учнів, класні колективи, рекомендації з фізичного, психічного, соціального та духовного розвитку для практичних психологів, медичних працівників, педагогів, батьків та учнів.

Користувачами ДПК є всі учасники навчально-виховного процесу загальноосвітніх навчальних закладів (педагоги, батьки, опікуни, учні) та методичні, медичні, управлінські структури всіх рівнів систем освіти і медицини України.

Інноваційна освітня система проектування та супроводу особистісного розвитку учнів передбачає співпрацю педагогів, психологів, медичних та соціальних працівників, учнів, батьків, державних та громадських організацій у їх взаємодії, а саме соціально-педагогічне проектування особистісної розвивальної взаємодії **всіх учасників** навчально-виховного процесу.

Основним психолого-педагогічним інструментарієм для впровадження та роботи в системі соціально-педагогічного проектування особистісного розвитку обдарованості учнів в навчально-виховному процесі є діагностично-проектувальний комп'ютерний комплекс «Універсал 4 online» (Інтернет версія).

Впровадження цілісної даної цілісної системи в практику загальноосвітніх навчальних закладів проводиться за етапами:

1. Діагностично-аналітичний;
2. Прогностично-конструюючий;
3. Програмно-моделюючий;
4. Проектно-плануючий;
5. Розвивально-реалізуючий.

Діагностично-аналітичний етап. Виконання завдання з даного етапу забезпечує в основному психологічна служба навчального закладу. Робота практичних психологів з питань збору та аналізу діагностичної інформації повністю автоматизована і проводиться на основі двох психолого-педагогічних технологічних модулів комплексу «Універсал 4 online»: «Діагностика» та «Аналіз».

Предметом комплексної психолого-педагогічної діагностики і статистичного аналізу в цілісній системі проектування є рівні розвитку, властивості і якості за чотирма сферами особистісного розвитку: фізична, психічна, соціальна і духовна (74 критерії).

Проведення психолого-педагогічної діагностики учнів, батьків та педагогів за допомогою комплексу «Універсал» дає можливість майже повністю автоматизувати роботу практичного психолога навчального закладу.

Опитування всіх учасників навчально-виховного процесу (учнів, педагогів, батьків) проводити регулярно два рази протягом навчального року, в трьох режимах роботи комплексу: анкета-бланк, діалог в online режимі в комп'ютерних класах та на персональних планшетах, мобільних телефонах тощо, що дозволяє проводити два зрізи протягом навчального року в системі моніторингу особистісного розвитку обдарованості учнів.

Результатами комплексного аналізу психолого-педагогічної діагностики є визначені проблеми та потенційні можливості учнів які диференціюються на індивідуальні, групові, колективні та масові.

Діагностичні дані в таблицях, діаграмах, графіках, матрицях, характеристиках, рекомендаціях тощо використовуються педагогічним колективом для подальшого системного аналізу та прогнозування особистісного розвитку учнів.

Моніторинг, що проводиться за результатами зрізів особистісного розвитку учнів дає можливість проводити також порівняльний аналіз стану розвитку кожного суб'єкта педагогічного управління, порівнювати його з попередніми результатами зрізів, відслідковувати закономірності особистісного розвитку як конкретного учня так і окремих груп, класних та педагогічного колективів в цілому.

Прогностично-конструюючий етап. Основним завдання даного етапу є прогнозування та конструювання задач особистісного розвитку учня.

На даному етапів проводиться прогнозування особистісного розвитку учнів в класних колективах. Даний процес проводиться в автоматичному

режимі програми «Універсал» практичними психологами сумісно з класними керівниками та адміністрацією навчального закладу.

Прогнозування особистісного розвитку учня проводиться на основі факторного аналізу за 74 критеріями особистісного розвитку з врахуванням вікових та статевих особливостей. На основі прогнозування особистісного розвитку учнів (конструктивний, стабільний, деструктивний) передбачається динаміка розвитку конкретної особистості учня а також виявляються основні причинно-наслідкові зв'язки проблем та потенційних можливостей як вихованців так і педагогічного колективу.

На основі прогнозування та виявлених в процесі аналізу масових проблем і потенційних можливостей розвитку учнів навчального закладу конструюються в автоматичному режимі комплексу «Універсал» основні завдання навчального закладу на навчальний рік та на основі індивідуальних, групових, колективних проблем і потенційних можливостей тактичні психолого-педагогічні задачі особистісного розвитку учнів в класних колективах, окремих групах.

В структурно-компонентну модель технологічного модуля **«Конструювання»** завдань навчального закладу та задач особистісного розвитку учнів покладений принцип проектування психолого-педагогічних проблем та потенційних можливостей розвитку особистості учня з врахуванням причинно-наслідкових зв'язків та багато факторного аналізу.

Теорія і практика показує, що конструювати високоефективні задачі особистісного розвитку учнів без спеціально створеної психолого-педагогічної технології та без використання сучасних інформаційних систем не можливо, оскільки навіть при проектуванні обмеженої кількості проблем та потенційних можливостей особистісного розвитку можна створювати в процесі проектування десятки тисяч алгоритмів, тобто варіантів на вирішення проблеми або потенційної можливості конкретної особистості.

Саме використання сучасних інформаційних систем в online режимі дало можливість автору створити технологію конструювання завдань навчального

закладу та задач особистісного розвитку учня. Так, за допомогою діагностично-проектувального комплексу "Універсал 4 online" можна за декілька хвилин провести кореляційний аналіз проблем та потенційних можливостей всіх учасників НВП та як результат сконструювати завдання для конкретного навчального закладу на рік, та психолого-педагогічні задачі особистісного розвитку як на конкретного учня, так окремих груп та класного колективу в цілому.

Програмно-моделюючий етап. Завданням даного етапу є проектування предметно-орієнтованого та проблемно-цільового змісту НВП.

Для цього в комплексі створено два технологічні модулі а саме: «Програмування» та «Моделювання».

Так для проектування проблемно-цільового змісту в технологічному модулі «Програмування» створено ряд навчальних та навчально-виховних банків програм і демонстраційних проектів з предметним і предметно-орієнтованим змістом.

Для пошуку найбільш ефективних для конкретного класного колективу або груп учнів та подальшого його проектування в проектах, створено технологічний модуль «Моделювання».

Саме в технологічному модулі «Моделювання» в автоматичному режимі комплексу «Універсал» відбувається відбір найбільш ефективних навчально-виховних програм і демонстраційних проектів, як для конкретного загальноосвітнього навчального закладу, так і класного колективу та груп учнів.

Зміст найбільш ефективних програм і демонстраційних проектів в творчому режимі комплексу «Універсал» переносяться на робочий стіл «Проектування змісту» де проводиться цілепокладання та проектується в творчому режимі роботи комплексу сюжетна лінія навчальних і навчально-виховних проектів з проблемно-цільовим змістом.

Процес проектування проблемно-цільового змісту проводиться за рахунок проектування завдань навчально-виховних програм поставлених

автором на задачі особистісного розвитку учнів конкретного класного колективу визначених на основі аналізу проблем та потенційних можливостей конкретних учнів класного колективу.

В результаті процесу проектування зміст навчально-виховних програм, даний зміст перетворюється в сюжетну лінію проекту навчального закладу, конкретного класного колективу або групи учнів. Як результат:

- зміст навчально-виховних проектів забезпечує вирішення конкретних проблем і цілей навчального закладу або задач особистісного розвитку класного колективу, групи учнів;

- компонентами навчально-виховних проектів є модулі (навчально-виховні цілісні системи), що створюються під конкретні завдання навчального закладу або задачі особистісного розвитку учнів. В свою чергу модулі, що є функціональними вузлами проекту, складається з міні-модулів;

- при проектуванні змісту навчальних і навчально-виховних програм на конкретні завдання НЗ та задачі особистісного розвитку учнів (групові, колективні) навчально-виховний зміст, що є недостатньо ефективним для реалізації поставлених задач для конкретного класного колективу або групи скорочуються та доповнюються новим змістом за рахунок іншого змісту навчально-виховних програм або демонстраційних проектів.

Проектно-плануючий етап. Завданням даного етапу є створення планів роботи як для навчального закладу в цілому так для конкретних учасників НВП. Допомагає реалізувати дане завдання технологічний модуль: **«Планування».**

Планування роботи навчального закладу, класних керівників, практичних психологів, вчителів-предметників відрізняється від традиційних підходів до процесу планування в навчальних закладах нашої країни тим, що зміст, методи та організація навчально-виховного процесу чітко підпорядковуються конкретним завданням навчального закладу на навчальний рік, та задачам особистісного розвитку учнів класних колективів на семестр.

Для цього в ДПК «Універсал 4» створюється автоматично декілька алгоритмів які і забезпечують планування реалізації проектів на всіх рівнях. А саме алгоритмів: 1. За підрозділами навчального закладу закріплюються учасники НВП. 2. За напрямками роботи навчального закладу закріплюються основні види роботи.

В результаті трьох вимірного проектування даних алгоритмів на навчально-виховні проекти в комп'ютерному комплексі автоматично утворюється декілька десятків типів і сотні видів планів.

Це, перш за все, графічні плани навчального закладу та класних колективів (на семестри); проектно-модульні плани навчального закладу (на семестр та навчальний рік); системно-комплексний план навчального закладу (на семестр та навчальний рік); плани діяльності класних колективів (на семестри, рік); календарні плани роботи навчального закладу та класних колективів (на визначений термін); індивідуальні календарні та графічні плани для всіх учасників навчально-виховного процесу (педагогів, членів батьківського комітету, учнівського самоврядування, тощо).

Результатом планування реалізації проектів для всіх учасників НВП в системі проектування створюється конкретна система заходів, що передбачає певний порядок, розподіл у часі та термінах реалізації навчально-виховного змісту.

Характерною особливістю таких типів і видів планів, є відсутність одноразових запланованих заходів впливу, що є, як правило не ефективними.

Навчально-виховний зміст в таких планах цілеспрямований, системний та особистісно-орієнтований на реалізацію конкретних завдань навчального закладу та задач особистісного розвитку конкретних учнів.

При цьому економія часу, що затрачається на створення таких планів роботи для всіх учасників НВП перевищує в десятки разів традиційні підходи до планування реалізації проектів, що приводить до суттєвого підвищення ефективності роботи всіх педагогічних працівників.

Корекційно-розвивальний етап. Основним завданням даного етапу є творення особистісно-розвивального змісту в навчально-виховного процесу та його реалізація. Процес створення особистісно-розвивального змісту проводиться в технологічному модулі: **«Творення»**.

Творення особистісно-розвивального змісту навчально-виховного процесу, є основним завданням всієї цілісної системи соціально-педагогічного проектування особистісного розвитку обдарованості учня.

Процес проектування особистісно-розвивального змісту відбувається в технологічному модулі комплексу «Універсал 4 online» в творчому режимі при створенні навчальних та навчально-виховних сценаріїв вчителями-предметниками, класними-керівниками.

З метою проектування особистісно-розвивального змісту в алгоритмах комплексу «Універсал» розміщені завдання етапів міні-модульності різних освітніх систем, що використовуються в практиці роботи загальноосвітніх навчальних закладах.

Проектування особистісно-розвивального змісту відбувається за рахунок трьох вимірної проекції а саме: змісту навчально-виховних проектів, задач особистісного розвитку учнів (індивідуальних, групових, колективних та конкретних завдань етапів міні-модульності.

Результатом проектування навчально-виховного змісту в технологічному модулі «Творення» є сценарії міні-модулів (уроків та виховних заходів) з особистісно-розвивальним змістом.

Весь процес творення особистісно-розвивального змісту сценаріїв проводиться педагогами в online режимі комплексу «Універсал» за 7 - 10 хвилин робочого часу.

Останнім технологічним модулем цілісної освітньої систему є: **«Реалізація»**.

Основним завданням даного технологічного модуля є організація та проведення контролю і самоконтролю за реалізацією особистісно-орієнтованого та особистісно-розвивального змісту навчально-виховного

процесу, регулювання і корекція змісту, моніторинг особистісного розвитку учня та вторинне прогнозування особистісного розвитку учнів у класних колективах. У технології «Реалізація» адміністрація навчального закладу може в автоматичному роботі комп'ютерного комплексу визначити ефективність навчально-виховного процесу як конкретних педагогічних працівників (вчителів-предметників, класних керівників) так і закладу в цілому.

Управління освіти може в online режимі проводити аналіз ефективності роботи педагогічних колективів конкретних загальноосвітніх навчальних закладів окремих регіонів.

Участь працівників навчального закладу у рамках проектування подано у додатку Б.

3.1.1. Специфіка роботи практичного психолога освітнього закладу в системі проектування

Свою роботу практичний психолог будує у відповідності із широкою нормативною базою: Конституцією України, Закону України «Про освіту», Положенням про психологічну службу системи освіти України, Положенням про психологічну службу системи освіти України, Положенням про експертизу психологічного інструментарію, а також посадовою інструкцією, статутом, нормативно-правовими актами школи, трудовою угодою тощо. Основними напрямками діяльності шкільної психологічної служби є психологічна діагностика, психологічна профілактика, розвиток, корекція та консультування.

Аналіз спеціалізованої літератури та практики роботи експериментальних навчальних закладів дозволяє виокремити найпоширеніші проблеми практичних психологів, що працюють в освітніх закладах:

технічні (проблеми організації робочого дня, розподілу часу, матеріальні труднощі тощо);

методичні (брак якісної літератури, методик тощо);

практичні (труднощі в налагодженні співпраці із педагогічним колективом, незнання особливостей використання окремих психологічних методів, методик тощо).

У роботі практичного психолога можна виокремити три взаємопов'язані компоненти: систематичне відслідковування психолого-педагогічного статусу дитини і динаміки його психічного розвитку в процесі шкільного навчання; створення соціально-психологічних умов для всебічного та гармонійного розвитку особистості учня; створення спеціальних соціально-психологічних умов для надання допомоги дітям, які мають проблеми в навчанні, психологічному розвитку [8]. Варто зауважити, що практичний психолог буде свою роботу у тісному зв'язку із усіма учасниками навчально-виховного процесу, що, доволі часто, не сприяє полегшенню його роботи.

Враховуючи вище зазначене, робота практичного психолога в освітньому закладі повинна будуватись системно задля оптимального вирішення професійних завдань. Досвід роботи психологічної служби в системі освіти України вказує на необхідність розвитку специфічного рівня у практичній психології – рівня проектування науково-психологічних знань на практичні проблеми сучасного навчального закладу. Реалізації зазначеного сприяє діагностично-проектувальний комп'ютерний комплекс "Універсал" (автор В. О. Киричук). На сьогодні згаданий комп'ютерний комплекс працює в двох режимах – локальному ("Універсал 3") та он-лайн ("Універсал 4 on line") [29].

У ДПК "Універсал" міститься вісім взаємопов'язаних технологій: психолого-педагогічна діагностика; системно-комплексний аналіз та прогнозування; конструювання завдань навчального закладу та задач особистісного розвитку; програмування навчально-виховних програм; моделювання сюжетної лінії проектів; планування роботи учасників навчально-виховного процесу; творення корекційно-розвивальних сценаріїв; реалізація особистісно-розвивального змісту.

Організація та проведення комплексної діагностики учасників НВП (учнів, батьків, педагогів) можливе в традиційному режимі (анкета, бланк) або в

діалоговому он-лайн режимі. Предметом діагностики та статистично-кількісного аналізу рівня розвитку властивостей і якостей особистості є фізичний, психічний, соціальний і духовний (табл. 3.1)

Таблиця 3.1

Діагностика розвитку особистості учня в ДПК «Універсал»

Рівні розвитку	Основні завдання діагностики	Методики ДПК «Універсал»
Фізичний розвиток	Кількісні і якісні зміни у розвитку форм і функцій фізичних якостей організму	Блок фізичного розвитку ДПК "Універсал"
Психічний розвиток	Вивчення психологічних особливостей учнів, що впливає на їх навчання та розвиток	ДВОР, Ставлення батьків, Домінуюча система сприйняття, Навчальна активність
Соціальний розвиток	Дослідження соціально-психологічної адаптованості у навчально-виховному колективі, динаміки життєвої активності в різних видах діяльності.	Діагностичний комплекс «Соціум» на основі соціометричних та координатно-соціограмних методик О. В. Киричука, методик «Ціннісні орієнтації» та «Життєва активність» В. О. Киричука
Духовний розвиток	Вивчення особливостей ціннісних пріоритетів особистості	«Ціннісні пріоритети» С. Тищенко.

Система моніторингу особистісного розвитку учня, зрізи якого доцільно проводити двічі протягом навчального року (травень, грудень), дають можливість проводити аналіз розвитку учнів, порівнювати його з прогнозованим, відслідковувати закономірності розвитку окремих учнів, груп чи класних колективів.

Результати комплексної діагностики дають можливість провести статистично-кількісний аналіз розвитку як особистості учня, так і вихованців в класних колективах в цілому. Варто зауважити, що програмою "Універсал" передбачено відслідковування розвитку особистості учня, класного колективу

та навчального закладу, порівнювати його з прогнозованим, відслідковувати закономірності розвитку окремих груп учнів, класних колективів (див рис. 3.1, 3.2).

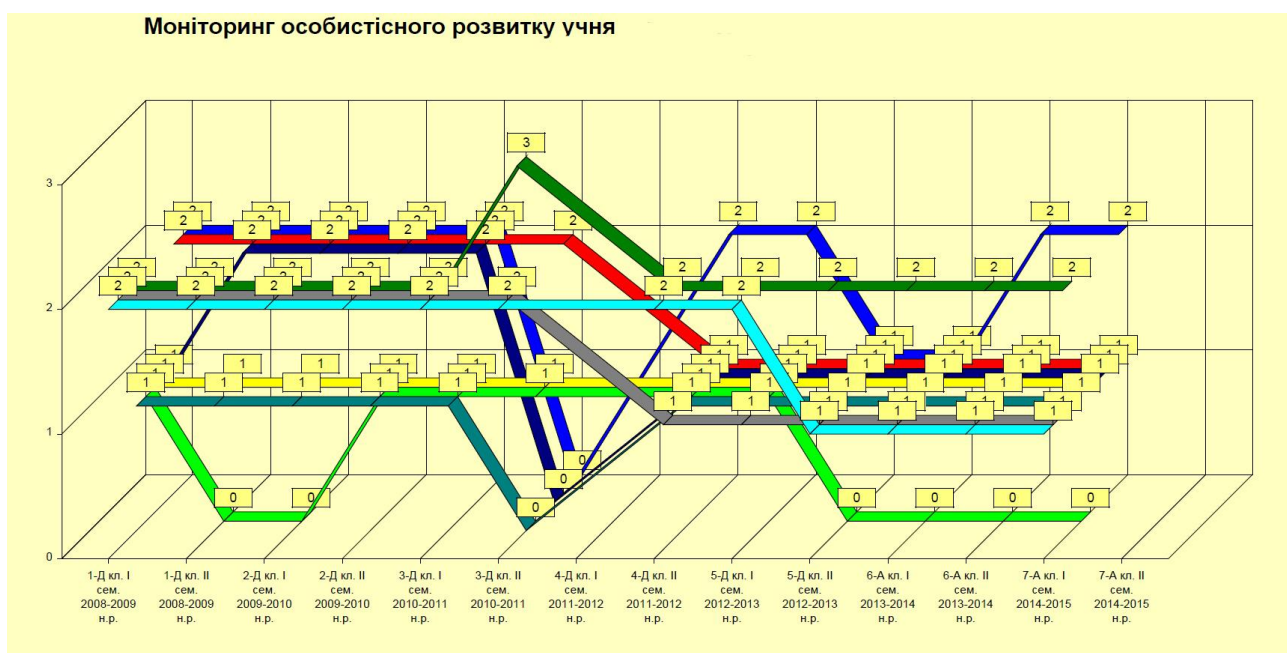

Рис. 3.1. Моніторинг особистісного розвитку учня

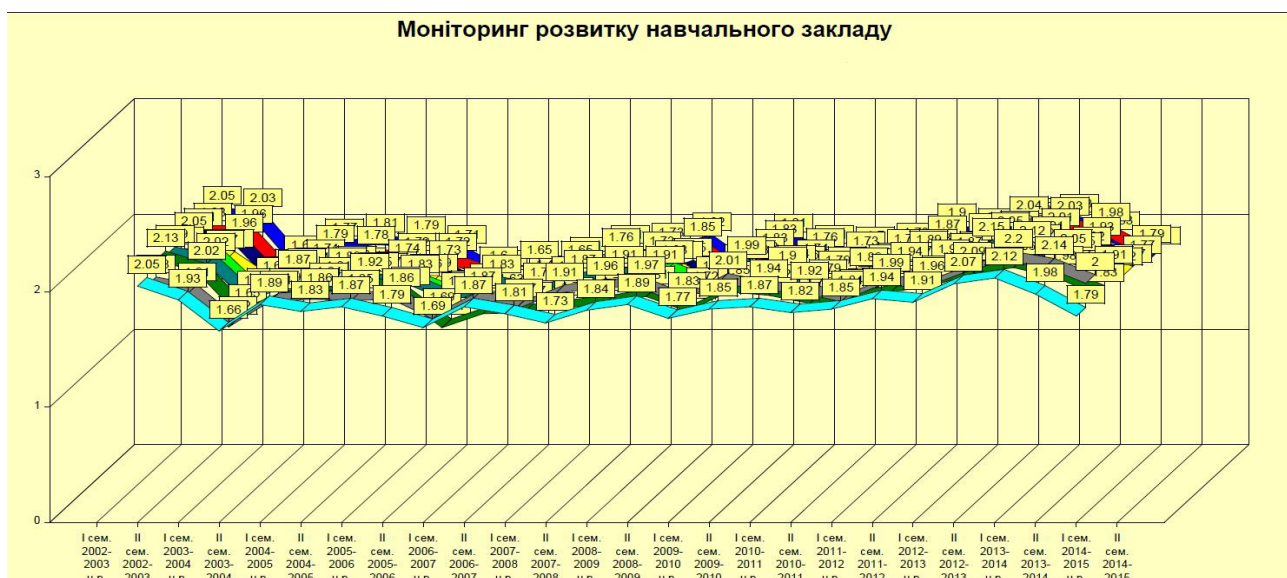

Рис. 3.2. Моніторинг розвитку навчального закладу

Визначені проблеми та потенційні можливості учасників НВП систематизуються на індивідуальні, групові, колективні. Діагностичні дані в таблицях, діаграмах, матрицях, характеристиках тощо за допомогою

комп'ютерної програми роздруковуються для подальшого статистичного аналізу в системі психолого-педагогічного моніторингу особистісного розвитку учня та педагога.

Комплексна діагностика усіх учасників навчально-виховного процесу та статистично-кількісний аналіз дає можливість визначити основні проблеми та потенційні можливості з метою подальшого конструювання психолого-педагогічних задач особистісного розвитку учнів та проектування на їх основі особистісно-розвивального змісту навчально-виховного процесу загальноосвітнього навчального закладу. Саме на вирішення поставлених завдань навчального закладу та задач особистісного розвитку учнів будується вся подальша робота педагогічного колективу. Зокрема для оптимальної роботи класного керівника практичний психолог, після проведення діагностики, видає візитну картку класу, де вказані основні проблеми та потенційні можливості учнів класу.

ДПК "Універсал" також передбачено можливість створення проектів психологічною службою на основі програм: побудова проектів з врахуванням визначених діагностикою проблем учнів, класних колективів (див. рис. 3.3.).

Моделювання / Проекти психологічної служби

(Завдання):

1.Орієнтація особистості учня на розвиток його нових психо-соціальних потенціальних можливостей, через врахування індивідуальних особливостей виховання методом психолого-педагогічного проектування особистості

Тактично-виховні задачі, Клас: 4-Г ☒ I сем ☐ II сем

1.Сприяти розформуванню в класному колективі "групу ризику" учнів №17,19,30 через підвищення соціального статусу вихованців у класі методом демонстрації позитивних психо-соціальних якостей особистості.
2.Вивести із зони ізоляції в класному колективі учнів №4,11,17,18,19,21,24,27,30,31

Банк навчально-виховних програм	Проекти роботи Жуковського Т.Є. на 2014 - 2015 н.р.
<p>Рівень програм</p> <ul style="list-style-type: none">[-] Особистісного розвитку учнів<ul style="list-style-type: none">[-] Бесіди[-] Практичних психологів[-] Класних керівників[-] Загальноосвітніх навчальних закладів (демо-проекти)[-] Загальноосвітніх навчальних закладів (демо -2)[-] Загальноосвітніх навчальних закладів (демо -3)[-] Індивідуального розвитку учня<ul style="list-style-type: none">[-] 1.1. Життєтворення особистості (для учнів 1-4 класів)<ul style="list-style-type: none">1.1.1. Бесіда з дітьми1.1.2. Бесіда з дітьми1.1.3. Індивідуальна робота з учнем1.1.4. Бесіда з дітьми1.1.5. Індивідуальна робота з учнем1.1.6. Індивідуальна робота з учнем1.1.7. Індивідуальна робота з учнем1.1.8. Індивідуальні бесіди.1.1.9. Індивідуальне спілкування1.1.10. Індивідуальне спілкування1.1.11. Індивідуальне спілкування1.1.12. Індивідуальне спілкування1.1.13. Індивідуальне спілкування	<p>4. "Соціум" (корекційно-виховний тренінг 2-11класів)</p> <ul style="list-style-type: none">4.1. Години спілкування (для учнів 2- 4 класів)4.2. Години спілкування (для учнів 5-7класів)<ul style="list-style-type: none">4.2.1. Година спілкування4.2.2. Година спілкування4.2.3. Година спілкування4.2.4. Година спілкування4.2.5. Година спілкування4.2.6. Година спілкування4.2.7. Година спілкування4.3. Години спілкування (для учнів 8-9 класів)4.4. Години спілкування (для учнів 10-11класів)

Рис. 3.3. Створення проектів психологічної служби в ДПК «Універсал»

Окремо варто наголосити на можливостях планування роботи психологічною службою освітнього закладу в ДПК "Універсал". Аналіз досвіду роботи експериментальних навчальних закладів показав, що багато практичних психологів будують свою роботу не системно: психологічна діагностика, корекційно-розвивальна та просвітницька робота не пов'язані між собою і переслідують різні цілі, поширеним є проведення незв'язаних між собою заходів. ДПК "Універсал" допомагає практичному психологу будувати свою роботу системно: організовувати діяльність на вирішення виявлених проблем з використанням потенційних можливостей учнів.

Проведення психолого-педагогічної діагностики учнів, батьків та педагогів, створення проектів, підготовка планів за допомогою діагностично-проектувальних комп'ютерних комплексів «Універсал» дає можливість майже повністю автоматизувати роботу практичного психолога навчального закладу. У таблиці 3.2 наведено порівняння організації роботи практичного психолога в традиційній системі та системі проектування.

Таблиця 3.2

Робота практичного психолога в традиційній системі та системі проектування

Види діяльності	Результати	Затрачений час	
		Традиційна система	Система проектування
Виготовлення діагностичного інструментарію	Інструментарій для проведення комплексної діагностики(анкети, бланки, діагностичні списки)	1 робочий день в тиждень	1 год.
Проведення комплексної психолого-педагогічна діагностики та аналізу учасників НВП	Таблиці, графіки, матриці, діаграми тощо	Не можлива	1 клас – 30 хв.
Аналіз та прогнозування результатів діагностики учасників НВП	Статистично-кількісний аналіз та прогнозування особистісного розвитку на семестр	Не проводиться	10 хв.

Конструювання задач особистісного розвитку учнів	Задачі особистісного розвитку на семестр	Не проводиться	1 клас – 15 хв.
Створення корекційно-розвивального банку програм	Банк програм і тренінгів для соціально-педагогічної служби	1 програма-1-2 робочих дні	1 програма – 40 хв.
Створення проектів роботи психологічної служби	Проект роботи психологічної служби на навчальний рік	Не створюють	1 год.
Планування роботи практичного психолога і соціального педагога	Три типи планів(графічний, календарний, системно-комплексний)	1 робочий день	40 хв.
Створення корекційно-розвивальних сценаріїв та тренінгів	Сценарії тренінгів та корекційних занять	2-3 години	1 сценарій – 15 хв.
Моніторинг особистісного розвитку учнів класного колективу, навчального закладу	Аналіз динаміки розвитку учня, класного колективу, навчального закладу	Не проводиться	5 хв.

Як свідчать результати моніторингу особистісного розвитку учнів навчальних закладів, що працюють у системі проектування, використання в практиці роботи вище наведених технологій значно поліпшує динаміку психолого-соціального розвитку більшості учнів як у класних колективах, так і навчального закладу в цілому. Так, використання педагогічним колективом навчального закладу технології комплексної психолого-педагогічної діагностики учасників НВП та використання у педагогічній практиці сконструйованих психологічною службою конкретних завдань навчального закладу та корекційно-виховних задач особистісного розвитку учнів поліпшують результати розвитку учнів у середньому на 22 %. Окрім того, на результативність розвитку учнів у навчальних закладах суттєво впливає активність включення всіх учасників навчально-виховного процесу в дану систему. Саме за умови, коли педагоги, батьки й учні стають активними співучасниками проектування навчально-виховного процесу та відбувається узгодження зовнішніх і внутрішніх вимог, власних потреб, реальних обставин,

розвиваються в учнів процеси самоусвідомлення, саморегуляції, самовизначення тощо [28–37].

3.1.2. Ефективність роботи класного керівника в системі проектування

Праця класного керівника – одна з найважливіших в роботі педагогів. Він організовує і спрямовує виховний процес в необхідне русло та відповідає за організацію виховної роботи в класі.

Саме в класному колективі розвивається пізнавальна діяльність учнів та формуються соціальні стосунки між учнями, вирішуються проблеми дозвілля, здійснюється первинне об'єднання колективу, формується відповідна емоційно-вольова сфера.

Постійні зміни в суспільстві вимагають конкурентоспроможності учнів, а з іншого боку ці зміни дають учням можливість самовизначення та самореалізації на основі адекватного вибору способів вирішення власних соціальних проблем чи потреб. Безпосередній вплив на це мають класні керівники.

Вони шукають нові підходи до організації діяльності учасників навчально-виховного процесу як в закладі освіти, так і поза ним. Тому, на нашу думку, необхідними є нові цікаві проекти не лише в змісті освіти, а й у самій структурі взаємостосунків між всіма учасниками навчально-виховного процесу.

Серед різноманітних методів, що сприяють саморозвитку учнів є метод проектів. Даний метод роботи актуальний в системі сучасної освіти перш за все тому, що метод проектів, здебільшого, зорієнтований не на інтеграцію фактичних знань, а на їх застосування й здобуття нових (часто шляхом самоосвіти). Учні навчаються планувати свою роботу, використовувати різні джерела інформації, самостійно збирати матеріал, аналізувати і зіставляти факти, приймати рішення, установлювати соціальні контакти, створювати «кінцевий продукт», представляти створене перед аудиторією [77].

Узагальнюючи наукові дослідження по теоретичному обґрунтуванню методу проектів, вважаємо можливим виділити наступні особливості цієї дидактичної технології. Метод проектів реалізується як цілісна педагогічна технологія навчання, яка дає можливість учням можливість оволодіти методологічними знаннями, уміннями і навичками – основою подальшої самоосвіти, а також сприяють розвитку ключових компетентностей учнів [14].

В ході реалізації методу проектів умовою ефективної самостійної шкільної і позашкільної діяльності учнів є групова і між групова взаємодія. В основі діяльності вчителя лежать такі складові: конструктивно-проектувальна, організаторська, комунікативна. Вчитель повинен стати координатором, консультантом, а також рівноправним учасником навчального процесу. Проекти для занять в класі, коли вони добре сплановані, показали свою дієвість в позитивній мотивації учнів до навчання і саморозвитку, оскільки вони пропонують одночасно цікаві і важливі для них теми, а також можливість подолання труднощів. Існують апробовані способи активізації та залучення класних колективів до дослідницької роботи за допомогою проектів. Як правило, це групові завдання, а тому доцільні в практиці використання класними керівниками:

1. Завдання центруються навколо соціально значущих проблем і питань;
2. Проводиться справжнє дослідження, яке веде до справжніх вирішень справжніх проблем. Учні мають відчувати, що вони приймають участь у вирішенні питань, вносять свій вклад у вирішення складної проблеми – тоді вони з більшим захопленням будуть працювати в колективі;
3. Предмет дослідження повинен представляти собою різні сторони проблеми: суспільну, історичну, природничо-наукову;
4. Завдання передбачають виготовлення предметів, речей, об'єктів, які будуть виставлені під час презентації за результатами і відображають суть отриманих результатів дослідження;

5. Завдання формуються таким чином, щоб їх було зручно виконувати в парах чи невеликих групах. Особливо дієво це в тому випадку, коли учні мають можливість відкрито виражати свої почуття і думки [22].

Найбільш узагальненою метою процесу соціально-педагогічного проектування є створення обґрунтованої системи параметрів стану об'єкта управління та забезпечення прогнозування, і розв'язання конкретних актуальних проблем розвитку особистості в умовах освітнього закладу.

Проектування в навчально-виховному процесі є етапом, який передуює безпосередній управлінській діяльності, спрямовує на реалізацію педагогічних цілей та завдань кожної із підсистем (виховання-самовиховання, навчання-учіння, розвиток-саморозвиток). Він виступає саме тим засобом, за допомогою якого стає можливим усвідомлене визначення основних орієнтирів діяльності суб'єктів навчально-виховного процесу за певних умов та на деякий період; дає змогу систематизувати введення інновацій та коректив у навчальний та виховний процес; унеможливорює прожектерство та необґрунтовані ілюзії щодо управління організацією й планування навчально-виховної діяльності педагогів.

В науково-практичному розумінні, дана цілісна система, спрямована на створення детального нормативного уявлення про реальний навчально-виховний освітній процес. В рамках даної проблеми система соціально-педагогічного проектування особистісного розвитку учня в навчально-виховному процесі утворює три умовні частини. Це соціальна, що відповідає сучасним умовам виховання та вимогам суспільства; психолого-педагогічна, що розробляється для конкретного навчального закладу на рівні класних колективів і відображає основні напрямки діяльності педагога і групи вихованців у їхній взаємодії; особистісна, як така, що є процесом розробки проекту розвитку конкретної особистості в рамках малої соціальної групи й характеризує уявлення педагога й самого учня про його близьке і віддалене майбутнє [28].

Звідси виділимо основні функції класного керівника:

1. Організаційно-координуюча, що передбачає налагодження взаємодії навчального закладу та родини з вчителями-предметниками й іншими фахівцями школи, які працюють з класним колективом; розвиток і стимулювання різносторонньої діяльності; індивідуальний вплив та взаємодія з кожним учнем класу. Окрім того, ведення ряду необхідних документів.

2. Комунікативна функція вбачає регулювання міжособистісних стосунків між учнями; встановлює суб'єкт-суб'єктних стосунків між вчителем та учнем; створення позитивного клімату в класному колективі та надання допомоги учням у формуванні соціальної компетентності.

3. Аналітико-прогностична передбачає вивчення індивідуальних особливостей учнів і динаміки їх розвитку та визначення стану і перспектив розвитку класного колективу [54].

В програмі ДПК «Універсал 4 online» для класного керівника розроблені модулі з метою проектування виховного змісту проектів класного колективу; створення нових проектів; розробки календарного планування та творення сценаріїв класних колективів з особистісно-розвивальним змістом.

Розглянемо детальніше можливості технологічних модулів. В технологічному модулі «Програмування» класний керівник має змогу створити власну графічну сітку на навчальний рік. В технологічному модулі «Творення» класний керівник може створювати сценарії заходів класного колективу.

Для полегшення роботи класних керівників в програмі ДПК «Універсал 4 online» прикріплено Банк навчально-виховних програм. Для створення проекту класного колективу потрібно зайти в технологічний модуль «Моделювання», користувачу необхідно обрати відповідний рівень програми для подальшої роботи «Індивідуальні», «Групові» і «Класних колективів» та визначитись з необхідними програмами за спрямуванням: корекційно-розвивальні, профілактично-розвивальні, розвивально-корекційні, життєтворення особистості. В будь-який із запропонованих програмою проектів, класний керівник може внести необхідні зміни, визначить цілі проекту і отримає власний навчально-виховний проект класного колективу.

Програма ДПК «Універсал» надає можливість проектувати учасників і відповідальних за проведення заходів в рамках навчально-виховного процесу, визначити терміни проведення заходу та обрати види діяльності для учнів. Можна відмітити один або декілька видів активності учнів, що передбачається реалізувати під час роботи над проектом: дозвоільно-ігрова, фізично-оздоровча, предметно-перетворювальна, художньо-образна, навчально-пізнавальна, соціально-комунікативна, громадсько-корисна, національно-громадянська, духовно-катарсична [55].

Відзначимо, що при роботі в ДПК «Універсал 4 online», класний керівник:

1. Має доступ до діагностики життєвої активності учнів класного колективу.
2. Може надавати характеристики-рекомендації з особистісного розвитку учня.
3. Розглядає групові та колективні проблеми особистісного розвитку учнів та прогнозування особистісного розвитку учнів класного колективу.
4. У технологічному модулі «Програмування» – програмувати виховні та розвивальні програми.
5. Має змогу моделювати проблемно-цільовий зміст – створювати проекти класних керівників.
6. Створює план роботи класного керівника (планування особистісно-орієнтованого змісту).
7. Створює сценарії виховних заходів (творення особистісно-орієнтованого змісту).
8. Дає можливість педагогам відслідковувати в динаміці розвиток конкретного учня, класного колективу, учнів навчального закладу.

Отже, створена В.О. Киричуком програма ДПК «Універсал» дає вчителям можливість економити власний час. Адже, на проектування змісту навчального проекту та календарне планування на основі демонстраційної програми класний керівник затратить близько 20-25 хвилин; на створення нового

проекту класного колективу – до 60 хвилин; на творення сценарію класного колективу – 20-25 хвилин.

Можемо стверджувати про ефективність впровадження в практику роботи навчального закладу ДПК «Універсал». Для порівняння наводимо приблизні показники затраченого часу в класно-урочній системі та в системі проектування за допомогою ДПК «Універсал» (див. табл. 3.3).

Спираючись у своїй роботі на метод проектів, вчитель цим самим створює умови для виявлення та розвитку здібностей обдарованих дітей та стимулює їх до самостійної пошуково-дослідницької роботи. При такій формі організації навчального процесу вчитель виступає в ролі наставника, радника та організатора, тобто здійснює психолого-педагогічний супровід. А використовуючи ДПК «Універсал», класний керівник не лише економитиме власний час, а й покращить ефективність власної праці.

Таблиця 3.3.

Показники затраченого часу в класно-урочній системі та в системі проектування за допомогою ДПК «Універсал»

Види діяльності	Результати	Час в класно-урочній системі	Час в системі проектування НВП
1) Створення банку виховних програм 2) Створення проекту класних керівників 3) План роботи класного керівника 4) Виховні сценарії 5) Характеристика на учнів та психолого-педагогічні рекомендації на всіх учасників НВП	1) Банк виховних програм 2) Проект на семестр 3) Три типи планів (системно-комплексний, графічний, календарний) 4) Виховні сценарії з особистісно-виховним змістом 5) Вивчення особистісного розвитку учня	1) Не проводиться 2) Не менше 8 годин 3) 1 тип плану-3 години 4) 1-2 години 5) 1 година -1 учень	1) 1 програма – 40 хв. 2) До 1 години. 3) 1 год 4) 1 сценарій – 25 хв. 5) 15 хв.

3.1.3. Можливості учителя-предметника в ДПК «Універсал 4 online»

Діагностично-проектувальний комплекс функціонує на основі восьми взаємозалежних і взаємодоповнюючих психолого-педагогічних технологій, а саме: діагностика, аналіз, конструювання, програмування, моделювання, планування, творення, реалізація, що складають цілісну навчально-виховну систему загальноосвітнього навчального закладу.

Учитель-предметник має широкі можливості у роботі з ДПК «Універсал».

Навчальні заклади, що працюють за системою «Універсал», конструюють завдання навчального закладу та психолого-педагогічні задачі особистісного розвитку учнів на основі прогнозування та аналізу виявлених проблем потенційних можливостей розвитку особистості учнів. У комп'ютерній комплексі «Універсал» передбачені можливості для учителів-предметників навчального закладу здійснювати проектування змісту навчально-виховної роботи, програмування предметно-орієнтованого змісту, моделювання проблемно-цільового змісту та планування реалізації особистісно-орієнтованого змісту за допомогою взаємозв'язаних технологічних модулів «Програмування», «Моделювання», «Планування», «Творення». Усі вчителі мають унікальну можливість працювати у єдиній системі над рішенням спільних визначених завдань [74].

Учитель-предметник за допомогою комплексу може здійснювати наступне:

- 1.Проектувати завдання та цілі навчальної програми на конкретні психолого-педагогічні задачі особистісного розвитку учнів класного колективу.
- 2.Створювати сценарії уроків та навчальні програми.
- 3.Використовувати Демо-версію банку навчальних програм.
- 4.Обирати найбільш доцільні та ефективні програми для кожного конкретного класу.
- 5.Проектувати завдання та цілі навчальної програми на конкретні психолого-педагогічні засади особистісного розвитку учнів класного колективу.

6.Можливість створювати різні типи планів в автоматичному режимі.

7.Здійснювати психолого-педагогічну корекцію проблем та розвитку потенційних можливостей кожного учня.

Загальновідомо, що великий відсоток вчителів-предметників намагаються працювати у звичній традиційній класно-урочній системі, уникають використання інноваційних технологій у практиці роботи, не беруть участь у проектній діяльності. Це можна пояснити такими причинами, як:

1.Відсутність будь-яких знань про інноваційні технології навчання та виховання.

2.Небажання відходити від звичних шляхів, які вже є зрозумілими та вдосконаленими за роки праці в ЗОШ.

3.Звичка до авторитарних методів навчання та виховання.

4.Недостатній рівень знань та педагогічної майстерності.

Не можна сказати, що у школах, які працюють за традиційною класно-урочною системою, учителі не намагаються розвивати особистість учня. У багатьох випадках учителі це роблять. Навіть при наявних результатах діагностичних досліджень, одиниці використовують отримані знання на практиці, що виключає системність і знов веде до стихійного розвитку або не веде взагалі. Від цього витікають міфологічні завдання начального закладу. Учителі не знають природи проблем у розвитку дитини відповідно і не знають, що саме розвивати в ній, як навчати саме цю особистість, який вид діяльності запропонувати, щоб розкрити її потенційні можливості. Для того, щоб подолати ці проблеми створено ДПК «Універсал»

Для створення навчального проекту учителя-предметника на основі демонстраційної програми використовуються технологічні модулі «Програмування», «Моделювання», «Планування» та «Творення».

Дані модулі розроблені для проектування змісту навчальних проектів, створення нових навчальних програм, календарного планування та створення сценаріїв уроків з особистісно-розвивальним змістом.

Для користувача «Учитель-предметник» в діагностично-проектувальному комплексі «Універсал 4 online» створені можливості для проектування особистісно розвивального змісту уроку.

Зазначемо, що ДПК «Універсал» розрахований на вчителів всіх класів ЗОШ. Основні джерела змісту – навчальні програми, затверджені Міністерством освіти та науки України.

Зазначемо, що у технологічному модулі програмування створюється графічна сітка вчителя-предметника. Особливістю графічної сітки є те, що вчитель-предметник може сам вибирати той клас, який потрібен йому для роботи. Також це стосується навчальних груп, з якими буде працювати вчитель-предметник. Безперечно, перевагою створення графічної сітки є те, що вчитель може працювати з календарними планами ЗОШ.

Для того, щоб працювати в індивідуальному режимі, адміністратор навчального закладу надає користувачеві логін та пароль, під яким вчитель-предметник може заходити до банку даних.

Також доповнемо, що технічно вчитель-предметник під час створення графічної сітки може групувати предмети, додавати та вилучати предмет, змінювати класи та їх назви, створювати нові навчальні групи, завантажувати демонстраційну графічну сітку, яка потім зберігається.

У технологічному модулі «Моделювання» проводиться проектування сюжетної лінії начально-виховних проєктів навчального закладу, класних колективів тощо.

В цьому модулі знаходиться банк навчальних програм 1-11 класів. Вчитель-предметник, готуючись до уроку, може використовувати необхідну йому для уроків навчальну програму, яка містить актуальність, цілі, завдання програми, саму програму з етапами та елементами уроків. Набагато менше витрачається часу вчителем-предметником, якщо він має повну навчальну програму, яка розроблена відповідно до вимог МОН України.

Також модуль «Моделювання» містить тактико-виховні задачі класу на 2 семестри, які конструюються класним керівником, який паралельно є і

вчителем-предметником. Соціально-психологічна служба також має можливість конструювати ці задачі.

Зазначемо, що при виборі початкової програми вчитель-предметник порівнює певну тактичну задачу із завданням програми.

Також вчитель-предметник у моделюванні може створювати початкові проекти, додавати до нового проекту модулі та міні-модулі, здійснювати цілепокладання, щоб в подальшому здійснювати цілепокладання та проектувати зміст навчального проекту. Щоб проект був цікавішим та різноманітним вчитель-предметник має можливість прикріплювати презентації, фвіли з ілюстраціями у вигляді таблиць, схем, презентацій.

Зазначемо, що застосування проектів в загальноосвітньому навчальному закладі створює інноваційно-розвивальне середовище, що забезпечує:

- 1.набуття нового досвіду,
- 2.мотивацію навчальної діяльності учнів,
- 3.орієнтацію на особистісний та колективний досвід,
- 4.набуття учнями як індивідуального, так і групового досвіду,
- 5.інтерактивну організацію освітньої діяльності колектива закладу,
- 6.орієнтацію на креативний розвиток особистості

Перевагою застосування проектів у модулі «Моделювання» є те, що вчитель-предметник застосовує велику кількість дидактичних підходів-сумісне навчання, дискусія, мозковий штурм, навчання у процесі діяльності, рольові ігри, проблемне навчання, командне навчання тощо. Також під час роботи з навчальними проектами підвищується інтерес учнів до предмета під час виконання завдань проектів.

У ДПК «Універсал» всі проекти зберігаються та демонстраційний банк поповнюється.

Щодо створення навчальних програм, то вчитель має можливість вибрати потрібну програму із завантажених в банк програм, звертаючи увагу на структурні компоненти програми та її складову змістовну частину: пояснювальну записку, мету, завдання, календарне планування тощо.

Програма перетягується на поле моделювання стільки разів, скільки навчальних проектів планується створити.

За необхідністю вчитель-предметник може вносити зміни до структурних елементів навчального проекту.

При створенні календарного плану вчитель-предметник завдяки добрій структуризації комплексу обирає конкретний клас, рік та предмет.

Коли активується предмет, він проектується на граф-сітку, так само з уроками, коли активується предмет, вчитель-предметник лише натискає кнопку «Проектувати».

Також в комп'ютерному режимі визначаються дати проведення уроків, які календаризуються та друкуються у PDF-форматі.

Вчитель-предметник може за необхідності збільшувати таблицю, переглядати календарне планування та вносити зміни, якщо це потрібно.

Щоб створити власний проект, вчитель-предметник має свій логін та пароль для роботи у ДПК «Універсал 4-онлайн».

У роботі над авторським проектом учителя-предметника використовуються технологічні модулі:

Технологічний модуль	Вид роботи
Програмування	Графічна сітка вчителя-предметника
Моделювання	Сюжетна лінія проекту
Планування	Календарне планування вчителя-предметника
Творення	Сценарій (конспект) уроку

У технологічному моделі «Творення» створюються корекційно-виховні та навчальні сценарії з особистісно-розвивальним змістом для роботи учителів-предметників.

Програмою передбачено автоматичне переведення учнів до наступних класів з урахуванням позакласної диференціації, перегляд та друк результатів моніторингу розвитку конкретного учня в динаміці його особистісного

розвитку, моніторинг розвитку учнів класних колективів та навчального закладу, характеристики на учня та класний колектив, конкретні рекомендації з корекції розвитку учня та класного колективу тощо.

У технологічному модулі «Творення» учителем визначається мета міні-модуля (уроку), завдання, обладнання, затверджується або змінюється дата проведення, створюється сценарій уроку з урахуванням навчальних задач та задач особистісного розвитку дітей (конструюються психологічною службою навчального закладу).

Під час роботи з технологічним модулем «Творення» вчитель-предметник має можливість відкрити конкретний предмет та модуль (міні-модуль), написати мету, завдання, обладнання уроку, затвердити або скорегувати дату проведення міні-модуля, для чого обирається конкретний клас та семестр. Клас та семестр відкривається для відкриття задач особистісного розвитку учнів класного колективу.

Також вчитель-предметник може додавати етап уроку, додавати елемент міні-модуля (вид діяльності учителя та учнів на уроці), визначати час проведення кожного елементу уроку та порівнювати зміст міні-модуля з задачами особистісного розвитку учнівського колективу, визначати форму роботи, а саме індивідуальну, групову або колективну та спроектувати учасників та відповідальних. Сценарій уроку можна роздрукувати.

Таким чином, ми бачимо, що вчитель-предметник має можливість систематизувати свою роботу в ДПК «Універсал», визначати мету міні-модуля (уроку), завдання, обладнання, затвердити або змінювати дати проведення, створювати сценарії уроку з урахуванням навчальних задач та задач особистісного розвитку дітей. Необхідно пам'ятати, що сучасний вчитель має враховувати ту обставину, що цілеспрямована навчально-виховна робота можлива лише за заздалегідь продуманими навчально-виховними проектами, що забезпечать особистісно-розвивальний підхід до розвитку учня та надасть можливість перетворювати навчально-виховну роботу із мало впорядкованої сукупності дій на цілісний навчально-виховний процес.

3.2. Результати впровадження системи проектування навчально-виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах

Практичними перевагами даної інноваційної освітньої системи для учасників навчально-виховного процесу над традиційною є:

1. Для адміністрації навчального закладу це:

- системно-комплексний аналіз особистісного розвитку учнів в класних колективах та організації моніторингу розвитку учнів (фізичного, психічного, соціального, духовного) – зведені аналітичні дані навчального закладу автоматично: таблиці, графіки, діаграми, матриці, психолого-педагогічні характеристики на класні колективи, на кожного учня, рекомендації, (10- 15 хвилин);
- прогнозування особистісного розвитку кожного учня (конструктивний, деструктивний), груп учнів та класних колективів в цілому (5- 10 хвилин);
- визначення проблем та потенційних можливостей вихованців за чотирма сферами особистісного розвитку (3- 5 хвилин);
- чітке, конкретне цілепокладання на основі автоматичного конструювання завдань навчального закладу на навчальний рік та перспективу (10- 20 хвилин);
- створення навчально-виховних проектів для навчального закладу (цільових, проблемних тощо) - 1 проект 40 -50 хвилин;
- проектно-модульне планування роботи навчального закладу – 7 типів планів (системно-комплексний, графічний, календарний, індивідуальний, за підрозділами навчального закладу, за видами роботи тощо - 1 тип плану автоматично 2-3 хвилини;
- творення сценаріїв виховних заходів навчального закладу з особистісно-орієнтованим змістом, (1сценарій: 15-20 хвилин);
- контроль за реалізацією навчальних і навчально-виховних проектів, (1 протокол автоматично 3-5 хвилин);
- надання рекомендацій з проблем розвитку вихованця, (батькам, педагогам, практичним психологам – автоматично (5-10 хвилин);

- консультації для педагогічних працівників, батьків, учнів, в online режимі;

- створення списків за конкретними критеріями, наприклад: за соціальними станами, медичними діагнозами, групами ризику, за напрямками обдарованості тощо, автоматично (1-2 хвилини);

- доповнення та створення електронних банків навчальних і навчально-виховних програм і проектів, сценаріїв уроків та корекційно-розвивальних і виховних заходів для конкретного навчального закладу, вчителів - предметників, класних керівників, практичних психологів, соціальних педагогів, вихователів, керівників гуртків, секцій, клубів тощо.

2. Для практичних психологів, соціальних педагогів це:

- організація та проведення комплексної психолого-педагогічної діагностики всіх учасників навчально-виховного процесу (два зрізи за навчальний рік, всі класні колективи), (1 класний колектив – 45 хвилин в комп'ютерному класі або з використанням сучасних мобільних телефонів учнів);

- проведення системно-кореляційного аналізу за результатами діагностики учнів, батьків, педагогів (матриці, таблиці, графіки, діаграми, характеристики на учнів та класні колективи - автоматично, (10-15 хвилини);

- психолого-педагогічне прогнозування особистісного розвитку учнів, надання психолого-медико-педагогічних рекомендацій в автоматичному режимі комплексу а саме: батькам, педагогам, учням (1-2 хвилини);

- допомога адміністрації при конструюванні стратегічних та тактичних завдань навчального закладу та класним керівникам при конструюванні задач особистісного розвитку учнів в класних колективах на основі результатів комплексної психолого-медико-педагогічної діагностики та аналізу (5-10 хвилин);

- створення проектів для роботи психологічної служби та корекційно-розвивальних програм індивідуального розвитку особистості учня (10-15 хвилин);

- проведення проектно-модульного планування роботи практичного психолога та соціального педагога: три типа планів - автоматично (10-15 хвилин);
- організація та здійснення моніторингу особистісного розвитку учнів класних та педагогічного колективу (5-10 хвилин);
- проведення індивідуальних консультації та надання психолого-педагогічних рекомендацій батькам, педагогам, учням в online режимі;
- надання практичних рекомендації з особистісного розвитку учнів – автоматично (1-2 хвилини).

3. Для класних керівників та вихователів це:

- проведення аналізу та прогнозування розвитку учнів класного колективу (за 74 критеріями особистісного розвитку з врахуванням багато факторної ваги залежно від віку та статі вихованця у автоматичному режимі (1-2 хвилини);
- характеристики та рекомендації на учня та класний колектив – в автоматичному режимі (2-3 хвилини);
- конструювання задач особистісного розвитку учнів (індивідуальних, групових, колективних в автоматичному та творчому режимах роботи комплексу (1-2 хвилини - автоматично, 10-15 хвилин а творчому режимі);
- визначення ефективності виховних та корекційних програм та демонстраційних проектів (2-3 хвилини);
- проектно-модульне планування роботи (три типа планів - системно-комплексний, графічний та календарний на семестр), в т.ч. 75% плану автоматично з проектів навчального закладу (5-7 хвилин), 25% – виховні проекти класного керівника (1-1,5 години);
- творення сценаріїв виховних годин та годин спілкування з особистісно-орієнтованим або з особистісно-розвивальним змістом (з елементами тренінгів) –(5-7 хвилин - 1 сценарій);

- самоконтроль ефективності виховного процесу в класному колективі (1 протокол 3-5 хвилин);

- аналіз результатів моніторингу особистісного розвитку учнів класного колективу (таблиці, графіки, матриці, характеристики та рекомендації на кожного учня та класний колектив) – в автоматичному режимі (2-3 хвилини).

4. Для вчителів-предметників (керівників гуртків, секцій, клубів, факультативів) це:

- проведення аналізу та прогнозування особистісного розвитку класу та окремих груп учнів (візитні картки групи учнів з конкретними проблемами та потенційними можливостями, задачами особистісного розвитку, психолого-медико-педагогічними характеристиками та рекомендаціями, в автоматичному режимі (1 клас або група: 7 – 10 хвилин);

- пошук з банків найбільш ефективних навчальних програм для конкретного класного колективу або групи учнів (автоматично 5-10 хвилин);

- створення навчальних проектів з предмету для конкретного класу або групи з проблемно-цільовим змістом (1 навчальний проект 15-20 хвилин);

- календарне планування реалізації навчальних проектів в автоматичному режимі (1 календарний план 3 хвилини);

- творення сценаріїв уроків, занять з особистісно-орієнтованим змістом (1 сценарій 7-10- хвилин) з особистісно-розвивальним змістом (1 сценарій – 15-20 хвилин);

- самоаналіз ефективності уроку, заняття в конкретному класному колективі (1 протокол ефективності 2-3 хвилини).

5. Для медичної служби це:

- реєстрація, проведення аналізу та систематизація результатів діагностики фізичного розвитку, фізичного здоров'я та адаптаційних можливостей учнів в класних колективах та навчального закладу;

- оцінка стану артеріального тиску дітей з урахуванням вікових та статевих особливостей, в автоматичному режимі (10-15 хвилин);

- оцінка структури стану захворюваності (за МКХ – 10), груп фізкультури та груп здоров'я;
- надання конкретних рекомендацій з проблем фізичного розвитку медичним працівникам, батькам, педагогам, учням в автоматичному режимі;
- проведення планування індивідуальних і колективних диспансерних заходів для медичних працівників з урахуванням психолого-педагогічних проблем розвитку дітей в навчальному закладі, районі, місті, регіоні та країні;
- запровадження критеріїв якості функціонування системи медичного обслуговування та системи контролю якості медичної служби в умовах ЗНЗ;
- моніторинг динаміки показників стану здоров'я дітей за час навчання в навчальному закладі та навчальних закладах району, міста, регіону, країни (таблиці, графіки в автоматичному режимі).

6. Для членів родин учнів це:

- проведення діагностики та аналізу взаємостосунків в родині з дітьми в online режимі – (2 методиками 15-20 хвилин – мобільні телефони, персональні комп'ютери);
- аналіз результатів діагностики розвитку своїх дітей в системі моніторингу особистісного розвитку;
- ознайомлення з результатами діагностики своїх дітей та отримання психолого-медико-педагогічних рекомендацій від педагогів, практичних психологів, медиків.

7. Для учнів це:

- проведення діагностики особистісного розвитку учня на комп'ютерах, планшетах та мобільних телефонах (за місцем проживання та навчання);
- отримання психолого-медико-педагогічних рекомендацій з особистісного розвитку (від педагогів, практичних психологів та медичних працівників).

8. Для центрів практичної психології це:

- при умові отримання доступу до діагностичної інформації що знаходиться у ДПК «Універсал», проведення статистичного аналізу за основними критеріями особистісного розвитку учнів в системі моніторингу за

конкретними типами навчальних закладів та районами, містами, регіонам країни.

9. Інститутам післядипломної педагогічної освіти це: - занесення навчальних програм і виховних проектів в комплекс з метою подальшого створення навчально-виховних проектів всіма учасниками навчально-виховного процесу у загальноосвітніх навчальних закладах.

10. Управлінням та методичним працівникам це:

- створення за запитом списків дітей за конкретними заданими критеріями та параметрами (наприклад: соціальними станами (110 соціальних станів), діагнозами фізичного розвитку (452 діагнози МКХ-10 та МКХ- 9), за напрямками обдарованості (спортивна, технічна, художня, академічна тощо) за навчальним закладом та за районом, містом, країною.

Крім того є можливість методичним та медичним службам надавати дистанційно в online режимі консультації для педагогів, учнів та їх батьків, дистанційно передавати бази даних на конкретних учнів в інші загальноосвітні, професійно-технічні та позашкільні навчальні заклади.

Впровадження даної цілісної освітньої системи та діагностично-проектувального комплексу «Універсал 4 online» дозволить також обласним, районним та міським управлінням і відділам освіти, а також *Міністерству освіти і науки України дистанційно проводити моніторинг* ефективності та результативності роботи педагогічних працівників на всіх рівнях та за різними типами загальноосвітніх навчальних закладів з метою організації та проведення диференційованої оплати праці за результатами особистісного розвитку учнів.

Робота на сервері ДПК дає можливість вдосконалити організацію Всеукраїнських конкурсів, захисту учнівських робіт і проектів системи Малої Академії наук, наприклад: проведення наукової експертизи учнівських наукових робіт у online режимі тощо.

У таблиці 3.4. узагальнено можливості педагогічних працівників у діагностично-проектувальних комплексах «Універсал».

Таблиця 3.4.

Проектування навчально-виховного процесу у ДПК «Універсал» учасниками НВП

	Види діяльності	Результати	Затрачений час	
			Традиційна система	Система проектування
АДМІНІСТРАЦІЯ	<ul style="list-style-type: none"> Системний аналіз результатів комплексної психолого-педагогічної діагностики учасників НВП Прогнозування особистісного розвитку учнів по класних колективах Контроль за розвитком учнів класних колективів Аналіз особистісного розвитку учнів по класних колективах і навчальному закладі Конструювання завдань навчального закладу по виявлених проблемах учасників НВП Створення банків навчальних та виховних програм навчального закладу Створення проектів навчального закладу Проектно-модульне планування роботи навчального закладу Моніторинг і аналіз ефективності діяльності педагогічного колективу 	<ul style="list-style-type: none"> Визначення конкретних цілей і завдань навчального закладу Перспектива розвитку особистості учнів закладу та педагогічного колективу Характеристики на учнів класних колективів(1 клас - 6 ст.) Моніторинг розвитку учнів класних колективів Ціле покладання проектів навчального закладу Систематизація та диференціація корекційно-розвивальних та навчальних програм навчального закладу Реалізація конкретних проектів та планів навчального закладу Виконання цілей і завдань учасників НВП Динаміка розвитку учнів по класних колективах та навчальному закладу 	<ul style="list-style-type: none"> Практично не можливо Не менше 8 годин Практично не можливо Не проводиться Не проводиться Не менше 8 годин на 1 проект Не проводиться 10 годин – 1 тиждень 	<ul style="list-style-type: none"> 5 с. – 1 хв. 30 хв. 1 характеристика - 3 хв 1 клас – 3 хв 1 година 1 програма – 40-50 хв 1 проект – 1 год 30 хв 5-6 год 30 хв

<div>ВЧИТЕЛІ –</div> <div>КЛАСНІ КЕРІВНИКИ</div>	<ul style="list-style-type: none"> • Створення авторського банку програм за предметами • Аналіз результатів діагностики в класних колективах • Створення навчальних проєктів • Календарне планування • Створення сценаріїв уроків (конспектів уроків, презентації) 	<ul style="list-style-type: none"> • Електронний банк навчально-виховних програм за предметом • Участь у психолого-педагогічних консиліумах • Проєкти за навчальним предметом • Календарні плани уроків, графічні плани на семестр • Сценарії уроків з додатками. 	<ul style="list-style-type: none"> • Не проводиться • Не менше 8 годин • 1, 5-2 години • 1,5-2 години 	<ul style="list-style-type: none"> • 1 програма – 1 год • 1 навчальний проєкт – 30 хв • 3 хв • 15-20 хв
	<ul style="list-style-type: none"> • Створення банку авторських виховних програм • Участь у опитування педагогічного колективу • Аналіз результатів діагностики в учнівських колективах • Створення проєкту класних керівників • Ппланування роботи класного керівника з класним колективом • Творення змісту виховних сценаріїв • Друк характеристик і рекомендації на учнів за результатами психолого - педагогічної діагностики (батьків,учнів, педагогів) 	<ul style="list-style-type: none"> • Банк корекційно-виховних програм • Визначення життєвої активності учнів класу (екс. ОЦ) • Створення • Проєкт виховної роботи на семестр • Системно-комплексні та графічні плани • Виховні сценарії з особистісно-розвивальним змістом • Ознайомлення, консультації учнів та їх батьків з результатами особистісного розвитку учнів 	<ul style="list-style-type: none"> • Не проводиться • Не менше 8 годин • 1 тип плану-3 години • 1-2 години • 1 година-1 учень 	<ul style="list-style-type: none"> • 1 програма – 40 хв • 30 – 40 хв • 1 год • 1 сценарій – 15 хв • 15 хв

ПРАКТИЧНИЙ ПСИХОЛОГ СОЦІАЛЬНИЙ	<p>1). Виготовлення діагностичного інструментарію</p> <p>2). Проведення комплексної психолого-педагогічна діагностики та аналізу учасників НВП</p> <p>3). Аналіз та прогнозування результатів діагностики уч. НВП</p> <p>4). Конструювання задач особистісного розвитку учнів</p> <p>5). Створення корекційно-розвивального банку програм</p> <p>6). Створення проєктів роботи психологічної служби</p> <p>7). Планування роботи практичного психолога і соціального педагога</p> <p>8).Створення корекційно-розвивальних сценаріїв та тренінгів</p> <p>9). Моніторинг особистісного розвитку учнів класного колективу, навчального закладу</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Інструментарій для проведення комплексної діагностики(анкети, бланки, діагностичні списки) • Таблиці, графіки, матриці, діаграми тощо • Статистично-кількісний аналіз та прогнозування особистісного розвитку на семестр • Задачі особистісного розвитку на семестр • Банк програм і тренінгів для соціально-педагогічної служби • Проєкт роботи психологічної служби на навчальний рік • Три типи планів(графічний, календарний, системно-комплексний) • Сценарії тренінгів та корекцій -них занять • Аналіз динаміки розвитку учня класного колективу 	<ul style="list-style-type: none"> • 1 робочий день в тиждень • Не можлива • Не проводиться • Не проводиться • 1 програма-1-2 робочих дня • Не створюють • 1 робочий день • 2-3 години • Не проводиться 	<ul style="list-style-type: none"> • 1 год • 1 клас – 30 хв • 10 хв • 1 клас – 15 хв • 1 програма – 40 хв • 1 год • 40 хв • 1 сценарій – 15 хв • 5 хв
МЕДИЧНА СЛУЖБА	<ul style="list-style-type: none"> • Друк інструментарію для проведення медичних досліджень • Ввід даних в ПК та автоматичний аналіз результатів медогляду • Характеристики та рекомендації по фізичному розвитку учня (батькам, педагогам, учням) • Моніторинг фізичного розвитку учнів кл.колективів. • Систематизація діагнозів за медичними працівниками мед.закладів 	<ul style="list-style-type: none"> • Бланки, анкети, інструкції • Протоколи, таблиці, графіки по класних колективах та навчальному закладу • Характеристики та рекомендації • Динаміка фізичного розвитку учнів навчального закладу • Списки учнів за діагнозами за медичними працівниками 	<ul style="list-style-type: none"> • 1 робочий день • Не проводиться • Не має • Не проводиться • Проводиться без системи 	<ul style="list-style-type: none"> • 5 хв • 1 клас – 30 хв • 5 хв • 1 клас – 3 хв • 5 – 10 хв

Інноваційні освітні технології даної системи забезпечать виконання освітянами таких завдань, як формування якісного фізичного та психічного здоров'я, сучасних соціальних установок і конструктивних ціннісних орієнтацій, гуманістичної спрямованості розвитку особистості, розумного ставлення до матеріальних, соціальних і духовних потреб нашого суспільства лише при умові диференційованої оплати праці всіх педагогічних працівників за конкретними результатами ефективності роботи педагога та особистісним розвитком учнів.

Широке впровадження даної освітньої системи в практику роботи загальноосвітніх навчальних закладів України буде більш успішним при підтримці та методичним супроводом регіональними управлінськими та методичними службами.

Робота в комплексі «Універсал 4 online» проводиться у відповідності з вимогами Європейського комітету по біоетиці щодо роботи з персональними базами даних.

Як засвідчують результати моніторингу особистісного розвитку учнів загальноосвітніх навчальних закладів, що працюють в даній навчально-виховній системі, використання в практиці роботи вище наведених технологій значно поліпшує динаміку психолого-соціального розвитку більшості учнів, як в класних колективах так і навчальних закладах в цілому.

Так, наприклад, майже втричі зростає рівень інтеграції та згуртування учнів в класних колективах, підвищується в середньому на 43% соціальна активність учнів, особливо в соціально-комунікативній діяльності. Значних успіхів досягається педагогічними колективами в формуванні ціннісних орієнтацій та пріоритетів вихованців у таких групах видів діяльності, як: соціально-комунікативна – на 74%; навчально-пізнавальна – на 63%; громадсько-корисна – на 41%; національно-громадянська – на 26%.

Суттєво знижується рівень ізоляції учнів в класних колективах, в середньому на 68%.

В багатьох учнів проводиться корекція вад особистісного розвитку, наприклад, тривожність знизилась в середньому на 38%; імпульсивність на 27%; схильність до нечесної поведінки на 39%; агресивність на 25%; тощо.

Потрібно відмітити, що динаміка конструктивних змін особистісного розвитку учнів в освітніх закладах насамперед залежить від кількості і якості впроваджених в навчально-виховний процес конкретних технологій системи проектування навчально-виховного процесу освітнього закладу.

Так, використання педагогічним колективом навчального закладу тільки технології комплексної психолого-педагогічної діагностики учасників НВП та орієнтація педагогів та адміністрації на виконання конкретних сконструйованих психологічною службою корекційно-виховних задач особистісного розвитку учнів поліпшують результати розвитку учнів в середньому на 22%.

Впровадження в практику роботи технологій проектування виховних програм, проектування сюжетної лінії виховних проектів та проектування проектно-модульних планів покращує результати ще на 18-20%.

Результативність навчально-виховного процесу ще підвищується на 28% при застосуванні технологій проектування навчально-виховного змісту за завданнями етапів міні-модульності при творенні навчально-виховних сценаріїв уроків і виховних заходів.

Як видно зі статистики експериментальних досліджень система проектування навчально-виховного процесу приводить до суттєвих змін в ефективності і результативності навчально-виховного процесу, до виконання загальноосвітнім навчальним закладом таких навчально-виховних цілей і завдань, як формування соціальних установок і ціннісних орієнтацій; гуманістичної спрямованості особистості; розумного ставлення до матеріальних, соціальних, духовних потреб в суспільстві.

Як свідчать результати моніторингу особистісного розвитку учнів, використання в практиці роботи вищезазначеної технології поліпшило динаміку розвитку більшості учнів.

Так, за результатами науково-дослідної роботи попередніх років, майже втричі зріс рівень інтеграції та згуртованості учнів у класних колективах, підвищилася у середньому на 43 % життєва активність учнів, особливо в соціально-комунікативній діяльності. Значних успіхів досягнуто у таких групах видів діяльності, як: соціально-комунікативна – на 74 %; навчально-пізнавальна – на 63 %; громадсько-корисна – на 41 %; національно-громадянська – на 26 % [29].

Отже, при використанні діагностичної методики «Життєва активність в основних видах діяльності» в учнів можна прогнозувати особистісний розвиток; визначити не тільки динаміку розвитку конкретної особистості (конструктивний чи деструктивний), а й виявити основні причини проблем та потенційні можливості кожного учня навчального закладу.

Зв'язок розвитку особистості і її виховання чітко простежується в контексті діяльнісного (самостійне пізнання дійсності – занурення в спеціально організовані виховні ситуації – реальна взаємодія із соціумом) і синергетичного (цілеспрямована підтримка саморозвитку дитини з метою забезпечення здійснення нею суспільно ціннісного вибору) підходів.

Можемо стверджувати, що життєва активність учнів тісно пов'язана із: концентрацією на власному «Я», бажанням усвідомлено діяти, бути цілеспрямованим, здатністю вирізнятись своїми вчинками поміж однолітків. В сукупності все це і є ознакою особистісного розвитку учнів, адже вчинки суб'єкта роблять його неповторним, активним та свідомим і цілеспрямованим, а саме цього і прагнуть педагоги – навчити і виховати гармонійно розвинену особистість.

Отже, людина як суб'єкт, який у власних вчинках реалізує свої потенційні можливості у сходженні до вищих щаблів морального розвитку, несе особистісну відповідальність за становлення власного «Я».

ВИСНОВКИ

В умовах реалізації принципів гуманістичної педагогіки співробітництва, партнерства, співтворчості система соціально-педагогічного проектування особистісного розвитку учня передбачає перехід від навчально-дисциплінарної моделі організації навчально-виховного процесу до моделі особистісно-розвивальної, має великі можливості щодо вирішення проблем, пов'язаних із впровадженням у навчально-виховний процес компетентісно-орієнтованого підходу, з формуванням та розвитком ключових життєвих компетентностей.

Експериментальні дослідження переконливо доводять що при впровадженні у практику роботи загальноосвітніх навчальних закладів цілісної системи соціально-педагогічного проектування відбувається:

- швидке і економічне виконання досягнення цілей навчального закладу;
- значна економія затрат інтелектуальної та фізичної праці;
- досягнення найкращих результатів з першого разу;
- більш оперативне вирішення проблем та розвиток потенційних можливостей особистості учня;
- вирішення майбутніх ризиків до того, як виникнуть проблеми;
- створення більш ефективних комунікації та управління між учасниками навчально-виховного процесу (батьки, діти педагоги);
- проектування високоякісного продукту (освітніх послуг) з першого разу;
- ефективне управління ресурсами (фінансами);
- вчасна зупинка неефективних або хибних проектів;
- покращення мікроклімату та робочої атмосфери в учнівських та педагогічному колективі тощо.

Головними елементами проектних технологій є процес проектування учнівського пошуку – від моделювання тренувальних умінь до постановки навчальної проблеми та її дослідження, конструювання та визначення оптимальних шляхів її вирішення у вигляді проекту. Результатом впровадження

проектних технологій в навчальний заклад є інноваційно-розвиваюче середовище, яке передбачає:

- мотивацію навчальної діяльності учнів;
- проблемно-креативну спрямованість;
- інтерактивну організацію освітньої діяльності колективу закладу;
- набуття учнями знань, умінь і навичок як самостійного, так і колективного пошуку, постійну актуалізацію їх застосування;
- формування нового досвіду і розвиток необхідних психологічних якостей;
- орієнтацію на особистісний і колективний успіх [20].

Як переконливо засвідчують результати експериментально-дослідної роботи, що проводиться протягом останніх років, якісні зміни в особистісному розвитку учнів в умовах загальноосвітнього навчального закладу можливі лише за умови введення в практику роботи загальноосвітніх навчальних закладів цілісної системи проектування навчально-виховного процесу, а саме:

- Психолого-педагогічне проектування особистісного розвитку учнів здійснюватиметься на засадах системного підходу, який передбачає ефективну взаємодію трьох підсистем: виховання (як загального цілепокладання), навчання (як засобу досягнення загальної мети виховання), особистісного розвитку (як результативної сторони навчально-виховного процесу);

- Проектування навчально-виховного процесу в загальноосвітньому навчальному закладі враховуватиме особливості взаємодії ядра особистості вихованця (його життєвих диспозицій, потреб і потенціалів особистісного розвитку) з природним, предметним та соціокультурним середовищем;

- Основні показники навчально-виховного процесу комплексно відображатимуть загальну мету діяльності загальноосвітнього закладу – сприяння цілісному розвитку індивідуальності кожного учня (фізичному, психічному, соціальному і духовному) і формування його готовності до саморозвитку поза межами освітнього закладу;

- Будуть використовуватись комп'ютерні діагностично-проектувальні комплекси з надійними психолого-педагогічними методиками для об'єктивного і оперативного оцінювання динаміки в системі моніторингу особистісного розвитку учня (фізичного, психічного, соціального і духовного);

- Передбачатимуться педагогічні засоби, умови організації життєдіяльності учнів;

- Будуть використовуватись механізми внутрішнього і зовнішнього стимулювання дозвільно-ігрової, художньо-образотворчої, предметно-перетворювальної, фізично-оздоровчої, навчально-пізнавальної, соціально-комунікативної, громадсько-корисної, національно-громадянської та духовно-катарсичної життєвої активності кожного вихованця; створюватимуться умови для переведення його з нижчого на вищий рівень особистісного розвитку.

СПИСОК ВИКОРАСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андросович К. А. Поняття взаємодії школи та сім'ї при проектуванні розвитку обдарованості учня/ Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Психолого-педагогічний супровід розвитку обдарованості особистості учня», 25–26 лютого 2014 р., м. Івано-Франківськ. – 298 с., С. 251 – 256.
2. Андросович К. А. Проектна діяльність в сучасному дошкільному навчальному закладі / Проблеми діагностики та проектування розвитку обдарованості дошкільників: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 15–16 травня 2014 року, м. Київ. – К.: Інститут обдарованої дитини, 2014 – 278 с. С. 119-128
3. Антонюк О.В. Проектирование. Некоторые методические аспекты. - Минск, 1987
4. Байдурова Л. А. Метод проектов при обучении учащихся двум иностранным языкам [Текст]/ Л. А. Байдурова, Т. В. Шапошникова // Иностранные языки в школе. – 2002. – №1. – С.5–11.
5. Башинська Т. Проектувальна діяльність – основа взаємодії вчителя та учнів [Текст] / Т. Башинська // Початкова школа. – 2003. – №6. – С. 58–59; №7. – С. 59–62.
6. Безпалько В.П. Слагаемые педагогической технологии. – М.: Просвещение, 1989. – 192 с.
7. Бехтерев В. М. Объективная психология / Владимир Михайлович Бехтерев. – М. : Наука, 1991. – 480 с.
8. Битянова М. Р. Организация психологической работы в школе. – М.: Совершенство, 1998. – 298 с.
9. Буркова Л. В. Структурний підхід до поняття педагогічної технології. ВІСНИК Житомирського державного університету імені Івана Франка (6). pp. 189-192 Режим доступу. <http://eprints.zu.edu.ua/2190/1/10.pdf>
10. Василишин О. Школа життєвої компетентності. [Текст] / О. Василишин// Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство : Наук.-метод. зб. / Наук. ред. І. Єрмаков. – К. : Контекст, 2000. – С. 216–218.

11. Венедиктова С. Л. Проектная деятельность учащихся на уроках немецкого языка [Текст] / С. Л. Венедиктова // Иностранные языки в школе. – 2002. – №1. – С 11–14.
12. Веселка Ю.Б. Особливості використання методу проектів/ Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Психолого-педагогічний супровід розвитку обдарованості особистості учня», 25–26 лютого 2014 р., м. Івано-Франківськ. – 298 с., С. 257 – 262.
13. Вишня М. О. Використання методу проектів у діяльності загальноосвітніх навчальних закладів // Проектування розвитку та психолого-педагогічного супроводу обдарованої особистості: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 23-24 квітня 2013 року, м. Тербовля. – К. :Інститут обдарованої дитини, 2013.- С. 172-177.
14. Горностаев Л.О. Крупные проекты в системе общего образования: смысл и особенности их осуществления. // Инновации в образовании. – 2012. – №2. – с. 46
15. Громыко Ю. В. Проектирование и программирование развития образования / Ю. В. Громыко/ М.: Моск. акад. развития образования, 1996. – 545 с.
16. Гузеев В. В. Метод проектов как развитие блока уроков [Текст] / В. В. Гузеев // Образовательная технология : от приема до философии. – М. : Сентябрь, 1996. – С.79–86.
17. Джурицкий А. Н. История зарубежной педагогики: Учебное пособие. — М., 1998.
18. Душеина Т. В. Проектная методика на уроках иностранного языка [Текст] / Т. В. Душеина // Иностранные языки в школе. – 2003. – №5. – С.38–41.
19. Єнотаєва Л. Є. Підтримка системою тренінгів діагностичного комплексу «Універсал» (автор В. О. Киричук) // Освіта та розвиток обдарованої особистості : Щомісячний науково-методичний журнал. – К. : Інститут обдарованої дитини, 2013. – № 7 (14). – С. 110-114.

20. Життєва компетентність особистості : Наук.-метод. посібник // За ред. Л. В. Сохань, І. Г. Єрмакова, Г. М. Несен. – К. : Богдана, 2003. – 520 с.
21. Жуковський І. Проект – гарант совместных действий [Текст] / І. Жуковський // Шлях освіти. – 2003. – №3. – С.60–64.
22. Забелина Г. А. Применение метода проектов в обучении иностранному языку в школе и вузе // Мир образования – образование в мире. – 2009. - №1 – с.192-199
23. Заир-Бек Е.С. Сущность педагогического проектирования как особой области педагогической деятельности // Хрестоматия по педагогике: учеб. пособ. в 2 Ч.Ч.2. 2-е изд., доп. и перераб. – Барнаул: Изд-во БГПУ, 1999. — С. 162–164.
24. Закон України «Про освіту» (Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991, № 34, ст. 451) [Електроний ресурс: Режим доступу:<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>].
25. Иванова Н. В. Возможности и специфика применения проектного метода в начальной школе [Текст] / Н. В. Иванова // Начальная школа. – 2004. – №2. – С.96–101.
26. История педагогики и образования. От зарождения воспитания в первобытном обществе до конца XX в.: Учебное пособие для педагогических учебных заведений/ Под ред. А. И. Пискунова. – М., 2001.
27. Карамушка Л.М. Психологічні основи управління змінами в освітніх організаціях: Навчально-методичний посібник/Карамушка Л.М. – Біла Церква: КОППОК, 2008.–76 с.
28. Киричук В. О. Проектування навчально-виховного процесу в комп'ютерному комплексі «Універсал»: навч. – метод. посіб. / В. О. Киричук. – К.: Інфосистем, 2010. – 223 с
29. Киричук В. О. Проектування педагогічних умов для розвитку обдарованої дитини: теоретико-практичний аспект : навч.-метод. посіб. – К.: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2011. – 160 с.
30. Киричук В.О. Технології проектування і психолого-педагогічного супроводу розвитку обдарованості особистості учня// Створення регіональної

організаційно-методичної моделі педагогічного супроводу обдарованої учнівської молоді: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 16-17 листопада 2011р., м. Харків. – К.:Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2011 – 372 (19-28)

31. Киричук В.О. Управління особистісним розвитком учнів засобами психолого-педагогічного проектування. Вісник післядипломної освіти: 36. Наук. праць.-Вип.6\Ред.кол.В.В.Олійник (гол.ред.) та ін..-К.:Геопринт. 2007.- 272с.

32. Киричук О. В. Психологія особистості. – ІПК ДСЗ України, 2003. – С. 33.

33. Кильпатрик В. Х. Метод проектов. – М., 1925.

34. Киричук В. О. Педагогічне проектування як основа управління розвитком особистості учня // Освіта та розвиток обдарованої особистості : Щомісячний науково-методичний журнал. – К. : Інститут обдарованої дитини, 2013. – № 8-9 (15-16). – С. 90-96.

35. Киричук В. О. Технологія діяльності класного керівника з учнівським колективом (діагностика, аналіз, планування, організація корекційної роботи). – Ковель, 2000

36. Киричук В. О., Єнотаєва Л. Є. Соціально-педагогічне проектування як компонент практичної діяльності в системі освіти / Киричук В.О., Єнотаєва Л.Є. // Навчання і виховання обдарованої особистості: теорія та практика: зб. наук. пр. / [ред. кол.: Волощук І.С.(гол. ред.), Буров О.Ю., Бурда М.І. та інші]; Інститут обдарованої дитини НАПН України. – К., 2013. – Вип. №1 (10). – С. 54-61.

37. Киричук В.О. Система роботи класного керівника з учнівським колективом на засадах психолого-педагогічного проектування особистісного розвитку : Психолого-педагогічна діагностика аналіз, моделювання, програмування корекційно-виховного процесу / В.О. Киричук, Л. М. Романова.– 2-е вид., вип. та доп. – Х.: Веста, Ранок, 2002. – 128 с.

38. Клименко А. В. Проектная деятельность учащихся//А.В. Клименко, О.А.Подколзина/Преподавание истории и обществознания в школе. – 2002. - №9, с. 22-25.
39. Коберник О. С. Проектування на уроках трудового навчання [Текст] / О. С. Коберник // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2001. – №4. – С.12–14.
40. Коберник О. С. Розробка творчих: проектів на уроках технічної праці [Текст] / О. С. Коберник // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2002. – №2. – С.41–45.
41. Коберник О.М. Проектування навчально-виховного процесу: управлінський аспект // Освіта і управління. – 1997. – Т.1, № 4
42. Колесникова И. А. Педагогическое проектирование: Учеб. пособие для высш. учеб. заведений / И.А.Колесникова, М.П.Горчакова-Сибирская; под ред. И.А. Колесниковой.— М: Издательский центр «Академия», 2005. — 288 с.
43. Косогова О.О. Метод проектів на уроках зарубіжної літератури. – Х.: Веста: Видавництво «Ранок», 2008. – 144 с.
44. Кузьмина Н. В. Способности, одаренность, талант учителя. [Електроний ресурс. Режим доступу: <http://www.refotext.com/referat-text-16775>].
45. Курицина В. Н. Метод проектов : вчера, сегодня, завтра [Текст]/ В. Н. Курицина // Образовательная технология как система, объединяющая теорию, практику и искусство. – Воронеж : ВГПУ, 2000. – С.59–63.
46. Лебедева А. И. Метод проектов в продуктивном обучении [Текст] / А. И. Лебедева, Е. В. Иванова // Школьная технология. – 2002. – №5. – С.116–120.
47. Лігоцький А.О. Методологічні аспекти проектування сучасних освітніх систем. – К., 1995
48. Матвійчук О.С. Роль психологічної діагностики в системі проектування соціального розвитку особистості учня: аналіз, закономірності, перспективи // Практична психологія та соціальна робота. – 2001, – №8
49. Метод проектів у навчальному процесі / М. Б. Романовська.– Х.: Ранок, 2007. – 160с.

50. Метод проектов в учебном процессе. Метод. пособие / М. : Центр «Педагогический поиск», 2006. – 160 с.
51. Налужний С. Метод проектів – вивчаємо, упроваджуємо [Текст]/ С. Налужний // газета «Директор школи». – 2008 – № 45.
52. Освітні технології: Навч.-метод. Посібник/ О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін. : За ред. О. М. Пехоти. – ІС : Вид-во А.С.К., 2003 г. – 255 с.
53. Осмоловская И. Школьные проекты : деятельность, направленная на обогащение знаний и духовного мира учащихся [Текст] / И. Осмоловская // Директор школи. Украина. – 2003. – №9–10. – С.30–34.
54. Подласый И.П. Педагогика. Новый курс: Учебник для студентов педвузов. – М., 2000. Кн. 2. Процесс воспитания. – 340 с.
55. Проектування навчально-виховного процесу в комп'ютерному комплексі «Універсал»: навч. – метод. посіб. / В. О. Киричук. – К.: Інфосистем, 2010. – 223 с.
56. Пахомова Н. Ю. Метод проектов [Текст]/ Н. Ю. Пахомова// Технологическое образование : Международный спец. выпуск журнала «Информатика и образование», посвящ. II Междунар. конгрессу ЮНЕСКО «Образование и информатика». – М. : РФ, 1–5 июля 1996. – С.92–96.
57. Переверзев Л. Проектный подход и требования к учителю / Л. Переверзев // Дайжест педагогічних ідей та технологій. Школа – парк. – 2003. – №2. – С. 26–28.
58. Полат Е. Что такое проект? [Текст]/ Е. Полат, И. Петрова, М. Бухаркина, М. Моисеева // Відкритий урок. –2004. – №5–6. – С 10–17.
59. Полат Е. С. Метод проектов на уроках иностранного языка [Текст]/ Е. С. Полат // Иностранные языки в школе. –2000. – №3. – С.3–9.
60. Прашко Е.В. Проектирование развития социальной компетентности подростков в общеобразовательной школе// Материалы ежегодной международной научно-практической конференции, посвященной Международному дню детей и Дню защиты детей «Педагогика и психология

детства» (1 июня 2014 г.) / Под редакцией О.С. Батуриной. – Dallas, USA: Primedia E-launch LLC, 2014. – 111 с. – с. 95-111.

61. Проектна діяльність у школі [Текст]/ Упор. М. Голубченко. – К. : Шкільний світ, 2007. – 128 с.

62. Проектна технологія у навчально-виховному процесі: Посібник для самостійної роботи слухачів курсів підвищення кваліфікації/ О. В. Касьянов. – Луганськ, 2007. – 45 с.

63. Рубцов В.В., Поливанова К.Н. Образовательная среда школы как фактор психического развития учащихся. М.: ПИ РАО, 2007., 288с.

64. Селевко Г. К. Современне образовательные технологии. Учеб. пособие. – М. : Народное образование, 1998. – 256 с.

65. Сидоренко А.С. Метод проектов: история и практика применения [Текст]/ А. С. Сидоренко // Завуч для адм. шк. – 2003. – №6. – С.96–111.

66. Сіптарова С. В. З досвіду застосування метод проектів [Текст]/ С. В. Сіптарова // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. –2004. – №1. – С.4–5.

67. Скиба К. Ф. Метод проектів : вивчаємо слово і світ [Текст]/ К. Ф. Скиба// Вивчаємо українську мову та літературу. –2004. – Березень (№7). – С.8.

68. Словник іншомовних слів. Режим доступу. www.jnsm.com.ua

69. Соціально-педагогічне проектування розвитку обдарованості учня в системі навчально-виховного процесу: посібник / за заг. ред. В.О.Киричука. – К.: Інститут обдарованої дитини. – 2014. – с.192. - С. 40-56, 109-135.

70. Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики. – К. : «К.І.С.» – №, 2003. – 296 с.

71. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: В 5-ти тт. - Т. 2. - Київ: Радянська школа, 1976. – 670 с.

72. Татенко В. О. Суб'єктно-вчинкова парадигма в сучасній психології. Людина. Суб'єкт. Вчинок: Філософсько-психологічні студії/ За заг. ред. В.О.Татенка. - К.:Либідь, 2006. -360 с.

73. Татенко В. Суб'єктно-вчинкова парадигма освіти: філософсько-психологічне обґрунтування. //Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України / За ред. С.Д. Максименка. Т.ХІІ, част. 5. - К., 2010. -372 с.

74. Технології проектування в практиці роботи загальноосвітнього навчального закладу: теоретико-практичний аспект: посібник / [В. О. Киричук, О. В. Прашко, В. О. Смотрін та ін.] ; за ред. В. О. Киричука. – К., 2013. – 9,0 друк. арк.

75. Трохимова Т. Г. Проектное обучение глазами учеников [Текст]/ Т. Г. Трохимова // Информатика и образование. – 2003. – №6. – С.46–47.

76. Тьюберг С. Метод проектов. – М. : Мир, 1925. – 125 с.

77. Ужва В. І. Метод проектів як засіб навчання, орієнтований на учня сьогодення. // Нива знань. – 2011. - №2. – с.14

78. Фурман А. В. Модульно-розвивальне навчання: принципи, умови, забезпечення: (Монографія). – К. : Правда ярославичів, 1997. – 340 с.; іл.

79. Чечель І. Метод проектов или попытка избавить учителя от обязанностей всезнающего оракула [Текст]/ И. Чечель // Директор школы. – 1998. – №3. – С.14–16.

80. Чечель І. Метод проектов: субъективная и объективная оценка результатов // Директор школы. – 1998. – №4. – С.3–10.

81. Щебро І. Бросок вперед или второе пришествие метода проектов[Текст] / И. Щебро // Директор школы. Україна. – 2003. – №5–6. – С.3–11.

82. Яковлева Н.О. Педагогическое проектирование инновационных образовательных систем / Н.О. Яковлева. – Челябинск: Изд-во Челябинского гуманитарного института, 2008. – 279 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета «Соціум»

Для учнів 1 – 4 класів

Шановний друже!

1. Вибери зі списку учнів класного колективу номери однокласників, що відповідають, на твою думку, нижчезазначеним запитанням. Вибір однокласників необмежений. Порядковий номер вибраного учня відзнач значком (X) у відповідній графі анкети – завдання № 1.

1. Хто із однокласників найбільше подобається тобі?
 2. Хто із однокласників менше або зовсім тобі не подобається?
 3. Хто із однокласників підтримує тебе, ділиться з тобою думками, переживає за тебе?
 4. Хто із однокласників не завжди доброзичливо відноситься до тебе, не бажає підтримувати хороші стосунки, часто відмовляє тобі в допомозі, підтримці?

2. Аналогічно вибери зі списку учнів класу номери однокласників, що проявляють активність за нижче визначеними запитаннями. Вибір однокласників також необмежений. Порядковий номер вибраного учня відміть значком (X) у відповідній графі анкети – завдання № 2.

1. Хто із однокласників багато часу проводить з товаришами на вулиці?
2. Хто із однокласників робить уранці зарядку, займається спортом, хоче або відвідує спортивні секції, слідує за своїм здоров'ям?
3. Хто із однокласників гарно малює, ліпить, вміє і любить співати, танцювати тощо?
4. Хто із однокласників вміє і проявляє бажання працювати (шиє, вишиває, майструє, ремонтує тощо)?
5. Хто із однокласників добре і з бажанням навчається, володіє значним обсягом знань?
6. Хто із однокласників має багато товаришів, підтримує з ними хороші дружні стосунки, допомагає і співчуває учням свого класу?
7. Хто із однокласників є хорошим організатором заходів у класі, сумлінно дотримується і виконує «Правила для учнів»?
8. Хто із однокласників підтримує українські традиції, знає і любить свій рідний край, шанобливо ставиться до символів держави (герба і прапора України)?
9. Хто із однокласників найбільш чесний, правдивий, добрий, активний, безкорисливий тощо?

Анкета «Соціум»

Для учнів 5 – 8 класів

Шановний друже!

Вибери зі списку учнів класного колективу номери однокласників, що відповідають, на твою думку, нижче визначеним запитанням. Вибір однокласників необмежений. Порядковий номер вибраного тобою учня відзнач значком (X) у відповідній графі анкети – завдання № 1.

14. Хто із однокласників найбільше подобається тобі?
15. Хто із однокласників менше або зовсім не подобається?
16. Хто із однокласників підтримує тебе, ділиться з тобою думками, переживає за тебе?
17. Хто із однокласників не завжди доброзичливо відноситься до тебе, не бажає підтримувати хороші стосунки, часто відмовляє в допомозі, підтримці?

Аналогічно вибери зі списку учнів класу номери однокласників, що відповідають, на твою думку, нижче визначеним запитанням. Вибір однокласників також необмежений. Порядковий номер вибраного учня відміть значком (X) у відповідній графі анкети – завдання №2.

1. Хто із однокласників занадто багато часу проводить з друзями на вулиці?
2. Хто із однокласників фізично розвинутий, займається спортом, відвідує спортивні секції?
3. Хто із однокласників вміє гарно малювати, відвідує образотворчі гуртки, бере участь у художній самодіяльності (співає, танцює тощо)?
4. Хто із однокласників уміє і проявляє бажання працювати (шиє, вишиває, майструє, ремонтує тощо)?
5. Хто із однокласників добре і з інтересом навчається, має широкий світогляд, творче мислення, володіє значним обсягом знань?
6. Хто із однокласників має хороші стосунки з однокласниками, має багато друзів, уміє організовувати і проводити цікаві заходи?
7. Хто із однокласників виявляє громадську активність і є хорошим організатором колективних справ, уміє розв'язувати конфліктні ситуації у класі?
8. Хто із однокласників дотримується звичаїв і обрядів нашого народу, підтримує українські традиції, поважає і шанує державний герб і прапор України?
9. Хто із однокласників володіє високими морально-духовними якостями людини, які повинен мати громадянин України, а саме: чесність, доброта, працьовитість, дбайливість, отримує задоволення від навчання, спорту, громадсько-корисної роботи тощо?

Анкета «Соціум»

Для учнів 9 – 11 класів

Шановний друже!

Вибери зі списку учнів класного колективу номери однокласників, що відповідають, на твою думку, нижче визначеним запитанням. Вибір однокласників необмежений. Порядковий номер вибраного учня відзнач значком (X) у відповідній графі бланку – завдання № 1.

1. Хто із однокласників найбільше подобається тобі?
2. Хто із однокласників менше або зовсім не подобається?
3. Хто із однокласників підтримує тебе, ділиться з тобою думками, переживає за тебе?
4. Хто із однокласників не завжди доброзичливо відноситься до тебе, не бажає підтримувати хороші стосунки, часто відмовляє в допомозі, підтримці?

Аналогічно вибери зі списку учнів класу номери однокласників, що відповідають, на твою думку, нижче визначеним запитанням. Вибір однокласників також необмежений. Порядковий номер вибраного учня відзнач значком (X) у відповідній графі анкети – завдання № 2.

1. Хто із однокласників занадто багато часу проводить з друзями на вулиці, часто відвідує бари, кафе тощо?
2. Хто із однокласників фізично розвинутий, займається спортом відвідує спортивні секції, слідкує за своїм здоров'ям?
3. Хто із однокласників вміє гарно малювати, розуміє і цінить мистецтво, бере участь у художній самодіяльності тощо?
4. Хто із однокласників є працьовитим, дбайливим господарем у своєму домі і в класі, вміє і проявляє бажання полагодити, допомогти зробити ремонт речей або приміщення тощо?
5. Хто із однокласників добре і з інтересом навчається, має широкий світогляд, творче мислення, володіє значним обсягом знань?
6. Хто із однокласників має хороші стосунки з однокласниками, має багато товаришів і друзів, часто приходить їм на допомогу?
7. Хто із однокласників виявляє громадську активність і є хорошим організатором корисних справ, уміє організовувати і проводити цікаві заходи?
8. Хто із однокласників має глибокі знання про права і обов'язки громадянина демократичного суспільства, держави, знає і поважає свої обов'язки як громадянин України, розуміє теперішню ситуацію в країні.
9. Хто із однокласників володіє високими морально-духовними якостями особистості, отримує духовне задоволення від навчання, громадських обов'язків, спорту, спілкування з друзями тощо?

Анкета «ДВОР»

Шифр: 0 (Для батьків учнів 1 – 3 класів)

Інструкція: На кожне твердження дайте відповідь «так» або «ні»

I. «Тривожність»

- 1 Під час виконання завдання дуже напружена, скута.
- 2 Дитина часто думає про можливі неприємності.
- 3 Дитина ляклива, багато що викликає в неї страх.
- 4 Дитина не любить чекати.
- 5 Дитина не любить починати нову справу.
- 6 Спить неспокійно, погано засинає.
- 7 Невпевнена в своїх силах, боїться труднощів.
- 8 Вашій дитині важко зосередитися на чомусь одному.
- 9 Дитина не може довго працювати, швидко втомлюється.
10. Дитина переживає з будь-якої причини.

II. «Імпульсивність»

1. Швидко, не вагаючись приймає рішення.
2. Вчителі говорять, що часто відволікається на уроках.
3. Коли хтось з дітей кричить на вашу дитину, вона також кричить у відповідь.
4. Ваша дитина впевнена, що впорається з будь-яким завданням.
5. Дитина любить діяти, а не розмірковувати.
6. В іграх не любить підкорятись загальним правилам.
7. Часто гарячкує під час розмови, підвищує голос.
8. Коли запитують Вашу дитину, вона відразу відповідає (може, неправильно, але швидко).
9. У неї часто змінюється настрій.
10. Їй швидко все набридає.

III. «Агресивність»

1. Вам здається, що інколи ваша дитина навмисно хоче зробити якусь шкоду.
2. Коли їй наказують щось зробити, вона хоче зробити щось навпаки.
3. Ваша дитина любить бути першою, верховодити, підкоряти собі інших.
4. Вона легко може посваритися чи побитися.
5. Ваша дитина не поступається іншим.
6. Вона не зможе змовчати, коли чимось не задоволена.
7. Часом вона так наполягає на своєму, що людям навколо уривається терпець.
8. Коли хтось її образить, вона прагне поквитатися з ним.
9. Іноді їй приносить задоволення, коли вона щось зламає, розіб'є, розірве.
10. Вона дуже сердиться, коли хтось сміється з неї.

IV. «Схильність до нечесної поведінки»

1. Вона вважає, що можна й трошки прибрехати для досягнення успіху.
2. Їй подобається перебільшувати, хвалитися, вигадувати небилиці.
3. Вона часто порушує свої обіцянки.
4. Вона завжди знаходить виправдання непорядному вчинку.
5. Дитина не визнає своїх помилок.
6. Вона, як правило, все робить заради своєї користі.
7. Вона не признається, коли заподіяла якусь шкоду.
8. Ваша дитина любить, коли її хвалять за те, що насправді зробила інша людина.
9. Їй подобається, коли її оцінюють вище, ніж вона цього заслуговує.
10. Вона часто звинувачує кого-небудь у тому, у чому насправді винна сама.

V. «Асоціальність»

1. Вона часто говорить одне, а робить протилежне.
2. Дитина часто розповідає непристойні історії, вживає некрасиві слова.
3. Дитина переконана, що її пустощі нікому не шкодять.
4. Вона, як правило, робить все для своєї користі, тому часто обдурює інших.
5. Діти скаржаться на неї, не хочуть приймати у свою компанію, товаришувати.
6. Дитина любить розповідати жахливі історії, які дізналась з кінофільмів і розмов дорослих.
7. Вона, бували випадки, знущалась з тварин, нищила без потреби рослини.
8. Вона часто порушує правила поведінки, встановлені вчителем.
9. Дитина часто любить сміятися з інших.
10. Вона буває кривдить своїх товаришів: б'є їх, штовхає, дражнить.

VI. «Замкнутість»

1. Вона мовчазна, не підтримує розмову з іншими людьми.
2. Її часто запитують, чим вона не задоволена.
3. Її часто підозрюють у здійсненні негарних вчинків.
4. Люди часто навмисно ображають Вашу дитину.
5. Вона часто буває засмучена.
6. Вона любить бути на самоті.
7. Дитяча компанія швидко набридає їй.
8. Вона цурається своїх однолітків, тримається від них на відстані.
9. Вона не дуже довіряє людям, побоюється їх.
10. Дитина не любить дивитись в очі людині, з якою розмовляє.

VII. «Невпевненість»

1. Вона намагається виправдати свої вчинки перед іншими людьми.
2. Вона не наважується сама приймати важливі рішення.
3. Коли вона зробить помилку, у неї з'являється почуття провини.
4. Вважає, що всі люди, з якими вона спілкується, повинні її любити.
5. Вважає, що інші люди мають право контролювати її поведінку.
6. Коли вчитель сердиться, у неї з'являється почуття провини.
7. Її досить легко переконати.
8. Їй не байдуже, що про неї думають інші.
9. Ваша дитина вважає, що вона повинна завжди все знати.
10. Ваша дитина вважає, що вона не має права помилки.

VIII. «Екстернальність»

- 1 Її успіхи залежать від допомоги інших людей.
- 2 За неї вирішують інші, що і як робити.
- 3 Дитина вважає, що вона не винна, що не може домогтися кращих успіхів.
- 4 Дитина не планує наперед свою діяльність.
- 5 Вважає, що сама нічого не зможе змінити в своєму житті.
- 6 Вважає, що за її здоров'я відповідають дорослі.
- 7 Дитина переконана, що діти виростають такими, якими їх виховують батьки.
- 8 На думку дитини її успіхи залежать від вдачі, везіння, щасливого випадку.
- 9 Вона воліє почекати, поки її труднощі розв'яжуться самі собою.
10. На думку дитини її оцінки в школі залежать від її здібностей.

IX. «Естетична нечутливість»

- 1 Їй не подобаються квіти.
- 2 Їй більше подобається звичайна їжа, яку готують кожного дня, ніж заморські фрукти.
- 3 Не радіє, коли бачить щось красиве і незвичайне.
- 4 Її цікавлять механічні іграшки та техніка, наприклад: автомобілі, літаки, мотоцикли.
- 5 Коли чує зворушливу історію, її це не дуже засмучує.
- 6 Не любить фантазувати, вигадувати різні історії.
- 7 Більше з задоволенням відвідає виставку автомобілів, одягу тощо, ніж поїде за місто помилуватися природою.
- 8 Дитина більше любить слухати казки, ніж вірші.
- 9 Вона більше хоче, щоб їй купляли цукерки, ніж книжки.
10. Дитина ніколи не мріяла стати актором.

Анкета «ДВОР»

Шифр: 0 (Для учнів 5 – 9 класів)

Інструкція: На кожне твердження дай відповідь «так» або «ні»

I. «Тривожність»

- 1 Під час виконання завдання я дуже напружений, скутий.
- 2 Я часто думаю про можливі неприємності.
- 3 Я лякливий, багато що викликає в мене страх.
- 4 Я не люблю чекати.
- 5 Я не люблю починати нову справу.
- 6 Я сплю неспокійно, погано засинаю.
- 7 Я невпевнений у своїх силах, боюся труднощів.
- 8 Мені важко зосередитися на чомусь одному.
- 9 Я не можу довго працювати, швидко втомлююсь.
10. Я переживаю з будь-якої причини.

II. «Імпульсивність»

- 1 Я швидко, не вагаючись приймаю рішення.
- 2 Я часто відволікаюся на уроках.
- 3 Коли хтось з дітей на мене кричить, я також кричу у відповідь.
- 4 Я впевнений, що впораюся з будь-яким завданням.
- 5 Я люблю діяти, а не розмірковувати.
- 6 В іграх я не люблю підкорятися загальним правилам.
- 7 Я гарячкую під час розмови, часто підвищую голос.
- 8 Коли запитують, я відразу знаходжу відповідь (може і неправильну, але швидко).
- 9 У мене часто змінюється настрій.
10. Мені швидко все набридає.

III. «Агресивність»

- 1 Мені здається, що інколи я хочу зробити якусь шкоду.
- 2 Коли мені наказують щось зробити, я хочу зробити все навпаки.
- 3 Я люблю бути першим, верховодити, підкоряти собі інших.
- 4 Я легко можу посваритися чи побитися.
- 5 Я не поступаюся іншим, не ділюся з ними нічим.
- 6 Я не зможу змовчати, коли чимось незадоволений.
- 7 Часом я так наполягаю на своєму, що людям навколо уривається терпець.
- 8 Коли хтось мене образить, я прагну поквитатися з ним.
- 9 Іноді мені приносить задоволення, коли я щось зламаю, розіб'ю, розірву.
10. Я дуже серджуся, коли хтось сміється з мене.

IV. «Схильність до нечесної поведінки»

- 1 Я вважаю, що можна й трошки прибрехати для досягнення успіху.

- 2 Мені подобається перебільшувати, хвалитися, вигадувати
небилиці.
- 3 Я часто порушую свої обіцянки.
- 4 Я завжди знаходжу виправдання непорядному вчинку.
- 5 Я не визнаю своїх помилок.
- 6 Я роблю все заради своєї користі.
- 7 Я не зізнаюсь, коли заподіяв якусь шкоду.
- 8 Я люблю, коли мене хвалять за те, що насправді зробила інша
людина.
- 9 Мені подобається, коли мене оцінюють вище, ніж я
заслужую.
10. Я часто звинувачую кого-небудь у тому, у чому насправді
винен сам.

V. «Асоціальність»

- 1 Часто я говорю одне, а роблю протилежне.
- 2 Я розповідаю непристойні історії, вживаю некрасиві слова.
- 3 Переконаний, що мої пустощі нікому не шкодять.
- 4 Для своєї користі я часто обдурюю інших.
- 5 Діти скаржаться на мене, не хочуть приймати у свою
компанію, товаришувати зі мною.
- 6 Я люблю розповідати жахливі історії, які дізнався з
кінофільмів і розмов дорослих.
- 7 Я знущаюся з тварин, нищу без потреби рослини.
- 8 Я часто порушую правила поведінки, встановлені вчителем.
- 9 Я люблю сміятися з інших.
10. Я кривджу своїх товаришів: б'ю їх, штовхаю, дражню.

VI. «Замкнутість»

- 1 Я мовчазний, не підтримую розмову з іншими людьми.
- 2 Мене часто запитують чим я не задоволений.
- 3 Мене часто підозрюють у здійсненні негарних вчинків.
- 4 Люди часто навмисно ображають мене.
- 5 Я часто буваю засмученим.
- 6 Я люблю бути на самоті.
- 7 Дитяча компанія мені швидко набридає.
- 8 Я цураюся своїх однолітків, тримаюся з ними на відстані.
- 9 Я не довіряю людям, побоююся їх.
10. Я не люблю дивитися в очі людині, з якою розмовляю.

VII. «Невпевненість»

- 1 Я намагаюся виправдати свої вчинки перед іншими людьми.
- 2 Я не наважуюсь сам приймати важливі рішення.
- 3 Коли я зроблю помилку, у мене з'являється почуття провини.
- 4 Всі люди, з якими я спілкуюся, повинні мене любити.
- 5 Інші люди мають право контролювати мою поведінку.
- 6 Коли вчитель сердиться, у мене з'являється почуття провини.

- 7 Мене досить легко переконати.
- 8 Мені не байдуже, що про мене думають інші.
- 9 Я повинен завжди все знати.
10. Я не маю права помилятися.

VIII. «Екстернальність»

- 1 Мої успіхи залежать від допомоги інших людей.
- 2 За мене часто вирішують інші, що і як мені робити.
- 3 Я не винен, що не можу домогтися кращих успіхів.
- 4 Я не люблю планувати наперед свою діяльність.
- 5 Я як правило сам нічого не можу змінити в своєму житті.
- 6 За моє здоров'я відповідають дорослі.
- 7 Діти виростають такими, якими їх виховують батьки.
- 8 Мої успіхи залежать від удачі, везіння, щасливого випадку.
- 9 Я волію почекати, поки мої труднощі розв'яжуться самі собою.
10. Мої оцінки в навчальному закладі не залежать від моїх здібностей.

IX. «Естетична нечутливість»

- 1 Мені не подобаються квіти.
- 2 Мені більше подобається звичайна їжа, яку готують кожного дня, ніж заморські фрукти.
- 3 Я не радію, коли бачу щось красиве і незвичайне.
- 4 Мене цікавлять механічні іграшки та техніка, наприклад, автомобілі, літаки, мотоцикли.
- 5 Коли я чую зворушливу історію, мене це не дуже переймає.
- 6 Я не люблю фантазувати.
- 7 Я з більшим задоволенням відвідаю виставку сучасних товарів, ніж поїду за місто помилуватися природою.
- 8 Я більше люблю слухати казки, ніж вірші.
- 9 Я більше хотів би, щоб мені купили цукерки, ніж книжку.
10. Я не мрію стати актором.

Анкета «Ціннісні пріоритети»

Шифр: 0 (Для учнів 2 – 11 класів)

Інструкція: У кожному твердженні вибери один з варіантів: а) або б).

I. «Я і рідна домівка»

1.	а) Удома береш те, що маєш,
а на чужині – що дадуть.	б) Краще жити на чужині,
ніж удома, де свої хоч і
допомагають та за все тебе
карають.
2.	а) У тій родині мир та лад, де
не гуляють і не п'ють.	б) У тому домі весело, де
п'ють і гуляють.
3.	а) Не шукай чужину, коли
маєш домівку.	б) Той, хто далеко їде,
щасливіший за того, хто
лишається вдома.
4.	а) Не ті батьки, що народили,
а ті, що виховали.	б) Чужі батьки рідними не
стануть.
5.	а) Де дитина для батьків
найкраща – там гостює щастя.	б) Не всі батьки до дітей
припадають й не так уже добре
про них дбають.

II. «Я і здоров'я»

1.	а) Якщо будеш про себе дбати
та берегтись, то будеш здоровим.	б) Хто найдужче
бережеться, того найбільше
полюбляють хвороби.
2.	а) Без здоров'я немає щастя.	б) Не в здоров'ї щастя:
можна бути здоровим, а
нещасливим.
3.	а) Зичиш здоров'я собі –
постійно пильнуй, щоб були
чистими руки, лице і вода.	б) Постійно про власне
здоров'я дбати – спокою в
житті не мати.
4.	а) Здоров'я треба берегти –
його за гроші не знайти.	б) Як гроші маєш, то
здоров'я і сили неодмінно
придбаєш.
5.	а) Немає професії кориснішої
за медицину, а рятівника –
кращого, ніж лікар.	б) Краще гроші віддати
шевцеві, ніж лікареві.

III. «Я і мистецтво»

1.	а) Основа держави – наука,
основа культури – мистецтво.	б) Мудрій людині й без
мистецтва розуму вистачає.
2.	а) Хто вміє співати і
танцювати, тому й життя
посміхається.	б) Пісні знати і співати –
тільки пам'ять витрачати.
3.	а) Немає більшого багатства,
коли душа в мистецтві.	б) Мистецтвом ситий не
будеш.
4.	а) У дружби немає меж, у
мистецтві немає краю.	б) У всього є початок і
кінець.

5. а) У розумі – сила, у мистецтві – краса.

б) Дурень вважає, що краса світ рятує.

IV. «Я і праця»

1. а) Чесну працю народ оцінить.
2. а) Хто пізно лягає і ранок просипає – той вкорочує собі віку.
3. а) Є ремесло – буде й майно.
4. а) Майстра по роботі видно.
5. а) На роботі потрібно повільніше рухати язиком, а більше руками.

б) Себе в роботі не похвалиш – ніхто не згадає.
б) Хто багато спить, в того потім робота кипить.
б) Щоб майно своє надбати потрібно хитрість добру мати.
б) Гарно зробить роботу той, у кого є бажання.
б) Багато говорити – веселіше й працюється.

V. «Я і навчання»

1. а) Розум не дарунок природи, а результат навчання і досвіду.
2. а) Без шкільної науки важко зорієнтуватися у житті: часто можна вскочити у страшну халепу.
3. а) Чого не навчишся в молодості, не надбаєш у зрілому віці.
4. а) Життя без знань неможливе: хай примушують, але вчать.
5. а) Грамотність завжди дає можливість здобувати хліб і готовий одяг.

б) Те, що дала природа – це на все життя: розумний буде діяти розумно, а дурень – подурному.
б) Життя навчає краще, ніж шкільна наука.
б) Вчитися в будь-якому віці не пізно.
б) Краще зовсім нічого не знати, ніж під примусом знання здобувати.
б) Можна бути грамотним, але все життя прожити в злиднях.

VI. «Я і друзі»

1. а) Тільки той не має вірних друзів, хто сам не вміє товаришувати.
2. а) Давній друг краще за двох нових.
3. а) Справжній друг – це людина, яка розуміє мене краще за інших.
4. а) Друг – це найбільший скарб у житті.

б) Друзі бувають лише в того, кому пощастило їх зустріти.
б) Нові друзі краще за давніх.
б) Ніхто не може розуміти мене краще, ніж я сам.
б) Всі друзі хороші, коли в людини є гроші.

5. а) Друг у біді не кине, а завжди тобі допоможе, підкаже, захистить.

б) Друзі бувають різні, не завжди приходять на допомогу.

VII. «Я і громадські обов'язки»

1. а) Роби добро людям – повернеться сторицею.
2. а) Країна без законів – мов соловей без пісні.
3. а) З класом у поході море по коліна.
4. а) Життя риби – у воді, людини – серед людей.
5. а) Сила колективу нездоланна.

- б) Не роби людям добро, щоб ворогом не стати.
б) Краще долю ворогові віддати, ніж за свій народ воювати.
б) Всім учням у класі помагати – тільки дарма сили витрачати.
б) Людина людині – вовк.
б) Кожен сам за себе дбає, тоді щось і має.

VIII. «Я і Україна»

1. а) Рідний край завжди дорогий і милий.
2. а) На чужій стороні не так світить сонце і хліб гірким видається.
3. а) Та земля близька і мила, де мати народила.
4. а) Батьківщина – спільна мати усіх громадян.
5. а) За рідний край життя віддай!

- б) Хто їде далеко і бачив багато – за рідним краєм мало тужить.
б) Хто поїхав у багатий та веселий край, той за рідною стороною не тужить.
б) Не там Батьківщина, де мати родила, а там рай, де багатий край.
б) Не для всіх Батьківщина є такою, щоб її можна було назвати спільною матір'ю.
б) Батьківщина – батьківщиною, а життя одне.

IX. «Я і моральні цінності»

1. а) Злом ти зла не переможеш: сердься не сердься, а краще покорися.
2. а) Краще жити з добрими людьми у бідності, ніж зі злими у багатстві.
3. а) За добро платять добром.
4. а) Справи робляться хороші не за славу, не за гроші.
5. а) Добро завжди перемагає зло: у світі більше добра, ніж зла.

- б) Добро повинно бути «з кулаками», щоб зло ходило з синцями.
б) Краще жити зі злими людьми у багатстві, ніж з добрими у бідності.
б) За добро платять злом.
б) Якщо робиш добре діло, думай також і про себе: щоб прибуток приносило.
б) Зла в житті більше, ніж добра: зло сильніше.

Анкета «Батьки – діти»

Шифр: 0 (Для батьків)

Інструкція: На кожне твердження дайте відповідь «так» або «ні»

1. Я завжди співчуваю своїй дитині.
2. Я вважаю своїм обов'язком знати все, що думає моя дитина.
3. Я поважаю свою дитину.
4. Мені здається, що поведінка моєї дитини дуже відхиляється від норми.
5. Потрібно якнайдовше тримати дитину осторонь життєвих проблем, якщо вони її травмують.
6. Я відчуваю приязнь до своєї дитини.
7. Добрі батьки оберігають дитину від труднощів життя.
8. Моя дитина часто мені неприємна.
9. Я завжди намагаюся допомогти своїй дитині.
10. Бувають випадки, коли фізичне покарання дитини приносить їй велику користь.
11. Я відчуваю велике розчарування стосовно своєї дитини.
12. Моя дитина нічого не доб'ється в житті самотійно.
13. Мені здається, що діти насміхаються з моєї дитини.
14. Моя дитина часто здійснює такі вчинки, які викликають тільки зневагу.
15. Для свого віку моя дитина трохи незріла.
16. Моя дитина веде себе погано спеціально на зло мені.
17. Моя дитина вбирає все погане «як губка».
18. Мою дитину навіть при великому бажанні важко навчити гарних манер.
19. Дитину треба тримати в жорстких рамках, тоді з неї виросте порядна людина.
20. Я люблю, коли друзі моєї дитини приходять до нас додому.
21. Я беру участь у вихованні моєї дитини.
22. До моєї дитини «прилипає» все погане.
23. Моя дитина сама не зможе досягнути успіху в житті.
24. Коли знайомі говорять про дітей, мені трохи соромно, що моя дитина не така розумна і здібна, як би мені хотілось.
25. Я жалію свою дитину.
26. Коли я порівнюю свою дитину з її однолітками, вони здаються мені дорослішими і за поведінкою, і за судженнями.
27. Я не люблю витрачати свій вільний час на свою дитину.
28. Я часто шкодую, що моя дитина дорослішає і я з ніжністю згадую її маленькою.
29. Я часто усвідомлюю, що вороже ставлюся до дитини.
30. Я мрію, щоб моя дитина досягла того, що мені не вдалося в житті.

31. Батьки повинні пристосовуватись до дитини, а не тільки вимагати цього від неї.
32. Я намагаюсь виконати всі прохання моєї дитини.
33. При прийнятті сімейних рішень треба враховувати думку дитини.
34. Я дуже цікавлюсь життям своєї дитини.
35. У конфлікті з дитиною я часто можу признати, що вона по-своєму права.
36. Діти рано дізнаються, що батьки можуть помилятися.
37. Я завжди поважаю думку своєї дитини.
38. Я не відчуваю до дитини дружніх почуттів.
39. Основна причина вередувань моєї дитини – егоїзм, впертість і лінь.
40. Можна добре відпочити, якщо провести відпустку з дитиною.
41. Найголовніше, щоб у дитини було спокійне і безтурботне дитинство.
42. Інколи мені здається, що моя дитина не здатна ні до чого доброго.
43. Я не поділяю захоплень моєї дитини.
44. Моя дитина може вивести з рівноваги кого завгодно.
45. Часто я не задумуюся чим стурбована, засмучена моя дитина.
46. Моя дитина часто дратує мене.
47. Виховання дитини – суцільне тріпання нервів.
48. Строга дисципліна у дитинстві розвиває сильний характер.
49. Я не довіряю своїй дитині.
50. За суворе виховання діти потім дякують.
51. Інколи мені здається, що ненавиджу свою дитину.
52. У моїй дитині більше недоліків, ніж досягнень.
53. Я не розділяю інтереси своєї дитини.
54. Моя дитина не в стані що-небудь зробити самостійно, а якщо і зробить, то обов'язково не так.
55. Моя дитина виросте непристосованою до життя.
56. Моя дитина не подобається мені такою, яка вона є.
57. Я ретельно слідкую за станом здоров'я моєї дитини.
58. Я нікому не дозволю говорити погане про мою дитину.
59. Дитина не повинна мати секретів від батьків.
60. Я невисокої думки про здібності моєї дитини і не приховую це від неї.
61. Батьки повинні строго контролювати дії дитини.

Анкета «ШТРР»

Шифр: 0 (Для учнів 7 – 11 класів)

ЗАВДАННЯ 1.

У поданих реченнях не вистачає одного слова. Розв'язування задач полягає у тому, щоб із п'яти наведених слів підібрати те слово, яке правильно доповнює зміст речення. Відшукавши це слово, ви пишете у відповідній графі бланка літеру, під якою зазначено це слово.

Наприклад,

Однаковими за значеннями є слова автобіографія і ...

а) випадок, б) подвиг, в) життєпис, г) книга, д) літопис.

Правильна відповідь: «життєпис». Це слово зазначено під літерою «в», яку і треба вписати у графі «відповідь».

1. Еволюція – це...

а) розвиток; б) порядок; в) час; г) випадковість; д) постійність.

2. Бадьоре і радісне сприйняття світу – це...

а) оптимізм; б) стійкість; в) смуток; г) сентиментальність; д) байдужість.

3. Однаковими за значеннями є слова антипатія і ...

а) неприязнь; б) оточення; в) ставлення; г) прихильність; д) симпатія.

4. Держава, яка є незалежною від інших держав, називається ...

а) суверенною; б) малорозвиненою; в) миролюбивою; г) квітучою; д)

сильною.

5. Систематизований перелік будь-яких предметів (книги, картини тощо) – це ..

а) каталог; б) анотація; в) словник; г) посібник; д) абонемент.

6. Максимально коротка і чітка відповідь називається ...

а) лаконічною; б) красномовною; в) докладною; г) багатослівною; д)

спонтанною.

7. Міграція – це ...

а) переселення; б) розвиток; в) умова; г) видозміна; д) життя.

8. Той, хто має відчуття міри і поводить ся, як належить вихованій людині, є ...

а) тактовним; б) комунікативним; в) компетентним; г) скромним; д)

об'єктивним.

9. Цікаво чи завершена думка, яку висловлено коротко і влучно, – це ...

а) афоризм; б) уривок; в) переказ; г) епос; д) діалог.

10. Універсальний – це ...

а) різнобічний; б) цілеспрямований; в) єдиний; г) корисний; д)

розповсюджений.

11. Протилежним до поняття унікальний буде поняття ...

а) розповсюджений; б) прозорий; в) тендітний; г) рідкісний; д) точний.

12. Відрізок часу, який дорівнює десяти дням, називається ...

а) декада; б) канікули; в) тиждень; г) семестр; д) квартал.

13. Однаковими за значенням є слова самоуправління і ...

а) автономія; б) закон; в) право; г) прогрес; д) залежність.

14. Протилежним до поняття «стабільний» буде поняття ...

- а) змінний; б) постійний; в) знаючий; г) безперервний; д) рідкісний.
- 15.** Сукупність наук, які вивчають мову і літературу, – це ...
- а) філологія; б) логіка; в) соціологія; г) естетика; д) філософія.
- 16.** Думка, яка не зовсім перевірена, є ...
- а) гіпотетична; б) парадоксальна; в) правдива; г) осмислена; д) хибна.
- 17.** Однаковими за значенням є слова гегемонія і ...
- а) панування; б) рівноправ'я; в) гетьманування; г) гармонія; д) відставання.
- 18.** Тотальний – це ...
- а) всеохоплюючий; б) частковий; в) поодинокий; г) переможний; д) швидкий.
- 19.** Рівноцінний заміник чого-небудь – це ...
- а) еквівалент; б) сировина; в) цінність; г) сурогат; д) підробка.
- 20.** Конфронтація – це ...
- а) суперництво; б) солідарність; в) переговори; г) співробітництво; д) агресія.

ЗАВДАННЯ 2.

Суть завдань цього субтесту полягає у тому, що до слова, яке знаходиться у лівій частині, треба підібрати з чотирьох наведених слів, слово близьке за значенням – синонім. Відшукавши таке слово, ви пишете у відповідній графі, які знаходяться у правій частині бланка, відповідей літеру, під якою визначено це слово.

- Наприклад,
Вік – а) історія, б) століття, в) подія, г) прогрес.
Правильна відповідь: «століття». Це слово-синонім зазначено під літерою «б», яку і треба вписати у графі «відповідь».
- Аналогія – а) схожість; б) випадок; в) явище; г) властивість.
 - Інтернаціональний – а) міжнародний; б) численний; в) непорушний; г) відомий.
 - Адаптуватися – а) пристосуватися; б) навчатися; в) рухатися; г) придивитися.
 - Іронічний – а) насмішуватий; б) м'який; в) веселий; г) справжній.
 - Симптом – а) ознака; б) характер; в) система; г) бажання.
 - Імпорт – а) завезення; б) власність; в) товари; г) фірма.
 - Компенсувати – а) відшкодувати; б) витратити; в) витратити; г) збільшувати.
 - Гордовитість – а) зарозумілість; б) чуйність; в) потаємність; г) урочистість.
 - Антагоністичний – а) ворожий; б) переконаний; в) чужий; г) гуманістичний.
 - Інтелектуальний – а) розумовий; б) досвідчений; в) діловий; г) чудовий.
 - Абсолютний – а) необмежений; б) владний; в) спірний; г) розмежований.
 - Осуд – а) огуда; б) черствість; в) навіювання; г) злочин.
 - Дискусія – а) спір; б) бесіда; в) думка; г) переконання.

14. Утопічний – а)нездійснений; б)ідеальний; в)життєвий;
г)недосвідчений.
15. Консерватизм – а)буденність; б)самостійність; в)героїзм; г)відсталість.
16. Інтерпретація – а)тлумачення; б)читання; в)бесіда; г)повідомлення.
17. Ньюанс – а)відтінок; б)образ; в)почуття; г)слух.
18. Сентиментальний – а)чуттєвий; б)поетичний; в)радісний; г)дивний.
19. Абстрактний – а)далекий від дійсності; б)практичний; в)досвідчений;
г)неістотний.
20. Об'єктивний – а)неупереджений; б)корисний; в)свідомий; г)правильний.

ЗАВДАННЯ 3.

Вам пропонується у кожному завданні проаналізувати три слова. Між першим і другим словом існує певний зв'язок, позначений двокрапкою. Між третім й одним з п'яти слів, які пропонуються на вибір, існує такий самий, аналогічний зв'язок, що й між попередніми двома словами. Слід відшукати потрібне слово і записати у відповідній графі бланка відповідей літеру, під якою зазначено це слово.

Наприклад,

Пісня: композитор = літак:?

а) аеропорт, б) політ, в) конструктор, г) пальне, д) винищувач.

Правильна відповідь: в) конструктор.

Порядковий номер цього слова «в» записуємо у відповідній графі бланка відповідей.

1. Світло : темно = притягання : ?

а)відштовхування; б) метал; в) молекула; г) взаємодія; д) рух.

2. Кріпосні селяни : раби = феодали : ?

а)рабовласники; б) король; в) сеньйори; г)дворяни; д) пани.

3. Дієслово : відмінювати = іменник : ?

а) відмінювати; б) поняття; в) утворювати; г) ознака; д) назва.

4. Гольфстрім : течія = цунамі : ?

а) хвиля; б) Японія; в) катастрофа; г) шторм; д) Куросаво.

5. Око : зір = ніс : ?

а) нюх; б) дотик; в) обличчя; г) рот; д) запах.

6. Захід : схід = обміління : ?

а) повінь; б) фарватер; в) засуха; г) пороги; д) південь.

7. Іменник : предмет = дієслово : ?

а) дія; б) бігти; в) дієприслівник; г) відмінювання; д) ознака.

8. Квадрат : площа = куб : ?

а) об'єм; б) сторона; в) перпендикуляр; г) ребро; д) периметр.

9. Спека : спрага = парламент : ?

а) політика; б) спікер; в) орган; г) влада; д) обов'язок.

10. Промені : кут = відрізки : ?

а) прямокутник; б) точка; в) хорда; г) лінія; д) діагональ.

- 11.** Вірш : поезія = дума : ?
а) епос; б) лірика; в) драма; г) богатир; д) казка.
- 12.** Нагрівання : розширення = сила пружності : ?
а) деформація; б) пружина; в) взаємодія; г) тіло; д) маса.
- 13.** Яблуна : садити = депутат : ?
а) обирати; б) володіти; в) вирішувати; г) виступати; д) дбати.
- 14.** Початок : кінець = гармонія : ?
а) безлад; б) мораль; в) антонім; г) гротеск; д) поняття.
- 15.** Число : дріб = стан речовини : ?
а) газ; б) об'єм; в) молекула; г) залізо; д) температура.
- 16.** Птахи : горобцеві = ссавці : ?
а) гризуни; б) кенгуру; в) кінь; г) теля; д) комахи.
- 17.** Круг : коло = куля : ?
а) сфера; б) простір; в) дуга; г) радіус; д) сегмент.
- 18.** Слово : буква = речення : ?
а) слово; б) підмет; в) фраза; г) кома; д) зошит.
- 19.** Книга : знання = історія : ?
а) пам'ять; б) добробут; в) вік; г) людство; д) сучасність.
- 20.** Підвищення атмосферного тиску : ясна погода = циклон : ?
а) опади; б) сонце; в) антициклон; г) погода; д) метеослужба.
- 21.** Дихання : вуглекислий газ = фотосинтез : ?
а) кисень; б) повітря; в) хлорофіл; г) світло; д) листок.
- 22.** Ножівка : пиляти = акумулятор : ?
а) накопичувати; б) вмикати; в) проводити; г) нагрівати; д) перетворювати.
- 23.** Людина : натовп = клітина : ?
а) тканина; б) рослина; в) плід; г) мікроскоп; д) ядро.
- 24.** Океан : глибина = клімат : ?
а) вологість; б) географічна довгота; в) рослинність; г) місцевість; д) рельєф.
- 25.** Абсолютизм : демократія = товарно-грошові відносини : ?
а) натуральне господарство; б) торгівля; в) ремесло; г) товар; д) промисловість.

ЗАВДАННЯ 4.

У кожному завданні подано п'ять слів. Чотири слова об'єднуються загальною ознакою. П'яте слово за ознакою не підходить, воно «зайве». Це слово потрібно відшукати і занести до бланка відповідей його буквенний номер. Не забувайте, що «зайвим» є лише одне слово.

Наприклад,

- а) тарілка, б) чашка, в) стіл, г) каструля, д) чайник.

Перше, друге, четверте і п'яте слова позначають посуд, а третє - меблі. Тому, у відповідній графі бланка відповідей слід написати літеру «в», під якою зазначено це «зайве» слово.

- 1). а) прийменник; б) кома; в) крапка; г) двокрапка; д) тире.
- 2). а) глобус; б) меридіан; в) полюс; г) паралель; д) екватор.
- 3). а) термінологія; б) морфологія; в) синтаксис; г) пунктуація; д) орфографія.
- 4). а) вага; б) рух; в) інерція; г) коливання; д) деформація.
- 5). а) коло; б) трикутник; в) трапеція; г) квадрат; д) прямокутник.
- 6). а) скульптура; б) картина; в) мозаїка; г) ікона; д) фреска.
- 7). а) феодал; б) робітник; в) селянин; г) раб; д) ремісник.
- 8). а) п'єса; б) водевіль; в) драма; г) комедія; д) трагедія.
- 9). а) стравохід; б) аорта; в) вена; г) серце; д) артерія.
- 10). а) Бразилія; б) Канада; в) Росія; г) Іспанія; д) Норвегія.
- 11). а) тіло; б) площа; в) об'єм; г) маса; д) швидкість.
- 12). а) компас; б) напрямок; в) курс; г) маршрут; д) азимут.
- 13). а) тичинка; б) корінь; в) стебло; г) листок; д) квітка.
- 14). а) гора; б) землетрус; в) цунамі; г) ураган; д) смерч.
- 15). а) монолог; б) метафора; в) епітет; г) алегорія; д) перебільшення.
- 16). а) натуральне господарство; б) товар; в) виріб; г) ярмарок; д) гроші.
- 17). а) багатокутник; б) циліндр; в) куб; г) куля; д) паралелепіпед.
- 18). а) байка; б) прислів'я; в) приказка; г) казка; д) билина.
- 19). а) астрологія; б) історія; в) біологія; г) психологія; д) медицина.
- 20). а) свідомість; б) харчування; в) дихання; г) подразливість; д) ріст.

ЗАВДАННЯ 5.

Зміст завдання складають два слова. З'ясуйте, що між ними спільного, відшукавши найістотніші загальні ознаки. У відповідній графі бланка відповідей запишіть свою відповідь.

Наприклад:

Ялинка – сосна.

Правильні відповідь: «хвойні дерева». Ці слова і треба записати.

1. Європа – Австралія ...
2. Рідина – тверде тіло ...
3. Нирки – шлунок ...
4. Ділення – віднімання...
5. Лісабон – Луанда ...
6. Казки – байки ...
7. Ніс – око ...
8. Алгебра – геометрія ...
9. Сила струму – напруга ...
10. Зрада – боягузтво ...
11. Канал – гребля ...
12. Землетрус – смерч ...
13. Майстерня – мануфактура ...
14. Водосховище – арик ...

15. Роман – оповідання ...
16. Температура – атмосферний тиск ...
17. Реформа – революція ...
18. Спора – сім'я ...
19. Метафора – алегорія ...

ЗАВДАННЯ 6.

Для аналізу пропонуються ряди чисел, які розташовано за певним правилом. Завдання полягає у тому, щоб визначити число, яке б продовжувало рядок і записати його у відповідній графі бланка відповідей.

Наприклад:

2 4 6 8 10 ...

У цьому рядку кожне наступне число більше попереднього на 2. Тому невідоме число буде 12. Його і треба записати у відповідній графі бланка відповідей.

1).	5	9	13	17	21	25
2).	3	7	6	7	9	7
3).	1	4	3	6	5	8
4).	6	8	11	13	16	18
5).	2	4	6	12	14	28
6).	1	4	8	13	19	26
7).	11	12	10	13	9	14
8).	128	64	32	16	8	4
9).	1	3	7	13	21	31
10).	255		127	63	31	15	7
11).	3	4	8	17	33	58
12).	47	39	32	26	21	17
13).	92	46	44	22	20	10
14).	256		37	64	31	16	25
15).	1	2	4	7	28	33

Участь працівників навчального закладу у рамках проектування

Адміністрація НЗ	Класний керівник (вихователь)	Учитель-предметник
<p>1. <i>Створює умови</i> для реалізації проектів педагогічним колективом</p> <p>2. Бере участь в плануванні основних психолого-педагогічних проектів, програм і заходів</p> <p>3. <i>Погоджує та затверджує</i> програми, плани роботи педагогічних працівників</p> <p>4. <i>Керує, координує, контролює</i> застосування соціально-психологічних, педагогічних проектів спеціалістами закладу</p> <p>5. <i>Організує взаємодію педагогічних працівників</i> закладу під час рішення соціально-психологічних і педагогічних проблем та завдань розвитку дітей і дитячих колективів</p>	<p>1. У співпраці з заступником з навчально-виховної роботи <i>створює програми, проекти і певні заходи</i> для роботи з класом (групою), окремими дітьми та батьками</p> <p>2. Спільно з практичним психологом, соціальним педагогом <i>розробляє та реалізує</i> розвивальні, корекційні і просвітницькі програми</p> <p>3. <i>Створює умови</i> (час, приміщення, організація зустрічі) для проведення навчально-виховних заходів</p> <p>4. Бере участь у <i>впровадженні</i> соціально-психологічних, навчальних програм, проектів, які розраховані на клас (групу учнів) та на окремих дітей</p> <p>5. <i>Бере участь</i> у психолого-педагогічних консилиумах, зборі необхідної інформації</p> <p>6. <i>Формує</i> запити психологу, соціальному педагогу про роботу з соціально-психологічними проблемами дітей та їх батьків</p> <p>7. <i>Застосовує у власній діяльності</i> соціально-педагогічні, психологічні рекомендації, які стосуються учнів класу (групи) та окремих дітей.</p>	<p>1. <i>Формує запити</i> до психолога, соціального педагога з питань навчання учнів</p> <p>2. Спільно з заступником директора з навчально-виховної роботи проектує роботу з класним колективом, з окремими дітьми</p> <p>3. Бере участь в <i>розробці і реалізації</i> навчальних програм в залежності від природньовіповідних можливостей учнів</p> <p>4. Бере участь у <i>моніторингах</i> ефективності навчально-виховних програм, проектів</p> <p>5. <i>Застосовує у власній діяльності</i> психологічно-педагогічні рекомендації, які стосуються учнів класу (групи) та окремих учнів</p> <p>6. Бере участь у психолого-педагогічних консилиумах, зборі необхідної інформації</p>

Терміни та скорочення що використовуються у діагностично-проектувальному комплексі «УНІВЕРСАЛ»

ПРОЕКТУВАННЯ – це науково обґрунтоване визначення системи параметрів майбутнього об'єкта або якісно нового стану існуючого проекту – прототипу, прообразу передбачуваного або можливого об'єкта, стану чи процесу в єдності зі способами його досягнення; мистецтво наближення кращого майбутнього, означає творити, добувати щось нове.

ОСОБИСТІСТЬ – соціальний індивід, що поєднує в собі риси загальнолюдського, суспільно-значущого та індивідуально неповторного; об'єкт багатьох економічних, політичних, правових, моральних та інших впливів на людину суспільства в даний час його історичного розвитку в конкретній країні з її національним складом.

ВИХОВАННЯ – діяльність по передачі новим поколінням суспільно-історичного досвіду, планомірний та цілеспрямований вплив на свідомість і поведінку людини з метою формування певних установок, понять, принципів, ціннісних орієнтацій, що забезпечать умови її розвитку, підготовки до суспільного життя та праці.

НАВЧАННЯ – процес цілеспрямованої передачі суспільно-історичного досвіду, організація формування знань, умінь та навичок.

КОРЕКЦІЯ – діяльність по виправленню тих особливостей психічного (духовного, соціального) розвитку, які по прийнятій системі критеріїв не відповідають оптимальній моделі або нормі.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ – це цілісна методична система, що складається з трьох основних частин: діагностичної, інтерпретаційної та корекційної. Основним її змістом є внесення соціально-доцільних змін у зміст і напрями індивідуального розвитку особистості, реформування індивідуальності кожного учня.

ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ – це послідовний і неперервний рух, взаємозв'язок між собою компонентів, етапів виховного процесу і дій його учасників.

ТЕСТУВАННЯ – система прийомів для оцінювання окремих психо-соціальних рис і властивостей людини.

АНКЕТУВАННЯ – один із технічних засобів конкретного соціологічного дослідження-опитування значної кількості людей за певною анкетною.

ПРОБЛЕМА – усвідомлення неможливості вирішити труднощі і протиріччя, що виникли в певній ситуації, засобами наявних знань та досвіду.

ПОТЕНЦІЙНА МОЖЛИВІСТЬ – здатність, наявність достатньої сили для здійснення будь-яких дій чи діяльності.

ДЕСТРУКТИВ – руйнування, порушення нормальної структури чогось-небудь.

КОНСТРУКТИВ – будівництво, формування нормальної структури чогось-небудь.

ДОСЛІДЖЕННЯ – наукове вивчення для виявлення чогось-небудь.

ДІАГНОСТИКА – встановлення діагнозу за допомогою певних наукових способів та методик.

АНАЛІЗ – метод наукового дослідження шляхом розкладання предмета на складові частини.

ПРОГНОЗУВАННЯ – це специфічна форма наукового передбачення, спеціальне дослідження перспектив певного явища. Його мета – виявлення перспективних проблем, що підлягають розв'язанню.

КОНСТРУЮВАННЯ – тип специфічної діяльності, який може бути реалізований у різноманітних галузях пізнання, проектуванні тощо.

ПРОГРАМУВАННЯ – процес розробки, складання плану діяльності за допомогою постановки основних завдань і цілей роботи; вид діяльності, необхідний для організації розв'язання (вирішення) різноманітних завдань.

МОДЕЛЮВАННЯ – це процес створення словесних або понятійних аналогів певних явищ, об'єктів та процесів, це метод дослідження об'єктів

різноманітної природи за допомогою аналогів для визначення або уточнення характеристики існуючих чи конструйованих об'єктів; процес розробки моделі, прикладу для проведення будь-якої діяльності (навчальної, виховної тощо).

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНЕ ПРОЕКТУВАННЯ – процес розробки, складання проекту (плану, задуму) технологічного процесу будь-якої діяльності.

ПЛАНУВАННЯ – це наперед розрахована система дій, яка передбачає відповідний порядок, розподіл у часі та термінах реалізації; процес розробки, складання планів та проектів виконання будь-якої роботи.

ЗАВДАННЯ – це об'єктивна ситуація діяльності, що задається ззовні; те, що призначене до виконання.

ЗАДАЧА – відображення ситуації, що виконує функції психолого-педагогічного регулятора діяльності; проблема, питання, що потребує дослідження та вирішення визначеної цілі.

МЕТОДИ ВИХОВАННЯ – це способи організації цілеспрямованої діяльності по формуванню та розвитку особистості.

ПРИЙОМ – це сукупність окремих дій в структурі методу, частіше більш специфічних (менш загальних), які можуть зустрічатись в процесі застосування різних методів.

ЗАСІБ – це з одного боку, різні види діяльності (наприклад, навчально-пізнавальна, громадсько-корисна, соціально-комунікативна тощо), а з другого – сукупність предметів матеріальної і духовної культури, які використовуються у педагогічній роботі (наочні посібники, науково-популярна література, кінофільми, спектаклі і. т. п.). Якщо метод виховання реалізується тільки через діяльність вихователя і вихованців, то засіб може діяти і поза ними. Методи навмисне створюються з метою виховання, в той час як засоби існують незалежно від виховних систем.

МОДУЛЬ (У педагогіці) – це функціональний вузол навчально-виховного процесу, завершений блок дидактично адаптованої інформації; компонент навчально-виховного проекту.

МІНІМОДУЛЬ – це основна форма організації виховання і навчання в модульній системі; елемент модуля (захід, урок тощо).

ІННОВАЦІЯ ОСВІТНЯ – використання в освітній діяльності результатів інтелектуальної праці, технологічних розробок, що спрямовані на вдосконалення соціально-економічної діяльності суспільства.

ІННОВАЦІЙНИЙ ПРОЦЕС – це послідовний ряд подій, у яких інновація «дозріває» від ідеї до конкретного продукту, технології, структури чи послуги і поширюється в господарській практиці та суспільній діяльності.

ЗДОРОВ'Я (за визначенням Всесвітньої організації здоров'я) – це стан повного фізичного, духовного і соціального благополуччя, а не лише відсутність хвороб чи фізичних вад.

«СОЦІУМ» – комплекс діагностичних методик В. О. Киричука, у який входять три діагностичні методики: соціометрія, життєва активність особистості, ціннісні орієнтації особистості в системі взаємостосунків учнів класного колективу.

СОЦІОМЕТРИЧНІ КРИТЕРІЇ – поділяються на дві підсистеми: офіційну та неофіційну.

ОФІЦІЙНИЙ СТАТУС ($S_i: [-1; 1]$) – становище особистості (учня) в офіційній підсистемі ділових відносин у класному колективі.

НЕОФІЦІЙНИЙ СТАТУС ($S_i: [-1; 1]$) – становище особистості (учня) в підсистемі неофіційного спілкування з однокласниками (емоційно-психічних контактів).

АКТИВ – найбільш діяльні члени групи (класного колективу).

ПАСИВ – байдужі, безвольові, бездіяльні члени групи або класного колективу.

ІЗІЛЬОВАНІ – одиничні, відокремлені особи від групи, що втратили будь-який зв'язок з оточуючими.

ВІДТОРГНУТІ – відокремлені, неприйняті групою особи.

ЗОНА РИЗИКУ – зона можливої небезпеки, у якій знаходиться особа або група осіб, що схильна до ризику та девіантної поведінки (правопорушення, самогубство тощо).

ЗГУРТОВАНІСТЬ – дружність, єдність, організованість. (коофіцієнт згуртування, що вираховується за формулою: нижче 0,05 – низька, до 0,1 – середня, вище 0,15 – висока).

ЛІДЕР – особистість, що організує, мобілізує і веде за собою групу людей, які реалізують напрацьовані або запозичені ідеї, цілі і завдання спільної діяльності. Лідер має певний авторитет, користується підтримкою та довірою людей, йому делегується право керувати членами групи, приймати відповідальні рішення.

ПІДЛІДЕР – лідер мікрогрупи учнів класного колективу.

У ДПК «Універсал» до сфер розвитку особистості учня відносяться критерії:

ФІЗИЧНИЙ РОЗВИТОК – усі показники стану здоров'я учнів, критерії активності та ціннісні орієнтації у дозвільно-ігровій та фізично-оздоровчій діяльності.

ПСИХІЧНИЙ РОЗВИТОК – усі критерії вищих психічних функцій та темпераменту, критерії вад особистісного розвитку тривожність, імпульсивність, агресивність, а також критерії активності учнів та ціннісних орієнтацій у художньо-образотворчій, предметно-перетворюючій та навчально-пізнавальній діяльності.

СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК – належать критерії таких вад особистісного розвитку, як схильність до нечесної поведінки, асоціальність, замкненість, невпевненість, екстернальність; крім того, соціальний розвиток характеризують показники життєвої активності та ціннісних орієнтацій учнів у соціально-комунікативній та суспільно-корисній діяльності, а також усі показники соціально-комунікативного розвитку, взаємостосунків у сім'ї тощо.

ДУХОВНИЙ РОЗВИТОК – показники естетичної нечутливості як вади особистісного розвитку, активності та ціннісних орієнтацій у національно-

громадянській та духовно-катарсичній діяльності, а також всі критерії ціннісних пріоритетів особистості.

ІНТЕГРАЦІЯ – об'єднання в ціле будь-яких частин (учнів, груп учнів) (коефіцієнт інтеграції, що розраховується за формулою Спірмена: нижче 0,24 – низька, 0,5 – середня, вище 0,74 – висока.)

КСМ – координатно-соціограмна матриця.

СМ – соціометрична матриця

КВАДРАНТ «А» (КСМ) – це зона активу, як правило, сюди потрапляють учні з високою і вище середнього рівнем життєвої активності, для більш глибокого аналізу використовуються квадранти: А3 – це зона активних учнів, яких вибирає більше 50 % учнів класу, як правило це конструктивні лідери, А2 – конструктивні підлідери (лідери мікрогруп), А1 – активні, легко пристосовані члени учнівського колективу.

КВАДРАНТ «В» (КСМ) – це зона ізоляції та відторгнення, у яку потрапляють учні з високим та вище середнього рівнем життєвої активності за оцінкою класного керівника при негативних взаємостосунках з однокласниками. Для більш детального аналізу поле координатно-соціограмної матриці розділене на три зони: зона В1 – ізольовані учні, В2 – часткове відторгнення, що є перехідною зоною від ізоляції до відторгнення, В3 є зоною відторгнення цих учнів у класному колективі.

КВАДРАНТ «С» (КСМ) – це «перехідна» зона, сюди потрапляють учні з середнім рівнем життєвої активності, які, як правило, знаходяться на межі ізоляції у класному колективі.

КВАДРАНТ «D» (КСМ) – це зона пасиву, у якій в D3 знаходяться лідери з низьким або нижче середнього рівнем життєвої активності, у D2 – підлідери, у D1 – пасивні, легко пристосовані члени колективу.

КВАДРАНТ «Е» (КСМ) – це «зона ризику», у якій Е1 є зоною подвійної ізоляції (від учнів та педагогів), Е2 – перехідна небезпечна зона, сюди, як правило, попадають вихованці, схильні до девіантної поведінки, Е3 – зона відторгнення з низьким офіційним статусом особистості учня.

ОЦІНКА ЖИТТЄВОЇ АКТИВНОСТІ – експертне оцінювання життєвої активності учнів за основними видами діяльності здійснюється класним керівником на основі чотирьох бальної шкали:

1) потенційний рівень або пасивний (оцінка дорівнює – 0) характеризується прихованими потенціями, які надані від народження та зовнішньо не проявляються;

2) перший рівень або низький (оцінка дорівнює – 1) характеризується психічною неврівноваженістю, імпульсивністю, ситуативністю дій та вчинків, відсутністю сформованої власної лінії поведінки. Це ситуативна, нестійка емоційна активність, збудником якої виступають зовнішні ситуативні фактори (вимога, оцінка, страх покарання). Ця активність залежить від зовнішніх факторів (емоцій, ситуацій);

3) другий рівень або середній (оцінка дорівнює 2) характеризується стійкими проявами активності з боку учня, на яку впливають смисловими твердженнями «необхідно», «зобов'язаний», «буду» або мотивом відповідальності. Це стійка, доволіно-вольова, стабільна активність зовнішнього характеру, яку спонукають раціональні, прагматичні мотиви зайняти високий соціальний статус у класі, сім'ї, навчальному закладі, але задоволення від діяльності суб'єкт не отримує;

4) третій рівень або високий (оцінка дорівнює 3) характеризується домінуванням мотиву отримання задоволення від самої діяльності, інтересу до предмету. Це стійка, духовно-креативна (духовно-творча) активність, яка мотивується інтересом до того чи іншого виду діяльності та проявляється у надситуативній, наднормативній, ініціативній діяльності. Це стабільна активність внутрішнього характеру, у результаті якої суб'єкт отримує задоволення від самої діяльності (навчання, спорту, музики та ін.).

ЖИТТЄВА АКТИВНІСТЬ (ЖА), ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ (ЦО) – *методики діагностичного комплексу «Соціум» В. О. Киричука.*

АКТИВНІСТЬ – одна з основних характеристик особистості, яка полягає у здатності виступати збудником змін у взаємостосунках з оточуючим світом.

ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ (ЦО) – ідеологічні, політичні, моральні, естетичні та інші засади оцінки особистістю дійсності та орієнтації у ній; інтеріоризація, ступінь прийняття поданих положень конкретною особистістю.

ДОЗВІЛЬНО-ІГРОВА (ДІ) – предметом активності або ЦО виступає дозвілля, проведення та організація відпочинку, участь в іграх та ін. Конструктив: сюжетно-рольові ігри; перегляд художніх та науково-популярних телепередач; подорожі; колекціонування. Деструктив: захоплення деструктивними телепередачами; читання порнографічної літератури; азартні ігри; безцільне використання вільного часу.

ФІЗИЧНО-ОЗДОРОВЧА (ФО) – активність або ЦО, спрямовані на забезпечення життєздатності існування організму в реальних умовах (фізичні вправи, загартовування, спорт, гігієна тіла тощо). Конструктив: оздоровча гімнастика, активність на уроках фізичної культури; участь у спортивних секціях; долаття внутрішніх і зовнішніх перешкод на шляху досягнення мети фізичної досконалості. Деструктив: нехтування особистою гігієною; недбале ставлення до свого фізичного здоров'я (паління, вживання алкоголю, транквілізаторів, наркотиків); відсутність санітарно-гігієнічних навичок.

ХУДОЖНЬО-ОБРАЗНА (ХО) – активність або ЦО виступають засоби вираження власного «Я» через емоційно-почуттєву, когнітивну та вольову сфери, реалізацію творчого потенціалу (заняття музикою, вокалізація, театралізація, драматизація, образотворче мистецтво тощо). Конструктив: заняття образотворчим мистецтвом; музикою, ритмікою, співом, художнім читанням, поезією; радіє, коли бачить щось красиве й незвичайне. Деструктив: естетична нечутливість, надмірний раціоналізм; пошук практичної користі; бідна уява; слабо виражені творчі здібності.

ПРЕДМЕТНО-ПЕРЕТВОРЮВАЛЬНА (ПП) – активність або ЦО виступають засоби перетворення як предметів навколишнього світу, засобом розвитку предметно-творчих здібностей (різьблення, ліплення, в'язання, вишивання, шиття та ін.), так і активність, пов'язану з перетворенням суспільства, людини, власного «Я». Конструктив: активність на уроках праці

(конструювання, моделювання, вишивання, ліплення, в'язання, малювання); інтерес до технічних іграшок тощо. Деструктив: схильність до ламання, руйнування, розбивання; деструктивна активність на уроках праці (неуважність, відволікання, відсутність інтересу).

НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНА (НП) – пошук нової інформації, засвоєння знань про природу, суспільство, людину, предметом активності або ЦО виступають нові знання, вміння й навички, формування пізнавальної активності (спрямованість і стійкість пізнавальних інтересів, прагнення до ефективного оволодіння знаннями і способами діяльності в мобілізації вольових зусиль на досягнення навчально-пізнавальних цілей). Конструктив: пізнавальний інтерес до оточуючого і свого внутрішнього світу; активність і дисципліна на уроках (дотримання вимог вчителя; намагання самоутвердитися в очах ровесників; інтерес до змісту; наднормативна навчальна діяльність); долаання внутрішніх перешкод на шляху засвоєння навчального матеріалу. Деструктив: відсутність інтересу до змісту навчальних дисциплін; деструктивна активність на уроках (не виконання вимог вчителів, відволікання уваги, невміння слухати, впертість, прагнення суперечити, безвідповідальність, відсутність навчально-пізнавальної цілеспрямованості).

СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНІ (СК) – активність або ЦО реалізуються під час взаємодії людей, при утворенні різних молодіжних організацій, груп тощо (піклування про оточуючих, підтримка, допомога). Конструктив: контактність із ровесниками, турбота про них (допомога, подільчивість, підтримка, емпатія, толерантність, уміння вислухати думку інших); позитивний неофіційний статус у колективі. Деструктив: відособленість від ровесників, небажання допомогти, поділитися, самоізоляція; агресивність; брехливість; лицемірство; намагання образити, принизити; владність, наполягання на своєму.

ГРОМАДСЬКО-КОРИСНА (ГК) – предметом активності або ЦО є опікування, спрямоване на задоволення потреб та інтересів окремих соціальних груп, наприклад, навчального класу як колективу, навчального закладу тощо.

Конструктив: участь у справах класного колективу, навчально-виховного закладу; допомога населенню мікрорайону; старанність у громадських справах, розвинуте почуття відповідальності; «Я» і сім'я, контактна група, клас. Деструктив: порушення правил (статуту) навчально-виховного закладу; безініціативність у громадських справах; схильність приписувати відповідальність за результати своєї діяльності ровесникам, батькам, вчителям.

НАЦІОНАЛЬНО-ГРОМАДСЬКА (НГ) – предметом активності або ЦО виступають інтереси дитячих угруповань та організацій, окремих молодіжних рухів, партій, держави, українського суспільства в цілому. Конструктив: участь у молодіжних патріотичних акціях, політичних і громадських організаціях поза школою. Деструктив: участь у молодіжних групах і громадських організаціях антисоціального спрямування.

ДУХОВНО-КАТАРСИЧНА (ДК) – предметом активності або ЦО виступає сам її суб'єкт, ЦО спрямовані на самопізнання, самооцінку, самовизначення, самоактуалізацію, самоочищення на фізичному, психічному, соціальному та духовному рівнях. Конструктив: життєлюбність; наявність ідеалу; самоочищення на фізичному, психічному і соціальному рівнях; подолання внутрішніх конфліктів і протиріч, зовнішніх перешкод на шляху самовдосконалення; переживання почуття «спорідненості» з усім живим. Деструктив: байдужість до всього, відсутність ідеалу; зоогенний невроз – втрата смаку до життя, прагнення загострити його через ризикування; «пустота існування»; відсутність пошуку смислу й цінності свого життя.

ШКАЛА ОЦІНКИ: (3 – висока активність, жовтий колір); (2 – середня, білий колір); (1 – нижче середнього, зелений колір); (0 – низький рівень активності, червоний колір).

ДІАГНОСТИКА ВАД ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ (ДВОР) – діагностична методика З. С. Карпенко, модифікація В. О. Киричука.

ДВОР – діагностика вад особистісного розвитку.

ВАДА – шкідливий недолік розвитку особистості (групи).

ТРИВОЖНІСТЬ (Трив.) – емоційний стан, який виникає в ситуаціях невизначеності і небезпеки, та проявляється в очікуванні несприятливого розвитку подій; психічний стан емоційної напруги, настороженості, стурбованості, важкого душевного дискомфорту, підвищеної вразливості у важких ситуаціях, загостреного почуття провини і недооцінки себе в ситуаціях очікування, невизначеності або передчуття невідомої загрози значній рівновазі особистості.

ІМПУЛЬСИВНІСТЬ (Імп.) – особливість поведінки людини, яка полягає в схильності діяти за першим спонуканням; схильність особистості діяти під впливом першого спонукання (імпульсу).

АГРЕСИВНІСТЬ (Агр.) – характеризується поведінкою, спрямованою на заподіяння шкоди іншій людині і супроводжуються станом гніву, ворожості, ненависті тощо; властивість особистості, яка виражається в готовності до агресивної поведінки або сукупність тенденцій у реальній поведінці і в фантазіях суб'єкта, що спрямовані на нанесення шкоди іншій людині, приниження її, грубе примушення до яких-небудь дій аж до повного знищення об'єкту агресії. Агресія проявляється у ворожому і активному намаганні до наступальних або насильницьких дій; результат спотвореного процесу соціалізації, зокрема результат зловживання батьками покараннями, жорстоким ставленням до дітей.

СХИЛЬНІСТЬ ДО НЕЧЕСНОЇ ПОВЕДІНКИ (Нчп.) – передбачає брехню, тобто свідоме утвердження людиною неправди або заперечення того, що відповідає дійсності.

АСОЦІАЛЬНІСТЬ (Асц.) – свідчення моральної неповноцінності, відсутність вищих соціальних почуттів, виявляється в ігноруванні етичних норм; особистість, що порушує права та інтереси суспільства.

ЗАМКНЕНІСТЬ (Змк.) – форма психологічного відчуження, яка виражається у відході людини від контактів з оточуючою дійсністю і заглибленістю у світ власних переживань; особистість, що відокремлена від

суспільства, зайнята своїми вузькими інтересами, мало спілкується та характеризується скритою поведінкою.

НЕВПЕВНЕНІСТЬ (Нвп.) – переживання людиною своєї неспроможності досягти тих чи інших життєвих цілей, справитись з певним завданням унаслідок неадекватно заниженої самооцінки; особистість, що має сумніви в своїх силах та можливостях.

ЕКСТЕРНАЛЬНІСТЬ (Екс.) – схильність людини приписувати відповідальність за результати своєї діяльності зовнішнім силам (ровесникам, батькам, випадку); властивість особистості приписувати причини того що відбувається до зовнішніх факторів (оточуюче середовище, випадок, доля тощо).

ЕСТЕТИЧНА НЕЧУТЛИВІСТЬ (Енч.) – якість людини, що виявляється у відсутності емоційного відгуку при сприйманні об'єктів, яким притаманна естетична та художня цінність; особистість, що має слабе відчуття задоволення від естетичних цінностей (мистецтво, художня творчість тощо).

ШКАЛА ОЦІНКИ «ДВОР»: (0 – вада не виявлена, жовтий колір); (2 – 3 низько виражена вада, білий колір); (4 – 7 середньо виражена вада, зелений колір); (8 – 10 сильно виражена вада, червоний колір).

ЦІННІСНІ ПРІОРИТЕТИ ОСОБИСТОСТІ «ЦП» – діагностична методика С. П. Тищенко, модифікація В. О. Киричука, В. В. *Киричука*.

ЦІННІСНІ ПРІОРИТЕТИ ОСОБИСТОСТІ – це механізм духовного надбання власного «Я» учня, який відображає внутрішній світ.

«Я і рідна домівка» – (РД); ґрунтується на ототожненні дитини з батьками на основі сильного емоційного зв'язку з ними, відчутті приналежності до певної групи чи місця, відчутті власної значущості та безпеки на певній території.

«Я і здоров'я» – (ЗД); характеризується здатністю до фізичного розвитку, загартування, зміцнення здоров'я, відповідно до гігієнічних рекомендацій, бажанням до фізичної праці та спеціальних вправ, сформованістю рухливої спритності, необхідної для праці, відпочинку, дозвілля.

«Я і мистецтво» – (МС), здатність людини набути в процесі навчання, виховання і життєвого досвіду сприймати, розуміти і переживати красу природи та суспільства, красу в надбаннях мистецької творчості і використовувати та примножувати, будувати власне життя за законами краси.

«Я і праця» – (ПР); ґрунтується на позитивному відношенні до процесу трудової діяльності та виражається активністю, ініціативністю, сумлінністю, захопленістю та задоволенням від самого процесу праці.

«Я і навчання» – (НВ); проявляється в системі спеціальних знань, умінь, навичок і звичок, потрібних для індивідуальної та суспільно-корисної праці, у працелюбності та працездатності, у раціональному використанні часу та матеріальних цінностей.

«Я і друзі» – (ДР); ґрунтується на стійких, індивідуально-вибіркових особистісних стосунках, що характеризуються взаємною симпатією учасників та взаємним очікуванням бажаних дій у відповідь.

«Я і громадські обов'язки» – (ГО); набути людиною здатність до зваженого і шанобливого спілкування з іншими людьми, готовність до активної участі у виконанні колективних трудових завдань без прояву надмірної зверхності.

«Я і Україна» – (УК); ґрунтується на почутті любові до свого народу, його звичаїв та обрядів, Батьківщини, своєї держави, готовності до її захисту.

«Я і моральні цінності» – (МЦ); ґрунтується на повазі й любові до людей і оточуючого їх світу, є підготовленість до дотримання встановлених норм поведінки у даному суспільстві, виражається в совісті, чесності, правдивості, відповідальності (обов'язковості), щирості, доброзичливості, милосердя, співчутливості, мужності, гідності.

ШКАЛА ОЦІНКИ – методики ціннісні пріоритети: (+5 – ЦП повністю сформовані, жовтий колір); (+3 – ЦП частково сформовані, білий колір); (+1; -1 – ЦП недостатньо сформовані, зелений колір); (-3; -5 ЦП несформовані, червоний колір).

СТАВЛЕННЯ БАТЬКІВ – (СБ).

ПРИЙНЯТТЯ-ВІДЧУДЖЕННЯ – емоційне ставлення до дитини. Високі показники цієї шкали: батькам подобається дитина такою якою вона є. Батьки поважають індивідуальність дитини, симпатизують їй, прагнуть проводити з нею багато часу; схвалюють її зацікавлення і плани. Низькі оцінки шкали: батьки сприймають свою дитину як погану непристойну невдачу. Їм здається, що дитина не доб'ється успіху в житті через малі здібності, невисокий інтелект, погані звички. В основному батьки відчувають до дитини злість, роздратування, образу, не довіряють дитині, не поважають її.

КООПЕРАЦІЯ – соціально бажаний спосіб батьківського ставлення. При високих показниках шкали, батьки виявляють зацікавленість у справах і планах дитини, намагаються у всьому допомогти, співчують, довіряють їй. Вони високо оцінюють інтелектуальні і творчі здібності дитини, відчувають гордість за неї, заохочують ініціативу і самостійність дитини, поважають її права, намагаються враховувати і розуміти її позицію у дискусіях.

СИМБІОЗ – рівень міжособистісної дистанції у спілкуванні з дитиною. Низькі бали вказують на те, що батьки прагнуть до симбіотичних стосунків з дитиною, тобто батьки відчувають себе єдиним цілим з дитиною, намагаються задовольнити всі потреби дитини, ізолювати від життєвих труднощів і неприємностей. Батьки постійно відчувають тривогу за дитину, вона здається їм маленькою і беззахисною. Ця тривога зростає, коли дитина в силу обставин, вирішує діяти автономно, бо такі батьки ніколи не бажають визнати її право на самостійність.

АВТОРИТАРНА ГІПЕРСОЦІАЛІЗАЦІЯ – форми і напрями контролю за поведінкою дитини. Низькі бали вказують на те, що батькам притаманний авторитаризм. Вони вимагають від дитини безперечного послуху і дисципліни, намагаються у всьому нав'язати свою волю, не в змозі стати на позицію дитини, зрозуміти її точку зору. За прояви свавілля дитину суворо карають. Батьки уважно слідкують за соціальними досягненнями дитини, її індивідуальними особливостями, звичками, думками, почуттями.

МАЛЕНЬКИЙ НЕВДАХА – особливості сприйняття і розуміння дитини батьками. Низькі бали вказують на те, що батьки прагнуть до інфантилізації дитини, приписують їй особисту і соціальну неспроможність, бачать її молодшою ніж вона є насправді. Її почуття, прагнення, зацікавлення, думки здаються дитячими, несерйозними. Дитина сприймається непристосованою, невмілою, відкритою до поганих впливів. Батьки не довіряють своїй дитині, незадоволені її неуспішністю, розчаровані невмінням. Через це батьки намагаються оберігати дитину від життєвих труднощів і суворо контролюють її дії.

ШКАЛА ОЦІНКИ – методика взаємостосунків учнів з батьками: (9 – 10 балів – норма, жовтий колір); (6 – 8 балів – незначне відхилення від норми, білий колір); (3 – 5 балів – значне відхилення від норми, зелений колір); (0 – 2 балів – проблема, червоний колір).

ФІЗИЧНИЙ РОЗВИТОК (ФР) – за результатами медичного огляду учнів.

ЗРІСТ – розподіл довжини тіла за віком у хлопців та дівчат згідно таблиць (високий; вище середнього; середній; нижче середнього; низький).

ОКРУЖНІСТЬ ГРУДЕЙ – розподіл окружності грудної клітки за віком у хлопців та дівчат згідно таблиць (висока; середня; нижче середнього; низька).

БАГА ТІЛА – розподіл маси тіла за віком у хлопців та дівчат згідно таблиць (високий; вище середнього; середній; нижче середнього; низький).

ГАРМОНІЙНІСТЬ РОЗВИТКУ – для оцінки гармонійності розвитку застосовується індекс Пушкарьова, який побудований на залежності величини росту від маси тіла та окружності грудної клітки і вираховується за формулою (див додаток А).

Гармонійність розвитку: дисгармонійний П2 (пiкноїдний 2 ступеня відхилення); дисгармонійний П1 (пiкноїдний 1 ступеня відхилення); гармонійний (нормостенічний); дисгармонійний А1 (астеноїдний 1 ступеня відхилення); А2 (астеноїдний 2 ступеня відхилення).

АРТЕРІАЛЬНИЙ ТИСК – розподіл артеріального тиску згідно таблиць. Скорочення –АТ. (див додаток А). (високий; середній; низький).

ІНДЕКС РУФ'Є – це частота серцевих скорочень після фізичного навантаження (вимірюється як правило після присідання протягом конкретного часу). Скорочення в таблицях –ОПС. (Див додаток А).

ДІАГНОЗ – вада фізичного розвитку. Діагноз визначає лікар при медичному огляді після чого проводиться додаткове консультування та лабораторні та функціональні обстеження. Внесення діагнозу у програму відбувається після його уточнення у відповідності з вимогами МКХ-10 (Міжнародна класифікація хвороб: згідно протоколу №10)

ВПЛИВ ФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ НА ПСИХІЧНИЙ ТА СОЦІАЛЬНИЙ СТАН – відсутній вплив (0), низький вплив (1), середній вплив (2), високий вплив (3).

ГРУПИ ЗДОРОВ'Я – стан здоров'я (І група, ІІ група, ІІІ група, ІV група, V група).

ГРУПИ ФІЗКУЛЬТУРИ – основна група, як правило, здоровий, підготовча, спеціальна. Групи фізкультури визначаються лікарем на основі щорічного обстеження.